

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİVAS ZİYA BEY KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KİTAP
KAPAKLARI

Tezi Hazırlayan
Sümeyye SARITEPE

Tezi Yöneten
Yrd.Doç.Dr. Celil ARSLAN

Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Sanat Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Kayseri-2007

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİVAS ZİYA BEY KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KİTAP
KAPAKLARI

Tezi Hazırlayan
Sümeyye SARITEPE

Tezi Yöneten
Yrd.Doç.Dr. Celil ARSLAN

Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Sanat Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Kayseri -2007

Yrd.Doç.Dr. Celil ARSLAN danışmanlığında **Sümeyye SARITEPE** tarafından hazırlanan “**Sivas Ziya Bey Kütüphanesi’ndeki Kitap Kapakları**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

30 /03 / 2007

JÜRİ:

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Celil ARSLAN

Üye : Prof.Dr. Halit ÇAL

Üye : Doç.Dr. Yıldırım ÖZBEK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 27.04.2007 tarih ve 12..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

27/04/2007

Prof.Dr. Kerim TÜRKMEN

ÖNSÖZ

Sivas, uzun yıllar farklı toplum ve medeniyetlerle yapmış olduğu siyasi, kültürel etkileşimler nedeniyle bugün çok zengin bir kültür hazinesine sahiptir. Türk yerleşimine açıldığı tarihten sonra Anadolu'nun önemli ilim merkezlerinden biri haline gelen Sivas, burada inşa edilen eğitim-öğretim müesseseleriyle Türk insanının ufkunu geliştirmeyi adeta kendine bir görev edinmiştir. Şehirde yer alan Selçuklu dönemine ait dört adet medrese, bu dönemden, şehirdeki ilmi faaliyetlerin günümüze ulaşmış en önemli kanıtlarıdır. İlimle yoğun bir şekilde iç içe olan böyle bir şehirde muhakkak ki kitapta olmalıdır. İşte tam bu noktada; Ziya Bey Kütüphanesi'nin tozlu raflarında yaklaşık üç sene sürecek olan bir çalışmanın ilk adımları atılmış oldu. Türk Cilt Sanatı gibi kültürümüzün önemli bir olgusuna katkıda bulunacak ve bu alandaki önemli bir eksikliği gidereceğimize inandığımız “Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları” adlı çalışma, Türk Cilt Sanatı'nın çeşitliliğini ve zenginliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana her türlü desteği sağlayan değerli danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Celil ARSLAN'a, katalog bölümünü belirlememde yardımcı olan Doç.Dr. Yıldırım ÖZBEK, Prof.Dr. Kerim TÜRKMEN, Prof.Dr. Mustafa DENKTAŞ'a, Sivas Türk Ocakları il başkanı Doç.Dr.Necip GÜNAYDINA, Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Faruk ABURŞU'ya, İl Kültür ve Turizm Müdürü sayın Kadir PÜRLÜ beye ve çalışmam sırasında bana sağladıkları mükemmel çalışma ortamından dolayı Ziya Bey Kütüphanesi sorumlu memuru Ömer KUZGUN ve diğer personellerine, tezi hazırlamam sırasında benden maddi manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babama, anneme ve kardeşlerime teşekkür ederim.

Türk Kültür ve Sanatı'na azda olsa katkıda bulunabilmek, beni bahtiyar eden en büyük kazanımdır.

Sümeyye SARITEPE

SİVAS ZİYA BEY KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KİTAP KAPAKLARI

Sümeyye SARİTEPE

ÖZET

“Sivas Ziya Bey Kütüphanesi’ndeki Kitap Kapakları” adlı bu çalışmada Ziya Bey Kütüphanesi’nde bulunan 731 el yazması eser içerisinde seçilen 88 adet deri cilt tanıtılmış ve tarihlendirilmiştir. Çalışma esas olarak beş bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm giriş bölümüdür ve iki başlık altında toplanmıştır. Birinci başlıkta kökeni Hititlere kadar uzanan Sivas’ın tarihine kısaca bir giriş yapılmıştır. İkinci başlıkta Sivas’ ta Türk dönemi yerleşiminden sonraki kültürel ortama değinilmiştir. Sivas’ta kurulan Selçuklu dönemi medrese ve mekteplerinden bahsedilmiş ve Osmanlı döneminde kurulan Numan Efendi Kütüphanesi tanıtılmıştır. Konumuzun başlığını da teşkil eden Ziya Bey Kütüphanesi ve onun kurucusu Yusuf Ziya Başara hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde cildin ana bölümleri, cilt çeşitleri, kullanılan malzeme, yapım teknikleri, ciltçilik teşkilatı ve Türk Cilt Sanatı’nın tarihi gelişimi hakkında ön bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölüm de katalog başlığı adı altında, çalışma konumuzu oluşturan Ziya Bey Kütüphanesi’ndeki 88 adet cilt incelenmiştir. Bu ciltlerin kapaklarının genel kompozisyonları, teknikleri, malzemeleri, bezemeleri, ön ve arka kapaklar, sertap, miklep gibi bölümlerin genel durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca yazma kitaplarla ilgili künye ve tanımlamalar yine bu bölümde verilmiştir. Bu bölümde kitapların tamamı kronolojik olarak sınıflandırılmış ve sanat değeri taşıyan ciltler incelenerek konumuza dahil edilmiştir. Malzeme olarak deri ciltler incelendiği için çalışmaya ebru, karton, ve sanat değeri taşımayan ciltler dahil edilmemiştir.

Dördüncü bölüm değerlendirme bölümüdür. Bu bölümde katalogda yer alan ciltler, dönem dönem ayrılarak, dönemleri içerisinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme yaparken ciltler, bezeme, üslup, teknik ve malzeme özelliklerine göre ele alınmışlardır.

Beşinci bölümde, çalışmada elde edilen bulgular kısaca verilerek çalışma sonlandırılmıştır. Tezin en sonunda bu çalışma için hazırlanan plan, stampaj ve fotoğraflara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Ziya Bey, Cilt, Kütüphane, El Yazması

THE BOOK COVERS IN THE LIBRARY OF ZİYA BEY IN SİVAS**Sümeyye SARITEPE****ABSTRACT**

Throughout the study named ‘The Book Covers in The Library of Ziya Bey in Sivas’, 88 units of leather bindings to have been selected from among 731 manuscripts have been both introduced and dated. The study is originally divided into five chapters.

The first chapter is the introduction part of the study, which is gathered under two headings. Under the first heading, a brief introduction is made to the history of Sivas reaching to the Hittites. Under the second one, it is referred to the cultural environment after the settlement in the Turkish period. The madrassahs and schools which were founded in Sivas in the Seljukian period are mentioned, and The Library of Numan Efendi which was established in the Ottoman age is introduced. Comprehensive information about The Library of Ziya Bey, which is the heading of this study at the same time, and its founder Yusuf Ziya Başara is provided in this study.

In the second chapter, basic information about the main parts of binding, binding types, the equipment for binding, binding techniques, bookbinding organization and the historical progress of Turkish Binding Art has been provided.

In the third chapter, 88 units of bindings in the Library of Ziya Bey have been investigated under the heading of catalogue. An information about the general situation of some parts, such as their composition, techniques, equipments, ornamentation, front and back covers, sertap, tuck of these bindings’ covers has been given in this chapter. Also, the kunye and description about handwritten books is in the catalogue. In this section, all the books are chronologically classified, and the bindings bearing an artistic value are included into the study after investigation. Since leather bindings are investigated in terms of equipment types, marbling, pasteboard and the bindings without any artistic value are not included.

The forth chapter is the evaluation. In this part, the bindings in the catalogue are classified period by period and are evaluated within their own periodic characteristics. The bindings are handled according to their characteristics of ornamenting, techniques, style and equipment.

At the last chapter, the findings to have been obtained from the research have been mentioned. At the very end of the study, plan, stumpage and some photographs are placed.

Key Words: Sivas, Ziya Bey, Binding, Library, Manuscript

İÇİNDEKİLER

ONAY	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	
1.1. Konunun Tanımı	1
1.2. Amaç ve Kapsam	1
1.3. Yöntem	2
1.4. Konuyla İlgili Kaynaklar	3
1.5. Sivas'ın Tarihi	4
1.6. Sivas'ta Kültürel Ortam ve Ziya Bey Kütüphanesi	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. CİLT SANATI	
2.1.Cilt'in Tarihçesi	12
2.2.Cilt Çeşitleri.....	15
2.2.1. Malzemelerine Göre Ciltler	15
2.2.1.1. Deri ciltler.....	15
2.2.1.2. Kumaş Ciltler	15
2.2.1.3. Ebru Ciltler	15
2.2.1.4. Murassa (mücevherli) Ciltler	15
2.2.1.5. Lake Ciltler	15

2.2.2. Süsleme Tekniklerine Göre Ciltler	16
2.2.2.1. Şemseli Ciltler.....	16
2.2.2.2. Zilbahar Ciltler.....	17
2.2.2.3. Yekşah Ciltler	17
2.2.2.4. Zerdüz Ciltler	17
2.2.2.5. Çaharkuşe Ciltler.....	17
2.3. Cilt Yapımında Kullanılan Malzemeler	17
2.3.1. Deri.....	17
2.3.2. Mukavva	18
2.3.3. İplik ve İbrişim.....	18
2.3.4. Altın.....	18
2.4. Cilt Yapımında Kullanılan Aletler.....	19
2.4.1. Kalıplar	19
2.4.2. Mühre	19
2.4.3. Fırça.....	20
2.4.4. Bıçkı	20
2.4.5. Cendere.....	20
2.4.6. İstaka	20
2.4.7. İstampa	20
2.5. Cilt Yapımında Kullanılan Teknikler.....	20
2.6. Cilt Sanatında Kullanılan Üsluplar	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATOLOG

3. ZİYA BEY KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KİTAP KAPAKLARI.....	24
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.DEĞERLENDİRME

4.1. 13–14.Yüzyıl Ciltleri.....	113
4.1.1. Malzeme	113
4.1.2. Köşebentler ve Bordürler	113
4.1.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler.....	114
4.1.4.Bezeme ve Üslup	115
4.2. 15. Yüzyıl Ciltleri	116
4.2.1. Malzeme	116
4.2.2.Köşebent ve Bordürler	117
4.2.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler.....	117
4.2.4 Bezeme ve Üslup	118
4.3. 16. yüzyıl Ciltleri	119
4.3.1. Malzeme	119
4.3.2.Köşebent ve Bordürler	119
4.3.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler.....	120
4.3.4. Bezeme ve Üslup	120
4.4. 17. Yüzyıl Ciltleri	121
4.4.1. Malzeme	121
4.4.2.Köşebent ve Bordürler	122
4.4.3. Şemseler, Miklep ve Teknikler.....	122
4.4.4. Bezeme ve Üslup	123
4.5. 18.Yüzyıl Ciltleri	124
4.5.1. Malzeme	124
4.5.2. Köşebent ve Bordürler.....	124
4.5.3. Şemseler, miklepler ve Teknikler	125

VIII

4.5.4. Bezeme ve Üslup	125
4.6. 19. Yüzyıl Ciltleri	126
4.6.1. Malzeme	126
4.6.2. Köşebent ve bordürler	126
4.6.3. Şemseler Miklepler ve Teknikler.....	126
4.6.4 Bezeme ve Üslup	127

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ	128
KAYNAKÇA	131
PLAN LİSTESİ	135
STAMPAJ LİSTESİ	138
FOTOĞRAF LİSTESİ	164
ÖZGEÇMİŞ.....	287

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Bkz	: Bakınız
cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
E.Ü.	: Erciyes Üniversitesi
H.	: Hicri
Foto	:Fotoğraf
M.	: Miladı
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
m.m	: Mili Metre
M.Ö.	: Milattan Önce
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı

Sivas çok eski tarihlerden itibaren bir kültür şehri olmuştur. Bulunduğu bölge itibariyle birçok medeniyeti bünyesinde barındıran ve bir kısmına da belli dönemlerde başkentlik yapan Sivas'ta kültürel değerlere ve ilme büyük önem verilmiştir. Sivas'ta kurulan ve varlığını günümüzde de devam ettiren dört büyük medrese buna kanıt niteliğindedir. Önemli bir ilim merkezi olan Sivas'ta ilmin gelişmesi için Selçuklu döneminden itibaren birçok kütüphane oluşturulmuştur. Bu kütüphanelerde bulunan kitaplar korunma maksatlı olarak ciltlenmişlerdir. Tarihsel geçmişi M.Ö VIII- IX. yüzyıllara kadar uzanan cilt sanatı, özellikle İslam sanatında, el yazma Kur'an-i Kerimlere gösterilen büyük saygıdan dolayı çok fazla geliştirilmiştir. Burada asıl amaç kitabın sayfalarının zarar görmesini engellemek olmasına rağmen zamanla Türk İslam Sanatı içerisinde, cilt sanatı başlı başına bir uzmanlık alanı haline gelmiştir.

Bu araştırma da Türk Cilt Sanatı'nın, Sivas'ta günümüze ulaşabilmiş örneklerinin yer aldığı Sivas Ziya Bey kütüphanesi'ndeki ciltler konu olarak seçilmiştir. Burada bulunan el yazması eserler üzerindeki deri ciltler incelenerek katalog çalışmasına dahil edilmişlerdir. Çalışmada çok fazla tahrip olmuş ve sanat değerlerini yitirmiş ciltler kataloğa dahil edilmemiştir. Kökeni Selçuklulara kadar dayanan "Darür-Raha" vakfının gelirleriyle kurulmuş olan kütüphane 1908 yılından itibaren varlığını sürdürmektedir. Çalışmada burada bulunan Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait kitap kapakları tek tek incelenerek bu kapakların Türk Cilt Sanatı içerisindeki önemlerine değinilmiştir.

1.2. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın hazırlanmasında esas amaç, tarihi süreç içerisinde büyük medeniyetlere merkezlik yapmış olan Sivas'taki Türk cilt sanatı örneklerini tespit edebilmektir.

Sivas'ta yazma eserlerle ilgili daha önce hiçbir çalışma yapılmamış olması konunun önemini daha da arttırmaktadır.

Çalışma esas olarak beş bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm giriş bölümüdür ve iki başlık altında toplanmıştır. Bu bölümde kökeni Hititlere kadar uzanan Sivas'ın tarihine kısaca bir giriş yapılmıştır. İkinci başlıkta Sivas'ta Türk dönemi yerleşiminden sonraki kültürel ortama değinilmiştir. Sivas'ta kurulan Selçuklu dönemi medrese ve mekteplerinden bahsedilmiş ve Osmanlı döneminde kurulan Numan Efendi Kütüphanesi tanıtılmıştır. Konumuzun başlığını da teşkil eden Ziya Bey Kütüphanesi ve onun kurucusu Yusuf Ziya Başara hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde cildin ana bölümleri, cilt çeşitleri, kullanılan malzeme, yapım teknikleri, ciltçilik teşkilatı ve Türk Cilt Sanatı'nın tarihi gelişimi hakkında ön bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölüm de katalog başlığı adı altında, çalışma konumuzu oluşturan Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki 88 adet cilt incelenmiştir. Bu ciltlerin kapaklarının genel kompozisyonları, teknikleri, malzemeleri, bezemeleri, ön ve arka kapaklar, sertap, miklep gibi bölümlerin genel durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca yazma kitaplarla ilgili künye ve tanımlamalar yine bu bölümde verilmiştir. Bu bölümde kitapların tamamı kronolojik olarak sınıflandırılmış ve sanat değeri taşıyan ciltler incelenerek konumuza dahil edilmiştir. Malzeme olarak deri ciltler incelendiği için çalışmaya ebru, karton, ve sanat değeri taşımayan ciltler dahil edilmemiştir.

Dördüncü bölüm değerlendirme bölümüdür. Bu bölümde katalogda yer alan ciltler, dönem dönem ayrılarak, dönemleri içerisinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme yaparken ciltler, bezeme, üslup, teknik ve malzeme özelliklerine göre ele alınmışlardır.

Beşinci bölümde, çalışmada elde edilen bulgular kısaca verilerek çalışma sonlandırılmıştır. Tezin en sonunda bu çalışma için hazırlanan çizim, stampaj ve fotoğraflara yer verilmiştir.

1.3.Yöntem

İlk olarak konuyla ilgili kaynaklar kütüphanelerden taranmış, var olan kitap, makale ve yazılara ulaşılmış, daha önce konuyla ilgili yayınlanmış veya yayınlanmamış tüm tez çalışmalarına bakılarak, bu alanda Sivas şer'iyye sicilleri, salnameler, vakfiyeler, seyahatnameler değerlendirilmiş ve elde edilen bilgiler çalışmada kullanılmıştır.

Daha sonra Ziya Bey Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserler tek tek ele alınarak kronolojik bir şekilde sıralanmış ve çalışmaya dahil edilecek olan ciltler numaralandırılmıştır. Numaraları belirlenen ciltlerin genel ve ayrıntılı fotoğrafları çekilmiştir. Fotoğraflarda belli olmayan bazı bezeme detayları için ciltlerin ayrıntılı tanımları kütüphenede, konuya dahil edilen ciltleri tek tek inceleyerek yapılmıştır. Ciltlerin büyük bir kısmının stampaj yöntemiyle süslemelerinin kopyaları çıkartılmıştır.

1.4. Konuyla İlgili Kaynaklar

Türk Cilt Sanatı başlı başına bir sanat dalı olmasına rağmen bu alanda yapılmış maalesef pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu alanda ilk olarak Kemal Çığ¹ çalışma yapmıştır. Daha sonra Zeren Tanındı², Ahmet Saim Arıtan³, Mine Esiner Özen⁴ bu alanda önemli araştırmalar yapan kişilerin başında gelmektedirler. Konumuzu teşkil eden Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki el yazması eserlerle ilgili doğrudan bahseden herhangi bir kaynak yoktur. Bu nedenle ana kaynaklarımızı, yukarıda belirttiğimiz yazarların çalışmaları oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak çeşitli enstitülerde kitap kapakları ile ilgili hazırlanmış yüksek lisans ve doktora çalışmaları kaynak olarak kullanılmışlardır⁵.

¹ Kemal Çığ, **Türk Kitap Kapları**, İstanbul, 1971.

² Yazarın Türk Cilt Sanatı hakkında bir çok çalışması bulunmaktadır. Biz burada sadece yararlandığımız yayınlarının künyelerini vermekle yetineceğiz. Zeren Tanındı, "İslamda Kitap kapları ve Ustaları", **Yeni Boyut**, Yıl 3, S.23, Mayıs, 1984, s. 20-22; Zeren Tanındı, "Topkapı sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Orta Çağ İslam ciltleri", **Topkapı sarayı Müzesi Yıllık**, 4, İstanbul, 1990, s. 102-149; Zeren Tanındı, "Türk Cild Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, İş Bankası yayınları, No: 342, Sanat Dizisi: 45, Ankara, 1993, s.422-430; Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 11, Ankara 1999, s. 103-107; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cild", **Osmanlı Uygarlığı**, (Haz: Halil İnalcık-Gülşel Renda), C. II, Ankara, 2002, s. 841-863.

³ Ahmet Saim Arıtan'ın cilt sanatı ile ilgili yayınları için bakınız: A. Saim, Arıtan, **Konya Müzesinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987; A. Saim Arıtan, **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1992; A. Saim Arıtan, "Ciltçilik", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.551-557; A. Saim Arıtan, "Selçuklu Cildlerinde İmzalar" **I. Uluslar arası Selçuklu Kültür Medeniyet Kongresi 11-13 Ekim 2000, Bildiriler**, C.I, Konya, 2001, s. 39-42; A. Saim Arıtan, "Selçuklu Cildinin Osmanlı Cildine Etkileri", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, V. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu 19-20 Nisan 2001, Bildiriler**, Ankara, 2001, s. 29-40; A. Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", **Türkler**, C.7, Ankara, 2002, s.933-943; A. Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi", **İstem, İslam Sanatı, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi**, S.1, Konya, 2003, s. 85-102.

⁴ M. Esiner Özen, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1998.

⁵ Bu tezler için bakınız: Cahit Karadana, **16. YY Türk Kitap Kaplarının Özellikleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990; Habib İşmen, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Fatih Devri Ciltleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994; Gürcan Mavili, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13 ve 14.Yy'lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal

1.5. Sivas'ın Tarihi

Sivas, İç Anadolu Bölgesi'nde kurulmuş, Kızılırmak vadisinin başlangıcında yer alan bir şehrimizdir. Sivas ve çevresi İç Anadolu Bölgesi'nin en eski yerleşim yerlerinden biri olup, şehrin tarihi Neolitik döneme kadar uzanmaktadır. Şehre sırasıyla Hitit, Roma, Bizans, Selçuklu, Eretna, Kadı Burhaneddin ve Osmanlı devletleri egemen olmuştur⁶.

Sivas'ın yazılı tarih dönemi M.Ö. 2600 yıllarında Hititlerle başlamaktadır. M.Ö. VII yüzyılda Anadolu'ya gelen Kimmer ve İskit kavimleri Sivas'ta ilk yerleşmeleri meydana getirmişlerdir. Daha sonra kısa bir süre Medler'in hakimiyetine giren Sivas, M.Ö. 550 tarihinde Persler'in egemenliği altına girmişlerdir⁷.

Sivas'a ilk Türk akınlarının 1059 yılında gerçekleştiği bilinmektedir. 1071 Malazgirt savaşından sonra Sivas'ta ilk Türk yerleşmeleri oluşmaya başlamıştır⁸. Danişmentlilerin idaresi altına giren Sivas, Danişmentli hakimiyetinin ardından 1175'te II. Kılıçarslan zamanında Anadolu Selçuklu topraklarına dahil edilmiştir⁹. Selçuklular döneminde Sivas bir ilim ve kültür şehri idi. O dönemde şehirde birçok medrese, zaviye, cami, mektep inşa edilmiştir. Sivas, Türk yerleşimine açılmasından 1243 Köseadağ Savaşı'na kadar altın çağını yaşamıştır. Köseadağ Savaşı'ndan sonra Sivas, Moğolların ve daha sonra'da Eretnalıların egemenliği altına girmiştir¹⁰. Eratnalılar (1327- 1381) zamanında şehir ahiler tarafından yönetilmiştir. Ayrıca bu dönemde Sivas başta olmak üzere diğer şehirler, köyler ve kasabalar siyasi, iktisadi, içtimai dini ilmi ve mesleki yönden büyük gelişmeler göstermişlerdir¹¹.

Eretna devletinin yıkılmasından sonra Kadı Burhaneddin Ahmet 1381 yılında Sivas'a hakim olmuştur¹². Fakat Kadı Burhaneddin Ahmet kısa süre sonra Timur tehlikesiyle

Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002; Zehra Büyükbacı, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Ciltleri**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2003; Savaş Maraşlı, **Amasya İkinci Beyazid İl Halk Kütüphanesi'ndeki XV ve XVI. Yüzyıl Ciltleri**, (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005.

⁶ Hikmet Denizli, **Sivas Tarihi ve Anıtları**, Sivas, tarih yok, s.14. Arıca Sivas Tarihi İçin Bakınız: Oğuz Ceylan , **Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas**, Sivas, 1996; İbrahim YASAK, **Sivas İli**, Sivas, 2002.

⁷ Besim Darkot, "Sivas", **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1980, C: 10, s.570

⁸ Mustafa Demir, **Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri**, Sakarya. 2005, s.9

⁹ Sefer Solmaz, "Danişmentliler", **Türkler**, C. VI, Ankara 2002, s.436

¹⁰ Kemal Göde, "Eretnalıların Devrinde(1327-1381) Sivas " **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.39

¹¹ Kemal göde, **a.g.e.** s.44-45

¹² **Kadı Burhaneddin Dönemi için bakınız: Aziz b. Erdeşiri Esterabadi, Bezm U Rezm,**

karşı karşıya gelmiştir ve Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt ile ittifak kurmaya çalışmıştır. Ancak Timur 1394'te Sivas'a saldırmış ve 1398'de Kadı Burhaneddin öldürülmüştür¹³. 1398 Yıldırım Beyazıt'ın İstanbul'u kuşattığı sırada Sivas'a gelen Timur ordusu şehri yağmalamıştır¹⁴.

1402 Timur saldırılarından sonra Sivas'ın yönetimi 1408 yılına kadar kadı Burhaneddin Ahmed'in damadı Mezid Bey'in idaresinde kalmıştır¹⁵. Şehrin Osmanlı topraklarına katılması Sultan Beyazıt'ın oğlu Şehzade Çelebi Mehmet'in, Mezid Bey'in saltanatına son vermesiyle gerçekleşmiştir¹⁶. XVI. ve XVII. yüzyılları bir geçiş dönemi olarak yaşayan Sivas XVIII. yüzyıllarda gasp, yağma ve talan eylemleriyle karşılaşmıştır¹⁷.

I. Dünya Savaşı'ndan sonrada Osmanlı Devleti mağlup olunca, Sivas'ta Ermenilerin bağımsız devlet kurmaya çalıştıkları bilinmektedir. İlk çağlardan itibaren önemli bir merkez olan Sivas, kurtuluş savaşı sırasında da bu özelliğini devam ettirmiştir. 4-11eylül 1919'da yapılan kongreyle cumhuriyetin temellerinin atılmasına öncülük etmiştir¹⁸.

1.6. Sivas'ta Kültürel Ortam ve Ziya Bey Kütüphanesi

Türkler her zaman bilime ve bilim adamlarına çok büyük değer vermişlerdir. Bu maksatla oluşturulan medrese kurumları ile ilk olarak 10.yy da Maverâünnehir'de karşılaşılmaktadır¹⁹. Fakat bu dönemden günümüze ulaşmış bir medrese yapısı bulunmamaktadır. Medreselerin devlet eliyle teşkilatlanması ve İslam dünyasına yayılması Büyük Selçuklular döneminde gerçekleşmiştir. İlk Selçuklu Medresesi Tuğrul Bey zamanında Nişabur'da kurulmuştur. Selçuklu Devleti'nin alimler ve talebe için vakıflar kurarak tahsillerini temin eden teşkilatlı medreseleri ise, Alparslan zamanında Bağdat da (M.1067) Nizamiye'nin inşasıyla başlamış ve süratle bütün İslam coğrafyasına yayılmıştır. Selçuklular medreseler vasıtasıyla bir yandan ilmi koruyarak yükseltmekte bir yandan da Şi'i Fatimiler idaresinde kurulan Sünni alehtari propagandalara karşı İslam dünyasını ve devletin bünyesini kuvvetlendiriyorlardı.

¹³ İsmail Hakkı- Rıdvan Nafiz, **Sivas Şehri**, Sivas, 1997, s.23

¹⁴ Ömer Demirel, **Osmanlı Dönemi Sivas ve Esnaf Teşkilatı**, Sivas, 1998, s.67,68

¹⁵ Mustafa Öztürk, "Osmanlılar Döneminde Sivas", **Sivas Kongresi IV. Uluslar arası Sempozyumu**, Sivas, 2005, s.3

¹⁶ Mustafa Öztürk, **a.g.e.**, s.4

¹⁷ Saim Savaş, "18. Asrın Sonlarında Sivas'ta İdari Durum Asayiş ve Ahlak", **Revak**, Sivas, 1991, s.45

¹⁸ Birsan Esel, "Sivas'ın Türk Tarihindeki Yeri ve Sivas Kongresi", **Cumhuriyetin 80. yılında Sivas Sempozyumu**, Sivas, 2003, s.47.

¹⁹ Abdullah Kuran, **Anadolu Medreseleri**, C. I, Ankara, 1969,s.5.

Bağdat'ta 1234 yılında açılan Mustansiriyye Medresesi'nde İslami ilimlerden başka tıp ve astronomi alanında dersler verilmekteydi. Her medresenin bir kütüphanesi ve de şehirlerin umumi kütüphaneleri vardı. Selçuklu devletinin kuruluşundan beri meliklerin merkezi ve Sultan Sancar'ın altmış yıl payitahtı olan Merv devrin muazzam bir kültür ve medeniyet şehri haline gelmişti. Saraylar, köşkler camiler ve medreselerle dolu olan bu büyük kültür merkezinde birçok kütüphane vardı. Şehirde 12000 kitap bulunan ve her biri 200 dinar kıymetinde olan kütüphaneler mevcuttu²⁰. Bu uygulama Anadolu'da devam ettirilmiştir. Sivas, Anadolu Selçukluları'nın Anadolu'daki büyük kültür merkezlerinden birisi olmuştur. Selçukluların askeri üssü olan Sivas'ın o dönemdeki unvanı “Dar-ül-Ala” (Yücelik Beldesi) idi²¹. Sivas'ı ilim ve kültür merkezi yapan özellikler ise Sivas'ta Selçuklu döneminde yapılmış olan medreselerdir. I. İzzettin Keykavus b. Keyhüsrev tarafından 1217 de yaptırılan darüşşifa ve medresesi Sivas'ta yapılan en eski medresedir²². 1271 Selçuklu veziri Sahipata Fahrettin Ali tarafından yaptırılan Gök Medresenin ve Muzafereddin Buricirdi tarafında yaptırılan Buruciye Medresesi'nin birer kütüphanesinin bulunduğu bilinmektedir²³. Ayrıca İlhanlı veziri Sahip Şemseddin Cüveyni tarafında yaptırılan diğer bir medrese olan Çifte Minareli Medrese'de şehrin kültürel gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur.

Daha önce belirttiğimiz gibi bu medreselerde yoğun bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Sivas'ta bu medreselerde faaliyette bulunmuş bilginlerin başında Kutbettin Şirazi (1236-1311) gelmektedir. Şirazi, Gök Medrese'deki hocalığı sırasında matematik ve astronomi ile ilgili iki kitap yazmıştır²⁴. Gök Medrese'nin bir kütüphanesi olduğu ve döneminde kütüphane için en çok yatırım yapan medrese olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Gök medresenin ve o dönemde yapılmış diğer medreselerin vakfiyesinden yola çıkarak elde edilen bilgilere bakılırsa Gök Medrese'nin yıllık 360 dirhem olan kütüphane giderleri, medresenin kütüphanesinin büyüklüğünü göstermesi açısından son derece önemlidir²⁵.

²⁰ Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1999, s. 334.

²¹ M. Dosay Gökdoğan, “Selçuklular Döneminde Bilimsel Etkinliklerde Sivas'ın Yeri”, **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.206

²² Abdullah Kuran, a.g.e., s. Ömer DEMİREL, “Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur, Saray, Mahalleler ve Sosyo- Kültürel Eserler”, **Osmanlı Dönemi Sivas Şehri**, Sivas,2006, s.207

²³ Ömer Demirel, a.g.e, s. 56

²⁴ M. Dosay Gökdoğan, a.g.m.,s.208

²⁵ İbrahim Balık, “Sivas Gök Medresenin Türkiye Selçuklu Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.262

Evliya Çelebi Sivas'ı 1648 senesinde ziyaret etmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Sivas'taki yapılardan şöyle bahsetmektedir:

“Kızıl Medrese denilen görülmeye değer bir medrese vardır ki İslam ülkelerine böyle bir ilim evi ne yapılmış nede yapılabilir. Yüksek kale altında Hamam Medresesi varsa da kim tarafından yapıldığı bilinmiyor, Aşağı Medresesi, Paşa Sarayı yanında olup öğrencisi çoktur. Hasan Paşa Medresesi aşağı varoştaki caminin avlusu etrafındadır ve öğrenci odaları vardır. Bunların haricinde birde Sivas Efendi Medresesi vardır²⁶,” şeklinde medreseler hakkında bilgi vermektedir. Burada anlatmaya çalıştığı medreseler büyük bir ihtimalle günümüze gelen Buruciye, Çifte Minareli Medrese ve Gök Medreselerdir. Osmanlı döneminde Sivas'ta inşa edilen Efendi Medresesi günümüze gelemeyen medreseler arasındadır.

Günümüze gelmemesine rağmen kaynaklardan varlığından haberdar olduğumuz ve Osmanlı dönemi boyunca şehre yaptırılan medreselerden biriside Küçük Minare Mahallesi'nde, meydana yakın bir yerde olan İhsaniye Medresesi'dir. İhsaniye Medresesi, 18. yüzyılın sonlarında Himmet Ağa tarafından yaptırılmış ve 1833 tarihinde oğlu Sivas Valisi İbrahim Paşa tarafından tamir edilip yeni vakıflar ilave edilmiştir. Ayrıca 1793 tarihinde Zaralızade Recep Paşa tarafından tanzim ettirilen vakfiye kaydında, İhsaniye Medresesi için bazı gelirlerin ayrıldığı bilinmektedir. Osmanlı öncesinde Sivas'ta bulunan çok sayıda medresenin varlığından haberdar olmamıza rağmen günümüze sadece dört medrese ulaşmıştır.

Medrese eğitimi için şehirde gerçekleştirilen muazzam eserler haricinde ilkokul düzeyinde eğitim-öğretim yapan çok sayıda mektep veya muallimhanenin yapıldığı bilinmektedir. Kaynaklarda Sivas'ın en eski mektebi olarak yer alan Kerim Çavuşzadeler'in 1514 tarihinde yaptırmış oldukları mektepten itibaren, 1580 tarihine kadar 34 mektep ismine rastlanılmıştır²⁷. Mekteplerin kuruluş tarihleri ve fiziki yapıdaki dağılımına bakıldığında zaviye, mescid ve camilerle aynı vakıf dahilinde veya aynı mevkide bulundukları görülür. 16. ve 17. asırda yapılan vakıflardan Kerim Çavuş, Ganem Mahallesindeki Ahmet Bey Camisi ve Mustafa Bey Bin Behram Paşa'nın camisinin yanında birer adet mektep inşa edildiği tespit edilmektedir²⁸.

²⁶ Adnan Mahiroğulları, *Seyyahların Gözüyle Sivas*, İstanbul, 2001, s.36

²⁷ Ömer Demirel, *a.g.m.s.57*

²⁸ Ömer Demirel, *a.g.m.s.57*

Osmanlı döneminde bilinen ve bağımsız olarak inşa edilmiş ilk kütüphane yapısı Numan Efendi Kütüphanesi'dir. Sivas'ta Ulu Camii yakınında bulunan bu kütüphane kargir ve kubbeli bir yapı iken sonradan yıkılmış sadece cephe duvarı ve mezarlık bahçesi kalmıştır²⁹. Kütüphanenin 0, 86x 0,26 m. ölçülerinde iki satırlık inşa kitabesi bulunmaktaydı.

Cenab-i Hazret-i Nüman Efendi müftü Zişan

Bina etti riza-illah için ecrine vere sübhan

Tamam oldukta Fehmi noktasıyla didim tarih

Kütüphane mükemmel oldu mesü'd eylesin Rahman

H. 1172/M. 1758³⁰.

1758 yılında yaptırılan kütüphanenin yaklaşık 3-3,5 m. genişliğinde iki üç pencerele dairesel bir oda şeklinde olduğu ve odanın içinde de pek çok kitabın bulunduğu bilinmektedir³¹.

Ayrıca Sivas'ı 1906 da ziyaret eden Max Van Berchem- Halil Ethem'in hazırladığı "Carpus Inscriptanum Arabaciarum" adlı eserde yine Medrese ve eğitim yapılarından bahsedildiği gibi Sivas Müftüsü Numan Efendi Kütüphanesi için H. 988 (1758-59) tarihli güzel bir yapıdır diyerek, Numan Efendi Kütüphanesinin varlığından bahsedilmektedir. Ayrıca Sarı Hatipoğlu Zaviyesi ve zaviyenin içerisinde bulunan bir miktar el yazmasından söz edilmektedir³².

Sivas'ın ilim ve kültür merkezi olduğunu daha öncede belirtmiştik. Kökeni Selçuklulara kadar dayanan Rahatoğulları³³ ailesinden Kemalettin Ahmet bin Rahat'ın Sivas'ta 1320 yılında yaptırmış oldukları Darürraha, sosyal yardım kurumları içinde ayrı bir öneme sahiptir³⁴. Bir aile vakfı niteliğindeki kurum özellikle sağlık ve kültür

²⁹ Yusuf Akyurt, **Türk Asar-i Atikası Binalerine Aid, Tarihi Mecmua yalnız Osmanlılar Devri(İncesu, Kayseri, Divriği, Sivas Şehirleri**, Kısım III, Cild. VI, Ankara, 106- 111. Ayrıca Yusuf Akyurt, Numan Efendi Kütüphanesi'nin vakfiyesini de eserinde yayınlamıştır.

³⁰ Yusuf Akyurt, **a.g.e.**, s. 106.

³¹ Sibel Alev-Yakup Közü, "Numan Efendi Kütüphanesi ve Yılanlı Baba", **Revak 2000-2001**, s.274

³² Adnan Mahiroğulları, **a.g.e.** s.206

³³ Rahatoğlu vakfiyesi için bakınız: İsmet Kayaoğlu, "Rahatoğlu ve Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi**, S.17, Ankara, 1981, s.1-15.

³⁴ Müjgan Üçer, "Rahatoğulları Darül Rahasında Abdi Ağa Konağına", **Revak 2000-2001**, s.181

alanında insanlara çok büyük yardımda bulunmuştur³⁵. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde de varlığını sürdüren vakıf, Osmanlı döneminde Mütevellizadeler Vakfı olarak anılmış, soyadı kanunun çıkmasıyla Başara soyadını almışlardır³⁶. Bu vakfın başkanlığını yapan Yusuf Ziya Başara 1906 yılında Ziya Bey Kütüphanesi'ni kurmak için çalışmalara başlamıştır. Yusuf Ziya Başara Sivas'ın en eski ailelerinden Mütevellioğlu Mahmut Efendi ile Rukiye Hanım'ın Oğludur. Mülkiye Rüştîyesi'ni bitirdikten sonra ücretsiz olarak Sivas mektupçu kalemî görevinde bulunmuştur. Bir süre sonra mümeyyiz olmuş ve 13 sene bu görevi devam ettirmiştir. Kaymakam vekilliği, Sanat Okulu Müdürlüğü'nde yapan Yusuf Ziya Başara 1923'te, Sivas Milletvekili Seçilmiştir. Yedi dönem millet vekilliği yapan Başara, 1908 yılında kendi adıyla kütüphanesini kurmuştur. Kitabı ve okumayı çok seven Başara milletvekili maaşının büyük bölümünü kütüphaneye kitap almak için harcamıştır³⁷.

Ziya Bey Kütüphanesi "Darü'r Raha" vakfının gelirleriyle 5 temmuz 1906 yılında altı katı aşhane üst katı kütüphane olarak inşa edilmeye başlanmış ve 1908 yılında 10.000 kuruş harcanarak tamamlanmıştır³⁸.

Tamamem kesme taştan iki katlı olarak inşa edilen kütüphane doğu- batı doğrultuda eğimli bir arazi üzerinde konumlandırılmaktadır. Kütüphanenin batı cephesinin alt katında yuvarlak kemerli büyük bir pencere, üst katında ise dikdörtgen iki adet pencere açılmıştır. Güney cephenin, doğu ucundaki oda ve merdiven bölümü cepheden çıkıntı yapmaktadırlar. Doğudaki oda altlı üstlü yerleştirilen iki adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Merdiven çıkıntısı da altlı üstlü açılan birer adet dikdörtgen pencereyle dışa açılmaktadır. Kütüphanenin doğu cephesi sağır bırakılmıştır. Güney cephe, giriş kapısının da bulunduğu cephe olup alt kat giriş kapısının doğu ve batısına yerleştirilen üçer adet yuvarlak kemerli büyük pencere ile, üst katta balkonun doğu ve batısına yerleştirilmiş üçer adet dikdörtgen pencere ile hareketlendirilmiştir. Giriş kapısının üzerinde yuvarlak bir pencere bulunmakta ve onun üzerinde de yuvarlak kemerli balkon kapısı yer almaktadır. Balkon kapısının üzeri üçken alınlıkla

³⁵ Sadi S. Kucur, "XIV Yüzyılda Sivas'ta Kapsamlı Bir Sosyal Yardımlaşma Kurumu Darü'r- Raha Vakfı ve kuruluşu Tarihi Meselesi", **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.402-403

³⁶ Müjgan Üçer, "Darü'r- Raha ve Rahatoğlu Ailesinin Sivas'ın Sosyal Hayattaki Rolü", **Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu**, Sivas, 2003, s.702

³⁷ İbrahim Aslanoğlu, **Sivas Meşhurları**, C.1, Sivas, 2006, s. 193

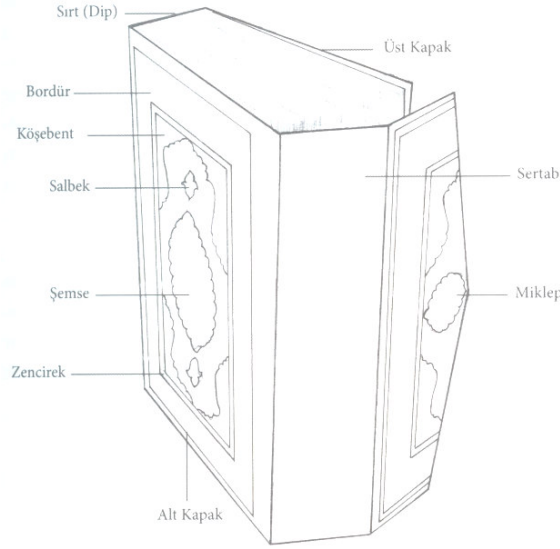
³⁸ Fatih Rukancı, "Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesi", **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**, S.19, 2 (2005), s. 2279.

sonlandırılmıştır. Giriş kapısının hafif yuvarlak kemerli lentosundan giriş holüne geçilmektedir (Plan. 1). Bu holün doğu ve batısından birer kapı ile odalara geçilmektedir. Doğudaki ilk oda günümüzde danışma odası olup hafif yamuk bir plana sahiptir. Odanın kuzeyinde bulunan kapı ile günümüzde mutfak olarak kullanılan kısma geçilmektedir. Odanın kuzeydoğu köşesinde yer alan koridordan günümüzde idari personel tarafından kullanılan odalara geçilir. Giriş holünün batısında kütüphane kitaplıklarının bulunduğu odalar yer almaktadır. Bu odalara bir bir içlerine açılan kapılardan ulaşılır. Odaların zemin ve tavanları ahşap malzeme ile yapılmıştır. Giriş holünün kuzeyinde bulunan çift yönlü ahşap merdivenle ikinci kata çıkılmaktadır (Plan. 2). İkinci kat alt katın bir tekrarı niteliğinde olup, ikinci kata giriş holünün doğusunda bulunan yamuk planlı ilk oda okuma salonu, onun doğusunda bulunan oda uzman odası, kuzeydoğu köşesinde bulunan odada araştırma odası olarak kullanılmaktadır. İkinci kat giriş holünün batısında oldukça büyük bir okuma salonu ile bu salondan geçilen dikdörtgen planlı bir araştırma odası yer almaktadır. Zemin ve tavanda ahşap malzeme kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.CİLT SANATI

Cilt, kitabın kapaklarının yıpranmasını önleyen bir koruyucudur³⁹. Cilt sözcüğü Arapça olup deri ve kap anlamına gelir. Bu ismin genellikle ciltlerin bu işe en uygun malzeme olan deriden yapılmaları sebebiyle verildiği bilinmektedir⁴⁰. Çok eski zamanlarda yazılan yazıların ve kitapların bir arada bulunabilmesi ve dış etkilere korunabilmesi için mukavva, bez, çeşitli kağıtlar ve deri gibi malzemelerle kaplanarak kitaplar ciltlenirlerdi⁴¹. Bu malzemeler içinde en çok deri olarak genellikle mukavva üzerine meşin (koyun derisi), rak (ceylan derisi), Şahtiyan (keçi derisi) kullanılırdı⁴².

Şekil. 2.1. Cildin bölümleri

Bir ciltte ön kapak, arka kapak, Sertap, miklep ve sırt bölümleri yer alır (Şekil 2.1). Bunların dışında cildi yıpranmadan koruyan cildbent ve kitabın yapraklarını tutan bağ

³⁹ Kemal ÇİĞ, a.g.e., s.5

⁴⁰ A. Saim Arıtan, “Ciltcilik”, , s.551-557.

⁴¹ İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara, 1975, s.2.

⁴² Kemal Çığ,a.g.e.s.3-4.

örgü olan şirazede kitabın bölümleri içinde dahil edilebilir⁴³. Kapağın tam ortasında yer alan güneş biçimindeki süslemeye şemse denilmektedir. Şemse, Arapça'da güneş anlamına gelir⁴⁴. Köşelerdekine köşebent yada köşe

çizgisi denir. Kapağın iç ve dış yüzlerini dört taraftan çevreleyen çizgiye cetvel, daha kalın ve işlenmiş olanına zencirek, su halinde olanına da bordür denir.⁴⁵

2.1.Cilt'in Tarihçesi

İlk olarak kağıt, Ts'ay Lun adında Çin hükümdarlarının saray muhafız alayı mensuplarından bir sanatkar tarafından icad edilmiştir. Sonraki dönemlerde kağıda yazılan yazıların korunması ve saklanması ihtiyacına bağlı olarak ta ciltçilik gelişmiş ve daha sonrada bir sanat dalı haline gelmiştir⁴⁶. Eski çağlarda yazılar ağaç, kil tablet, taş, maden, bez, fildişi, kemik, hayvan kabuk ve parşömen üzerine yazılmakta idi⁴⁷. Ciltçilik, tomar (rulo) şeklinde olan kitapların yerini Romalılar devrinde yaprakları dikdörtgen biçiminde kesilmiş kodekslerin almasıyla ortaya çıkmıştır⁴⁸. Kodeks Roma döneminde yaygınlaşan iki tarafına yazı yazılabilen, katlanabilen parşömenlerden yapılmış levhalardır. Bu uygulama kitap cildinin ortaya çıkmasını sağlamıştır⁴⁹. Orta Asya'da kağıdın bulunması ile Türklerde ciltçilik gelişmiş ve bir sanat dalı haline gelmiştir⁵⁰.

Deriyle kaplı ilk cilt Uygurlar'da görülmektedir. Her ne kadar yerli ve yabancı kaynakların hemen hepsi deriden ilk ciltlerin, Mısır'daki Kıptilere ve VIII- IX. yüzyıllara ait olduğunu söylenseler de, bir Uygur şehri olan Karahoça'da bulunan iki yazma, bu görüşün aksinin ispatlamaktadır⁵¹.

İslam sanatında bilinen ilk ciltler VIII-IX. yüzyıllarda parşömen üzerine küfi hatla yazılmış Kur'an nüshalarına aittir. Bu örneklerde deri, tahta iskelet üzerine geçirilmiş ve deri üzerine ucu sivri aletle geometrik, figürlü, bezemeler yapılmıştır⁵².

⁴³ İsmet Binark, **a.g.e.**s.8.

⁴⁴ Mine Esner Özen, **a.g.e.**, s.11.

⁴⁵ Müjgan Cunbur, "Türklerde Cilt Sanatı", **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara 1992, C. II, s.453.

⁴⁶ Şinasi Tekin, **Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap Kağıt Damgaları**, İstanbul, 1993, s.12.

⁴⁷ Nuray Yıldız, **Eski Çağlarda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu**, Ankara 2000,s.211

⁴⁸ A. Saim Arıtan, "**Ciltçilik**", s.551.

⁴⁹ Nuray Yıldız, **a.g.e.**,s.215

⁵⁰ Zeynep Balkanal, "Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat Ciltçilik", **Türkler**, C.12, Ankara, 2002, s.341

⁵¹ A. Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", **Türkler**, C.7, Ankara, 2002, s.933

⁵² Zeynep Balkanal, **a.g.m.**, s.342

Cilt sanatı, özellikle İslami devirde büyük gelişme göstermiştir. Bu gelişmenin sebeplerinden biri yazı ve kitabın Müslümanlarca mukaddes sayılmasıydı. Özellikle Kuran'ı Kerim'ler, belden yukarı seviyede tutulmaktaydı. Kitaba verilen bu önem onun tezyini ve korunmasında ayrı bir önem verilmesini sağlamıştır⁵³. İslam cildindeki bu gelişmeler XII. yüzyıla kadar Fatimiler, Gazneliler ve Büyük Selçuklular'la devam etmiştir. XI yüzyılın sonlarından itibaren Selçuklu devletinin Anadolu'ya hakim olmasıyla birlikte cilt sanatının en güzel örnekleri burada meydana getirilmeye başlanmıştır⁵⁴.

Türk Cilt Sanatı'nın Anadolu'daki örneklerine 12.yy'dan itibaren rastlanır. Selçuklu dönemi ciltlerinin ana malzemesi deridir ve neredeyse tüm örneklerde kahverenginin tüm tonları kullanılmıştır⁵⁵. Selçuklu dönemi ciltlerinde ön ve arka kapakta soğuk baskı veya aletle yapılmış geometrik bezemelerle birlikte rumi ve palmetlerden oluşan bitkisel bezemeler dikkati çeker⁵⁶. Anadolu Selçuklu ciltlerinin en önemli özelliklerinden birisi de, cildin bir kapağında palmet ve rumili bitkisel bir düzenleme varken diğer kapağında geometrik bir bezeme yapılmış olmasıdır. Anadolu Selçuklu ciltlerinde, kapları çevreleyen mutlaka bir zencirek veya bordür bulunur ve kitabın sırt kısmı daima düzdür. İç kapaklar deri ile kaplıdır ve genellikle rumilerle bezenmiştir. Selçuklunun ilk dönemlerinde şemseler dairesel biçimdeyken son dönemlere doğru şemseler ovalleşmiş ve uçlarına salbekler eklenmiştir. Anadolu Selçuklu ciltlerinde kompozisyon olarak tam zeminli, yuvarlak dilimli, yuvarlak yıldızlı, dört kollu, beşgen, altıgen, sekizgen gibi şemseler görülmektedir⁵⁷. Selçuklu cildinin etkileri XIV. yüzyıl ve XV. yüzyıl sonlarına kadar Anadolu beyliklerince ortaya konan cilt örneklerinde devam ettiği anlaşılmaktadır⁵⁸.

XV. yüzyıl Anadolu Selçuklu cildiyle Osmanlı cildi arasında bir geçiş devresidir. Bu dönemde kahverenginin çeşitli tonlarında yapılan derilerin yanında kırmızı, vişne çürüğü, mavi, mor, nefti, zeytuni, tahini ve siyah derilerde kullanılmıştır. Ciltler genellikle üçlü yapraklar gonca, ıtır yaprağı, bulut, tepelik, penç, hatayi, tığ, nilüfer, gül ve rumi geçmelerle süslemiştir. Bunun yanında manzara, girift tezyinat ve canlı

⁵³ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.4

⁵⁴ A. Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt sanatının Özellikleri", **Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya, 1991, s. 181

⁵⁵ A. Saim Arıtan, "**Anadolu Selçuklu...**", s.940-41

⁵⁶ Müjgan Cumbur, **a.g.m.**, s.453

⁵⁷ A.Saim Arıtan, "**Anadolu Selçuklu...**", s.940-941.

⁵⁸ A. Saim Arıtan, **a.g.m.**, s.940.

motiflere yer verilmemiştir. XV. yüzyıl'da deriden başka lake ve kumaş ciltlerde yapılmıştır⁵⁹.

XVI.yy Osmanlı'da her konuda olduğu gibi cilt sanatında da en büyük başarıların olduğu dönemdir. Bu dönemde şahtiyan, meşin, ceylan derileri kullanmakla birlikte en çok şahtiyan tercih edilmiştir. Renk olarak siyah ve kahverenginin çeşitli tonları kullanılmıştır. XVI. Yüzyılda altın yaldız süsleme yapılan yere ya da süslemenin kendisine sürülür. Bu dönemde şemseler ovaldır ve salbektir. Dış kenar ve çerçeveyi teşkil eden kısımda kartuşlar vardır. Süslemede tabiattan sitilize edilmiş gonca, ıtır yaprağı, bulut, tepelik, penç, ortabağ, tığ, nar çiçeği, altılı çiçek, kaplan çizgisi ve beneği, tırtıllı yaprak gibi motifler kullanılmıştır⁶⁰. XVI. yüzyılda cilt sanatının bu kadar ilerlemesinin sebebi olarak siyasi gücün yanı sıra, bu dönemde mücellitlerin ilk defa bir ekol halinde toplandıkları ve Osmanlı sarayında diğer zanaatkarlar gibi bir topluluk oluşturmalarından kaynaklanmaktadır⁶¹.

XVII. yüzyılda ciltlerin yapım tekniklerinde bir değişiklik yoktur. Genellikle köşebent ve bordürler kalkmış bunların yerine yan ve tepeleri çıkıntılı dikdörtgene benzer büyük şemseler tek başına süsleme olarak kullanılmıştır. Bazı ciltlerde oval şemse yine yapılmaya devam etmiştir⁶². Her ne kadar cilt tekniğinde bir değişiklik olmasa da bu dönemdeki duraklama cilt sanatını etkilemiştir. Kısa bir duraklama devresinden sonra yine klasik devrin örneklerine benzer örnekler verilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde klasik üslubun yanı sıra başka teknik ve ciltler yapılmıştır. Lake ciltler bu dönemde sıkça görülen cilt örnekleridir. Realis motifli ciltler ve yekşah ciltler bu dönemde kullanılan cilt örnekleri arasındadır. Barok ve rokoko tarzı ciltler ise 18.yüzyıl ikinci yarısı görülmeye başlanmıştır⁶³.

XIX-XX. yüzyıllarda yine bir kısım klasik ciltler yapılmaya devam edilmiştir. XX. yüzyılda şemseli cilt sayısı iyice azalmış, zilbahar (kafes) cilt yaygınlaşmıştır. XIX-XX. yüzyıllarda daha çok demir kakma tekniği ve rokoko tarzında süslenmiş ciltler yaygınlaşmıştır⁶⁴.

⁵⁹ A. Saim Arıtan, "Ciltçilik", s.556.

⁶⁰ Zeynep Balkanal, **a.g.m.**, s.343.

⁶¹ Kemal Çığ, **a.g.e.**, s.15.

⁶² Zeynep Balkanal, **a.g.m.**, s.343.

⁶³ A. Saim Arıtan, "Ciltçilik", s. 557

⁶⁴ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**,s.9

2.2.Cilt Çeşitleri

Cilt çeşitlerini, kullanılan malzemelerine göre deri, kumaş, ebruli, murassa (mücevherli) ve lake ciltler olarak sıralayabiliriz. Süsleme tekniklerine göre ise de şemseli, zilbahar, yekşah, zerduz, çaharkuşe ciltler olarak gruplandırabiliriz.

2.2.1. Malzemelerine Göre Ciltler

2.2.1.1. Deri Ciltler: Deri, cilt yapımında kullanılan malzemelerin başında gelmektedir. Tabbağ ve dericilik doğunun en eski sanatlarından. Bu sebepten cilt sanatında deri en önemli malzemeler arasındadır. Deri olarak meşin (koyun derisi), şahtiyan (keçi derisi), rak (ince tıraşlanmış ceylan derisi) kullanılmıştır⁶⁵.

2.2.1.2. Kumaş Ciltler: Mukavva üzerine keten, ipekli veya kadife kumaş kaplanarak yapılan ciltlerdir⁶⁶. Kumaş, mukavvanın üstüne kaplanmadan önce, deri cilt motifleriyle işlenir. Kütüphanelerde, kenarları deriyle ortası kumaş kaplı, çaharkuşe kumaş ciltlerin, ipek, kadife, atlas veya işlemeli kumaş kaplanmış çok sayıda örneği vardır. Ayrıca düz ya da desenli ipek kumaşlar, deri ciltlerin iç kapak yüzlerini kaplamak için de kullanılmıştır. Özellikle II. Bayezid döneminde, klasik deri ciltler yanında, çaharkuşe kumaş ciltler de çok görülür⁶⁷.

2.2.1.3. Ebru Ciltler : Bu tarz ciltlerin XV. yüzyıldan başlayarak yapıldığı bilinmektedir. Dayanıklı olabilmeleri için genellikle çaharkuşe tekniğinde yapılmışlardır. Ebru cildin dış ve iç kapağında kullanıldığı gibi, kitap mahfazalarında da kullanılmıştır⁶⁸.

2.2.1.4. Murassa (mücevherli) Ciltler: Murassa ciltler, bir kuyumculuk sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerli taşlar, bezemeler arasına açılan yuvalara yerleştirilmek suretiyle yapılmaktadır. Mücellit ve kuyumcu başlarının ortak ürünleridir. Fildişi oymalı, altın kaplamalı, mozaik, yeşim kabartma, yakut, zümrüt, inci ve elmas süslemeli olanları vardır. Genellikle Kur'an-ı Kerim ciltlerinin süslenmesi için kullanılmışlardır⁶⁹.

2.2.1.5. Lake Ciltler: Sulu boya ve altın yaldızlı fırça yardımıyla tahta, deri ve mukavva gibi maddelere işleyerek üzerine vernik çekilmek kaydıyla yapılan lake eserler, önceleri rugani, XVIII. yüzyıldan sonra da Edirnekari ismi ile anılmaktadır.

⁶⁵ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.13

⁶⁶ A. Saim Arıtan, "**Ciltçilik**", s.553

⁶⁷ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.28

⁶⁸ A. Saim Arıtan, "**Ciltçilik**", s.553

⁶⁹ A. Saim Arıtan, "**Ciltçilik**", s.553.

Kap mukavvası üzerine yapıştırılan kâğıtların üstüne, boya ile renkli nakışlar işlenir ve sonra da lak tabakası geçirilir. Böyle yapılan ciltlere “lake” cilt denir. İlk örneklerine XV. yüzyılın ikinci yarısında rastlanır⁷⁰.

2.2.2. Süsleme Tekniklerine Göre Ciltler

2.2.2.1. Şemseli Ciltler: Adını, derinin dış yüzüne yapılan şemse motifinden almıştır. Şems, Arapça’da güneş anlamına gelmektedir. Şemsede kitap ciltlerinin üzerinde yapılan güneş biçimdeki süsleme motifinin adıdır. Şemseler Selçuklu ciltlerinde genellikle yuvarlakken, XVI. yüzyıldan itibaren ovalleşmeye başlamışlardır. Salbeklerin desenleri şemse ile aynı olabildiği gibi, ayrı yapılanları da vardır. Mesela rumi bir şemsenin hatayi, hatayi bir şemsenin de rumi salbeki olabilir. Salbekte, çok seyrek olarak cilt ustasının adına da rastlanılmaktadır ki, bunlara da “yazılı salbek” denir.

Bu ciltler, şemsenin bezenme tarzına göre farklı isimlerle anılırlar.

Motif kalıbının zemini altınla doldurulmuş, motifler kabartma şeklinde üstte ve deri renginde bırakılmışsa **alttan ayırma** şemse, süsleme yapılacak zemin deri renginde bırakılıp, sadece motifler altınlaşmışsa **üstten ayırma** şemse, motiflerin hem zeminleri hem de kendileri altınlanarak yapılan şemseye de **mülemma** şemse denir. Bu bezemede zemin ve motiflerde iki ayrı renkte altın kullanılabilir. Tek bir renkte deri kullanılmayıp, bezemeler kapakta kullanılan esas deriden farklı renkte bir deri ile kaplanıyorsa **Mülevven şemseli cilt** denir, bu bezemede alttan ve üstten ayırma tarzda uygulama yapılabilir. **Soğuk şemseli** ciltte, şemse kalıbı, altın kullanmadan doğrudan cilt kapağına işlenir ve dolayısıyla deri ile aynı renktedir. Bütün İslam ülkelerinin ciltleri XV. asra kadar bu şekilde yapılmıştır⁷¹. **Müşebbek (katı’a)** cilt, traşlanarak inceltilmiş derilerin dantel gibi oyularak cilt kapağının iç yüzündeki değişik renkli zemine yapıştırılması suretiyle yapılan ince güzel bir bezeme türüdür. Kitap kapakları bezemesinde katı’a geleneği, Osmanlı cilt sanatının büyük bir gelişme gösterdiği II. Beyazıd döneminden sonrada, XVIII. Yüzyıllara kadar da aynı ihtişamla devam etmişti⁷².

⁷⁰ Kemal Çığ, a.g.e., s.21.

⁷¹ A. Saim Arıtan, “Ciltçilik”, s.553.

⁷² Gülbün Masara, **Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Katı’a)**, s. 29-30

2.2.2.2. Zilbahar Ciltler: XVIII. yüzyıl sonunda ve özellikle XIX. yüzyılda görülen zilbahar ciltler, adını “kafes şemse” de denilen bir süsleme türünden almıştır. Kapak üzerine ezilmiş varak altını ile dört dilimli yaprak motifi ve parmaklık şeklinde veya geometrik çizgiler çizilir, birbirini kesen hatlar arasına yıldız veya noktalar konulmak suretiyle oluşturulan süslemeye zilbahar süsleme denir⁷³.

2.2.2.3. Yekşah Ciltler: Bu ciltlerde motifler yekşah denilen ucu sivri metal bir aletle bastırılarak yapılır; bazen bu tarz işleme zilbahar şemseli ciltlere de uygulanmıştır⁷⁴.

2.2.2.4. Zerduz Ciltler: Deri üzerine sarı, yeşil ve pembe sırmalarla realist motiflerin işlendiği ciltlerdir. Bu tarz işlemlerde altın, gümüş veya ipek kullanılmıştır. Gümüş ile yapılanlarına simduzi, altın ile yapılanlarına da zerduzi denilmektedir⁷⁵.

2.2.2.5. Çaharkuşe Ciltler: Ortası kumaş ile kaplanmış kenarları ise köşelerde üçgen köşebentler oluşturacak şekilde deri ile çevrelenmiş ciltlerdir. Kumaş olarak daha çok kadife veya desenli kumaşlar kullanılmıştır. İsmi köşebentlerden almıştır⁷⁶.

2.3. Cilt Yapımında Kullanılan Malzemeler

2.3.1. Deri: Cilt yapımında en önemli ve en çok kullanılan malzemelerin başında deri gelmektedir. Dericilik tarihinde Türklerin önemli bir yeri vardır. Cilt sanatının doğuda daha çok gelişmiş olmasının nedenlerinden biri de deri işlemeciliğinin doğunun en eski zanaatlarından biri olmasıdır. Ciltlerde genellikle, “meşin” denilen koyun, “şahtiyan” adı verilen keçi ve “rak” tabir olunan ceylan derisi kullanılmıştır. Ciltler, derinin işlenişine, kafa, etek ve sırt kısımlarının kullanılışına göre ince ya da kaba görünüşler kazanmıştır.

Selçuklular zamanında Diyarbakır ve Kastamonu, dericilik alanında Anadolu’nun merkezi konumundadır. Beylikler döneminde ise derinin ihraç edilecek mallar arasında yer alması, dericilik işlerinin bu dönemde de gelişmiş olduğunu göstermektedir. Anadolu’da Moğol istilası sonrası gerileyen sanayi, Osmanlı döneminde yeniden canlanarak Avrupa dericiliğinin gelişmesine ortam hazırlamıştır.

Osmanlılar zamanında dericilik büyük bir gelişme göstermiş, cilt için birinci derecede gerekli şahtiyanla, daha az kullanılan meşinin çeşitli renkte ve en güzel örneklerinin

⁷³ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.23.

⁷⁴ A. Saim Arıtan, “**Ciltçilik**”, s.553.

⁷⁵ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.22.

⁷⁶ A. Saim Arıtan, “**Ciltçilik**”, s.553.

imparatorluğunun bir çok şehrinde bu dönemde yapıldığı bilinmektedir. Fatih döneminde, debbağlar için Yedikule yakınlarında 340 işyeri bulunmaktaydı ve burada üretilen deriyi işlemek üzere Fatih ile Beyazıt arasında Saraçhane kurulmuştu. Aynı dönemde Anadolu’da bir çok yerde debbağhanelerin bulunduğu ve Diyarbakır, Tokat, Edirne’de işlenen şahtiyan’ın XVIII. yüzyıla kadar dünyaca tanındığını ve Avrupa başta olmak üzere diğer ülkelere ihraç edildiği bilinmektedir. Evliya çelebi, XVII. yüzyılda İstanbul’dan bahsederken on iki semtinde 700 tabbağhane olduğunu, buralarda üç bin kişinin çalıştığını ve bunların dükkanlarının açık mavi, seftali çiçeği, kırmızı, sarı, ve nefti renk şahtiyanlarla süslendiğinden bahsetmektedir. Ayrıca, imparatorluğun diğer şehirlerinden Trabzon ve Şarköy’de de çok iyi deriler yapılmaktaydı.

Deri işlemeciliğinin bu kadar ileri düzeyde olduğu bir ülkede, Türklerin kendine özgü yorumlarıyla çok iyi ciltler yaparak, bu işi bir sanat kolu haline getirdikleri anlaşılmaktadır. İyi bir cildin yapılabilmesi için, kitaba uygulanacak tekniğe ve süslemeye uygun özellikte deri seçilmesi gerekmektedir.

2.3.2. Mukavva: Cilt yapımında kullanılan bir diğer malzeme, “kuvvetlendirilmiş” anlamına gelen mukavvadır. Cilt yapımında kullanılan mukavvayı hazırlamak için, önce istenilen kalınlığı sağlayacak şekilde kağıt alınır. Bu kağıtlar üst üste, birinin suyu diğerinin tersi istikametinde olmak üzere yapıştırılır. Yapıştırma maddesi olarak da kolanın içine, kalıbı kurttan korumak için şap, tenekar ve tütün suyu gibi maddeler katılır. Bu şekilde hazırlanan mukavva iyice kuruduktan sonra tahta kadar sert hale geldiğinden bozulma ihtimali yoktur. Böylelikle hazırlanan mukavva’ya “ murakka mukavva” denir⁷⁷.

2.3.3. İplik ve İbrişim: Kitabın yapraklarını düzgün bir şekilde birbirine tutturmak ve bunu da çoğu kez kağıdın aharlı rengine uydurmak için ince sarı ipek iplik kullanılmıştır. Kitabı daha çok sağlamlaştırmak için, sırtın üst ve alt köşelerine örülen şirazelerde ise renkli ibrişimler kullanılmıştır⁷⁸.

2.3.4. Altın: Cilt süslemelerinde genellikle toz altın kullanılır. Ancak toz altın elde etmeden önce, altının varak hale getirilmesi gerekmektedir. Altın, Selçuklu dönemi eserlerinde küçük noktalar halinde kakma olarak uygulanmıştır. Son dönemlerde ise, özellikle tahrir ve cetvelelerde altın suyu (sürme altın) olarak da kullanılmıştır. Osmanlı

⁷⁷ Zeren TANINDI, “**Kitap ve Cild**”, s.

⁷⁸ Ahmet Saim Arıtan, “**Ciltçilik**”, s.551.

döneminde ise, bütün zemine fırça ile altın sürüldüğü veya altının varak olarak yapıştırılıp üzerine motif basıldığı da görülmektedir⁷⁹.

2.4. Cilt Yapımında Kullanılan Aletler

2.4.1. Kalıplar: Cilt sanatının ilk ortaya çıktığı dönemlerde kalıplar metalden yada tahtadan yapılmaktaydı. Tahta ve metal kalıpların baskı sırasında deriye zarar vermesinden dolayı onların yerine deri kalıplar kullanılmaya başlanmıştır⁸⁰.

Bir kalıp yapılırken, önce süslemenin gireceği yuva şeklinde çok ince tıraşlanmış deri parçaları kesilerek birbiri üstüne çirişle kat kat yapıştırılır. Kuruyunca çok sert ve kalın bir tabaka teşkil eden bu deriler, muşta denilen şimşirden yapılmış bir aletle dövülmek suretiyle sıkıştırılır ve daha sert bir hale gelmesi sağlanır. Daha sonra mücellit tarafından yapılan desen, bu kalıbın üzerine çizilirdi. Sonra da nevrengen denilen keskin bir oyma aletiyle bu kalıp üzerine, ciltte kabartma olacak kısımlar oyuk olmak üzere işlenir. Ancak kalıp görevi görecek olan bu deri üstündeki şekiller, kapağa basıldığında ters çıkacağı için, üzerine çizilen deseninde ters şekilde çizilmesi gerekmektedir. Bu şekilde hazırlanan kalıplar çok sağlam ve dayanıklı olduklarından uzun süre kullanılmışlardır. Bunu, aynı ölçü ve süsleme tarzında olan çok sayıda cildin bulunuşundan anlamaktayız.

Şemse, köşebent, miklep ve kapak içlerinde kullanılan büyük kalıpların dışında, zencirekler, köşebentler, şemse içi dolguları ve sertabın çeşitli yerleri için de, daha pratik olan küçük kalıplar kullanılmıştır. Bu küçük kalıplar, birer defa basıldıkları gibi yan yana veya alt alta getirilerek bir çok defa basılıp zemini dolduracak şekilde de kullanılabilmekteydi. Bunlar, 5- 6 mm. çapında çok küçük parçalardır. Bunların dışında, kör alet, yekşah, teber gibi isimler verilen aletlerde cilt yapımında kullanılmıştır. Deri üzerinde sıcaklığın etkisiyle meydana gelen renk değişikliği izlerinden, bu aletlerin kızdırılarak basıldıkları anlaşılmaktadır⁸¹.

2.4.2. Mühre: Altınla yazılmış yazıların, süslemelerin ya da aharlı, aharsız kağıtların yüzeylerindeki matlığı gidermek, pürüzleri yok etmek ve parlatmak için sürülen aletlerdir. Malzeme olarak akik, Süleymaniye taşı, cam, yeşim, deniz kabuğu, yemen taşı'ndan yapılırlar. Biçimlerine göre ise, zer-mühre, sivri mühre, yassı mühre, tırnak

⁷⁹ A. Saim Arıtan, “Ciltçilik”, s.554

⁸⁰ Celal Esat Arsevan, “Cild”, *Sanat Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul, 1983, s. 343.

⁸¹ A. Saim Arıtan, “Ciltçilik”, s. 555

mühre, çakmak mühre, cam mühre gibi isimler almışlardır⁸².

2.4.3. Fırça: Altın boya ile yapılan süslemelerde, motiflerin bezemesi, etraflarının tahrirlenmesi, zeminin altınla boyanması ve altının cetvel çekimlerine yarayan “trilin”e aktarılması için kullanılır. Samur kılından ve yeni doğmuş kedinin ensesindeki kıllardan, yapılmakta ve işlevlerine göre 0’dan 5-6 numaraya kadar kalınlıkta kullanılmaktaydılar⁸³.

2.4.4. Bıçkı: Derinin tıraşlanması için özel olarak elde yapılan ucu beyzi, sapı yuvarlak ahşaptan yapılmış kesici aletlerdir. Bıçkının uçları köreldikçe somaki adı verilen mermer üzerine bilerek uçları keskinleştirilirdi⁸⁴.

2.4.5. Cendere: Ciltlenecek kitapların dikildikten sonra dibinin yapıştırılması için mengene olarak kullanılan, tahtadan, iki ucu vidalı aletin adıdır⁸⁵.

2.4.6. Istaka: 10-15 cm. boyunda, 2 cm. eninde, 2-3 mm. kalınlığında olup, hayvan kemiğinden yapılan ıstakaların uçları sivrileştirilmiştir. Derinin kapaklara yapıştırılması, sırtın yapıştırılması zeminin pürüzlerinin giderilmesi, üstüne yapıştırıcı madde sürülmüş malzemelerin bir yüzeye düzgünce yapıştırılmasında kullanılan bir alettir.

2.4.7. Istampa: Kalıpların basımında, murakkaların yapıştırılmasında, cilt yüzeyine yapıştırılan derinin aynalanmasında kullanılır⁸⁶.

2.5. Cilt Yapımında Kullanılan Teknikler

Cilt yapımında baskı, kakma ve boyama teknikleri kullanılmıştır. Baskı tekniğinde kalıpla ve küçük aletlerle olmak üzere iki çeşit uygulama vardır. İlkinde motifler kalıba oyularak (dişi) işlenir ve baskı sonunda kabartma (erkek) olarak çıkmaları sağlanır. Küçük motifler ise daha çok çekiçle vurularak çıkarılır.

Kakma tekniğinde varak altın veya biraz daha kalın levha halindeki altın, kuvvetli zank sürülmüş deri üzerine konularak içi çukur, kenarları keskin yuvarlak bir metal aletle vurulmak suretiyle deriye çakılır. Bu teknikle yapılmış örneklerde altın kaldırıldığı zaman deriye izinin çıktığı görülür. Boyama tekniğinde ise, ezilerek sıvı hale getirilmiş varak altın fırça ile deri üzerine gerekli yerlere sürülür ve kuruduktan sonra mühre ile

⁸² Habib İşmen, **a.g.t.**, s.9

⁸³ Cahit Karadana, **a.g.t.**, s. 41.

⁸⁴ Cahit Karadana, **a.g.t.**, s.42.

⁸⁵ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.35.

⁸⁶ Habib İşmen, **a.g.t.**, s.10.

parlatılmak suretiyle uygulanır. XV. yüzyıldan sonra Osmanlı ve Memluk ciltlerinde altın yanı sıra mavi boyada kullanılmıştır; Timurlu ciltlerinde ise, renklerin daha çeşitli olduğu görülür.

Bir yazmayı kitap haline getirirken yapılacak ilk iş, yazmanın formlarının üst üste getirilip dikilmesidir. Dikiş küçük bir tezgâhta yapılmakta ve önce kitabın formları kaç dikişli olacaksa o tezgâhın tahtasından üst çubuğa lazım gelen aralıklarla sicim gerilirdi. Bunlara tezgâh sicimi veya kolan denir sonra bir forma alınarak tezgâh tahtası üzerine yatırılır ve arka kenarı bu iplere dayanır. Ondandır da iğneye geçirilmiş uzunca bir iplikle bu kâğıtlar tezgâh sicimine dikilerek bağlanmaktadır. Dikişte Türkler sarı ipek kullanırlar. Kitabın bütün formları kolon sicimlerine iyice bağlandıktan sonra tezgâh sicimleri ile beraber kitap tezgâhtan çıkarılır ve tezgâh sicimlerinin uçları kitap kalınlığını iki taraftan geçecek uzunlukta bırakılır. Bunlar daha sonra kitabın kabına rapt edilecektir. Bu kısım dikildikten sonra kenarlara geçilir, sırtın üst ve altına kitabı tutmak ve dağılmalarını önlemek için şiraze örülürdü. Şirazenin görevi kitap sayfalarının iki başlarını bir hizada tutmak ve formlarının birbirinden ayrılıp dağılmasına engel olmaktır.

Kitap bu şekilde hazırlandıktan sonra onu kapağa geçirme işlemine geçilir. Bu işlem için önce kitabın boyundan çok az büyük olan mukavvadan iki yan kapaklarla bir sertab ve bir miklep kesilir. Yaprak kenarlarının bozulmaması için bırakılan bu fazlalığa “dudak” denir. Fakat, bunların üzerine yapıştırılacak derilere işlenecek olan bezemelerin kabartma olacağı ve kapak yüzeyinde çukurda kalacağı için, mukavvalar birbiri üzerine yapıştırılmış birkaç tabaka kâğıttan yapılır ve bu tabakalardan bir kısmı, önceden hazırlanmış olan modele göre keski demiri denilen bir aletle kesilip, oyularak diğer mukavvalar üzerine yapıştırılmak suretiyle elde edilir. Böylece hazırlanan mukavva kapaklar üzerine bezeme gelecek kısımlar çukur ve düz kısımlar daha yüksek birer satır teşkil ederler. Bu kapaklara “kap taslağı” ve bu şekilde hazırlamak işine de “kap taslamak” denir. Dikilmiş olan kitap, bu mukavva taslağı rapt olunmak için kolan sicimleri iki taraftaki kapaklara sıkıca bağlanır. Bunun için her kolanın kapakta dek geldiği yerlere birkaç delik delinerek, bu sicimler oralardan ve bir alttan, bir üstten geçirilmek suretiyle bağlanıp yapıştırılır ve üzerinden dövülerek mukavvaya gömülür.

Cildin deri kaplamasına ve üzerindeki bezemeler için önce köşelere ve göbeğe yapılacak kabartma bezemelere birer dişi kalıp hazırlanır. Köşeleri içine alan köşe kalıbı

ve ortaya gelecek olana şemse kalıbı denir. Kabin üstüne kaplanacak derinin bezeme gelmeyecek kısımları mukavva üzerindeki oyuk kısımlarından biraz fazla olmak üzere aynı şekillerde kesilerek mukavvaya yapıştırılır ve kenarı inceltilerek çukur kısımlara çevrilerek yapıştırılır. Sonra kabin göbeğine ve köşelerine konacak olan bezemelerin gireceği yuvalara göre aynı biçimde ince bir deri kesilerek altlarına bol çiriş konup bu oyulan kısımlara yapıştırılır ve önceden hazırlanmış olan dişi kalıpla bu kısımlar üzerine tazyik edilir. Derinin altındaki çiriş tabakası yumuşak olduğu için kalıbın oyuk kısımlarına girerek kabartılı bezemeler oluşturulur.

2.6. Cilt Sanatında Kullanılan Üsluplar

Ciltler, teknik özelliklerinden çok malzemelerine ve süslemelerine göre birbirinden ayrılmaktadırlar. Ortaya çıkan üsluplar genelde ait oldukları kültür alanlarının ismiyle anılmaktadırlar. Tarihi gelişme içinde İslam Cilt Sanatı'nın kazandığı üsluplar şu şekildedir.

Hatayi Üslubu: Bu Üslupta bütün süslemelerde hatayi denilen bitkisel motiflerin uygulanır ve bunlar pek az yönleriyle birbirinden farklılık arz eden Kaşi, Horasan, Buhara ve Dihlevi alt üsluplarına ayrılmaktadırlar.

Herat Üslubu: Timurlular zamanında (1370-1506) , başta Herat olmak üzere diğer önemli sanat merkezleri olan Şiraz ve İsfahan'da, Türk, Moğol ve İranlı ustalar tarafından geliştirilmiştir. Bu Üsluptaki ciltlerde, şemse ve köşebent içleri ile aralarında bırakılan boşluklarda bitkisel süslemeler görülmektedir. Aynı zamanda insan, kuş, yılan, aslan gibi figürler ile zümrüdü anka gibi efsanevi konulu süslemelerde sıkça uygulanan konular arasında yer almaktadır. Kapak içlerinde ise “katı'a” tekniğinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz ciltlere Timurlar'dan başka Cezayirli, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Safevi ve erken dönem Osmanlı ciltlerinde de rastlanmaktadır.

Arap Üslubu: El-Cezire, Halep ve Şam bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Ciltleri deri ve süslemeleri kaba görünüşlüdür. Bu durum Abbasilerle başlayan Türk etkili bir üsluptur.

Rumi Üslubu: Selçuklu etkisi altında devam ettirilen, İlhanlı ve Anadolu Beyliklerince ortaya konan üsluptur.

Memluk Üslubu: Memluk Türklerinin Mısır'da ortaya koymuş oldukları, Arap üslubuyla karışık olan Memluk üslubu, birçok yönüyle Selçukluların rumi üslubuna benzemektedir. XV-XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı üslubu ile paralellik

göstermektedir.

Mağribi Üslubu: Endülüs, Sicilya ve Fas'ta gelişim göstermiştir. Arap üslubuna benzemektedir. İspanya ve Sicilya yoluyla Avrupa ciltçiliğini etkilemiştir. Renk olarak kahverenginin bütün tonları ile siyah kullanılmıştır.

Türk Üslubu: Diyarbakır, Bursa, Edirne ve İstanbul da gelişim göstermiştir. Şukufe barok ve modern olmak üzere küçük farklarla ayrılan alt üsluplara ayrılmaktadır.

Buhara-yı Cedid Üslubu: Hatayi , Dihlevi ve Avrupa üsluplarının karışmasından meydana gelmiş olup, İslam cilt sanatının son aşamasıdır.

Arap, Memluk rumi ve Mağribi üslupları VII. yüzyıldan XII. Yüzyıla kadar, büyük bir gelişme göstermiş ise de, daha sonra yavaş yavaş gerilemiş, Hatayi ve Herat üslubu ciltler bu gerileyen ciltlerin yerine yayılmıştır. Bu iki üsluba klasik üslup denilmektedir. Rumi başka bir deyişle Selçuklu ciltleri bu klasik üslubun tesiri altında kalarak, Osmanlı devri Türk ciltçiliğine bir başlangıç olmuştur⁸⁷. Klasik üslup ilerleyişinde bir aksama yaşamadan XVII. yüzyıla kadar gelişmesini devam ettirmiştir.

Bu tarihi gelişmeye göre doğu ciltçiliği önce Hatayi ve Arap olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Arap üslubunda hakim olan süslemeler, poligonal ve epigragif geometrik şekillerdir. Hatayi üslubuyla başlayan Türk ve İran cilt sanatında ise hakim olan sivilize edilmiş bitki şekilleridir. Bu bakımdan natüralist bir karakter taşırlar. Türkler çoğu zaman bitki motifleri üzerinde çalışmış oldukları halde İran üslubunda hayvan, hayali karakter ve hatta insan şekilleri de kullanılmıştır. Cildi süsleyen şemse, köşebent, zencirek gibi süsleme yerlerinin yayılma alanları, cildin yapıldığı üsluba göre genişler ve daralır. Çeşitli renklerde Türk ve İran ciltlerinde meşin (koyun), ciran (ak ceylan) ve şahtıyan (keçi) ciltleri kullanılır. Kırmızı, vişne çürüğü, kahverengi, yeşil ve bu renklerin tonları çok kullanılır. Süslemelerde altın hakim unsur olmakla birlikte gümüş (sim) ve türlü boyalarda kullanılmıştır⁸⁸.

⁸⁷ A. Saim Arıtan, "Ciltçilik", s.552.

⁸⁸ İsmet Binark, **a.g.m.**, s.5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ZİYA BEY KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KİTAP KAPAKLARI

Örnek Numarası	:	1
Fotoğraf Numarası	:	2-3-4
Eserin Adı	:	Tefsiru'l-Kevaşi
Katalog Numarası	:	3989
Tarihi	:	H. 649/M. 1251
Ölçüsü	:	11x17.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot.2-3). Siyah deriyle ciltlenen kitap oldukça tahrip olmuştur. Kitabın, sertap ve miklep kısımları siyah deriyle tamir edilmiştir. Kapaklar ve miklep beş sıra cetvel ve bir sırada bordürle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyindeki bezeme oldukça tahrip olduğundan anlaşılamamaktadır. Ancak kalan bazı izlerden bitkisel bir bezeme olduğu tespit edilmektedir. Kapak köşelerine 1/3 daire biçimde yapılmış bezeme görülmektedir. Dairelerin içi yelpaze biçiminde düzenlenmiştir. 1/3 dairelerin her iki köşesinde de üç yapraklı palmet bulunmaktadır. Palmetlerin uçları ince çizgilerle uzatılmıştır. Kapak köşelerinin hepsinde aynı düzenleme görülmektedir.

Kapak şemsesi aletle yapılmış dilimli, dairesel biçimdedir. Dairenin ortası dört kollu yıldızlarla bezenmiştir. Dilimli olan dairenin etrafı küçük tığlarla hareketlendirilmiştir. Dilimler iki ince çizgi ile oluşturulmuş, yüzeyine de küçük daireler yerleştirilmiştir. Dilimli dairenin alt ve üst ucunda köşebentlerde olduğu gibi üç yapraklı palmet bulunmaktadır.

Sertap tamir olduğundan yüzeyindeki bezemenin karakteri anlaşılamamaktadır. Miklep kısmındaki bezeme kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 4). Yalnızca miklep şemsesi tam bir daire değil, miklep kısmının şekline uygun olarak 1/3 daire biçiminde yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerinde bulunan (H.649/M.1251) tarihinin genel özelliklerini yansıtmaları açısından, kataloğu oluşturan örnekler içerisinde, tarihi bilinen tek orijinal Selçuklu cildir.

Örnek Numarası	:	2
Fotoğraf Numarası	:	5-6-7
Eserin Adı	:	Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn
Katalog Numarası	:	59
Tarihi	:	H.790/ M. 1388
Ölçüsü	:	26.417.6/14x22.6 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 5-6). Kahverengi deriyle kaplanan cildin kapak ve miklebi bir sıra bordür ve iki sıra cetvelle çevrelenmiştir. Cetvellerin uçlarına belirli aralıklarla üç yapraklı palmet yerleştirilmiş ve palmetlerin uçları ince çizgilerle uzatılmıştır. Kapaklarda köşebent uygulaması yerine üç sıra ince çizgiyle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin içi üç küçük benekle bezenerek içleri yaldızlanmıştır. Bu beneklerin ortalarına da bir tanede sekiz kollu yıldız biçiminde daire yerleştirilmiştir.

Kapak şemsesi daire formunda olup içi dört yapraklı çiçeklerle oluşturulan kafes şekli bezemelerle tezyin edilmiştir. Şemsenin etrafı üç yapraklı palmetlerle çevrelenmiştir. Daireyi çevreleyen palmetlerin uçları tığlarla hareketlendirilmiştir.

Miklep şemsesi bir büyük daire ve onun içine yerleştirilmiş daha küçük ikinci bir daireden oluşmaktadır (Fot. 7). Küçük direnin yüzeyi yan yana yerleştirilen sekiz kollu yıldızların bir araya gelmesiyle oluşan geometrik bezemeyle bezenmiştir. Küçük dairenin üzerinde üç küçük daire bulunmakta, bunların içi yıldız formunda düzenlenmiş ve etraflarında da beş benekle çevrelenmiştir. İç kapak bezemesizdir. Bezeme kalıpla yapılmıştır.

H.770/1388 yılına tarihlenen kitap kapakları yapım ve bezeme özelliklerine bakıldığında 13-14.yy ciltlerinin özelliklerini yansıtmaktadır⁸⁹.

⁸⁹ A. Saim ARITAN, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri", **Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya 1991, s. 181

Örnek Numarası	:	3
Fotoğraf Numarası	:	8-9-10
Eserin Adı	:	Günyetü'l Munye Li
Katalog Numarası	:	32
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	28.6x17 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 8-9). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Kapağın iki yanındaki bordürler ince bir çizgi halinde olup üst ve alt bordürler geometrik çizgilerin oluşturduğu zencirek şeklindedir.

Kitap kapaklarının şemsesi salbeksizdir. Şemse petek formunda altıgenlerden oluşmuş bezeme görülmektedir. Altıgenlerin yüzeyinde altı yapraklı çiçekler bulunmaktadır. Çiçeklerin etrafında çapraz çiçeklerle oluşturulmuş geometrik desenli bir çerçeve yer almaktadır. Kapaklardaki süsleme aletle yapılmış ince çizgi şeklindedir. Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur. Sırt ve miklep sadedir (Fot. 10). İç kapak bezemesizdir

Yapım tarihi bilinmeyen cildin, malzeme teknik ve süsleme özellikleri göz önüne alındığında, 13-14.yy cilt özelliklerini yansıttığı anlaşılmaktadır⁹⁰. Bu örneğin bir benzeri Amasya ikinci Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki 1357 tarihli ve 05 Ba 402 numarayla kayıtlı olan yazma eserdir⁹¹. Bu yazma eserde de aynı şekilde şemse petek formunda yerleştirilmiş altıgenlerden oluşmaktadır.

⁹⁰A. Saim Arıtan , “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının...”, s.181.

⁹¹ Savaş Maraşlı, **a.g.t.**, s.131.

Örnek Numarası	:	4
Fotoğraf Numarası	:	11-12
Eserin Adı	:	Mesabihü's-Sünne
Katalog Numarası	:	46
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	26x18 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Ön kapak siyah, arka kapak kahverengi deri

Ön ve arka kapak farklı karakterdedir. Siyah ve kahverengi deriyle ciltlenen kapaklarda miklep uygulaması bulunmamaktadır.

Ön kapak siyah deriyle ciltlenmiştir (Fot. 11). Kapak çevresi üç sıra cetvelle çevrelenmiştir. Şemse dilimli oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyi palmet, altı yapraklı çiçek ve kıvrımdallardan oluşan bir bitkisel bezemeyle düzenlenmiştir.

Arka kapak ise kahverengi deriyle ciltlenmiştir (Fot. 12). Arka kapakla ön kapak karakterleri birbirinden tamamen farklıdır. Arka kapak iki sıra, aletle yapılmış cetvelle çevrelenmiştir. Cetvel sırasından sonra geometrik çizgilerle oluşturulmuş bir bordür kuşağı yer alır. Bordür kuşağından sonra yine iki sıra cetvel kuşağı onun peşinden de bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek sırası bulunmaktadır.

Arka kapak şemsesi, dilimli, dairesel biçimde ve salbekli yapılmıştır (Stampaj 1). Dilimli biçimde yapılan şemse yüzeyinde kırık çizgilerle oluşturulmuş geometrik bir bezeme yer almaktadır. Aynı kırık çizgiler dairenin dilimlerinde de bulunmaktadır. Salbekler şemsenin iki ucuna eklenmiş, ince iki çizgiyle şemseden ayrılmaktadırlar.

Salbek daire formundadır. Dairenin içi birer düğüm şeklinde geometrik bezemeyle hareketlendirilmiştir. Dairelerin uçlarına birer tane üç yapraklı palmet eklenmiştir. Salbek ve şemselerin etrafı tıglarla hareketlendirilmiştir. Kapak bezemesi aletle yapılmıştır.

Kapağın iç kısmında açık kahverengi deriyle yapılmış bir bezeme görülmektedir. İç kapağın tamamında palmet, rumi ve kıvrım dalların bir madalyon meydana getirecek şekilde düzenli olarak sıralanmasıyla oluşmuş bir bezeme yer almaktadır.

Kitap üzerinde tarih bulunmamaktadır. Fakat iki kapağın farklı üslupta ele alınmış olmaları, arka kapak üzerindeki bezemelerin karakteri ve iç kaplarda görülen palmetli rumili bezeme kompozisyonlarından dolayı, cildin 13-14.yya'lara ait olması muhtemeldir⁹².

⁹²Daha geniş bilgi için bakınız: A.Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu...”, s.940.

Örnek Numarası	:	5
Fotoğraf Numarası	:	13-14-15
Eserin Adı	:	Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn
Katalog Numarası	:	55
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	27.6x18.4/15.3x8.9 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nestalik kırma
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 13-14). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapaklarının ve miklebin etrafı üç sıra bordürle çevrilidir. Birinci ve üçüncü bordürler yan yana yerleştirilmiş karelerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Karelerin içlerin de çapraz çizgilerle oluşturulmuş geometrik bezeme yer almaktadır.

Şemse salbeksiz olup süsleme ortada bir altıgen ve onun etrafına yerleştirilmiş dairelerden oluşmaktadır. Etrafında yer alan dört küçük ve dört büyük daireyle çiçek formu verilmeye çalışılmıştır. Şemsenin ortasındaki altıgen içinde altı kollu yıldız formu etrafta ki dairelerde ise geometrik şekiller bulunmaktadır.

Miklep kapaktaki bordürle aynı karakterde olan başka bir bordürle çevrenmiştir (Fot. 15). Miklebin alt ve üst kenarlarına kapaklarda olduğu gibi altıgen formda benekler yerleştirilmiştir. Sertap kısmı küçük karelerle üç bölüme ayrılmış, karelerin yüzeyinde çapraz çizgilerle oluşturulmuş geometrik süsleme yer alır. Köşebent uygulaması bulunmayan kapakların iç kapakları da bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin kapaklarında, sırt ve miklebinde yer alan bordür düzenlemesi ve kapak şemsesinde kullanılan altıgen motifleri 3 numaralı örnekte de karşımıza çıkmaktadır bu örneğe de dayanarak cildin 13-14.yy'larda yapılmış olması muhtemeldir.

Örnek Numarası	:	6
Fotoğraf Numarası	:	16-17
Eserin Adı	:	Tefsirü'l –Kurtubi (Camiü'l Ahkam)
Katalog Numarası	:	57
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	26x19/20.5x13 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 16-17). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları, iki sıra bordür bir sıra cetvelle çevrenmiştir. Bordür yüzeyi yan yana yerleştirilmiş palmetlerden oluşmaktadır. Kapağı çevreleyen üçüncü bordür cetvel şeklinde olup, kapak köşelerine yerleştirilen ikişer palmet deseniyle farklı bir desen oluşturmuştur. Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine üç sıra ince çizginin oluşturduğu üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin içi üçer daire ile dolgulanmıştır. Dairenin yüzeyinde kırık çizgilerden oluşmuş bir bezeme gözlenmektedir.

Kapak şemseleri dairesel formda olup, şemse yüzeyi yedi kollu yıldızların yan yana gelerek daire formu oluşturmasıyla meydana gelmiştir (Stampaj 2). Şemsenin çevresi bir sıra üç yapraklı palmetlerle çevrenmiştir. Palmetlerin uçları tığlarla uzatılmıştır.

Salbekleri oluşturan düzen ise birbirine geçmeler yapan düğümlerin baklava dilimi oluşturacak şekilde düzenlenmesiyle oluşmuştur. Salbeklerin etrafı da tığlarla hareketlendirilmiştir. Ciltte miklep uygulaması yoktur. Süsleme aletle yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen cildin bezemesinde kullanılan dairesel şemse motifi ve bordürde yer alan bezeme özelliklerinden dolayı 13-14. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır⁹³.

⁹³ 13-14.yy ciltlerinin genel özellikleri ile ilgili bakınız: A.Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu...”, s.940; Gürcan Mavili, **a.g.t.**, s.81-83.

Örnek Numarası	:	7
Fotoğraf Numarası	:	18-19-20
Eserin Adı	:	Camı'l-Fetava
Katalog Numarası	:	199
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.8x16 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 18-19). Kahverengi deriyle ciltlenen kapaklar, miklep ve sertapta iki sıra bordür ve bir sırada “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek düzenlemesi görülmektedir. Bezeme aletle yapılmıştır.

Kapaklarda, kapağın tam ortasına yerleştirilmiş çarkıfelek şeklinde bir bezeme görülmektedir. Çarkıfelek motifinin dört ucuna aletle yapılmış ince birer çizgi kapağın alt ve üst ucuyla birleştirilmiştir. Kapaklarda köşebent düzenlemesi yoktur.

Miklep kısmının bezemesi kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 20). Yalnızca miklep kısmındaki çarkıfelek motifi miklep şekline uygun biçimde düzenlenmiştir. Sertap bölümünde yalnızca cetvel ve zencirek düzenlemesi bulunmaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin bezeme özelliklerine bakarak 13-14.yy içerisinde yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	8
Fotoğraf Numarası	:	21-22
Eserin Adı	:	Asaru'l-Ensaf fi Asari'l-Hilaf
Katalog Numarası	:	3773
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	10x14 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Arka kapak ve miklep siyah derili olup etrafları kahverengi deriyle çevrelenmiştir.

Siyah deri ile ciltlenen kitabın ön kapağı günümüzde bulunmamaktadır. Kapağın etrafı sırt ve sertap bölümleri kahverengi deri ile tamir edilmiştir.

Kitabın arka kapağı bir sıra bordür ile çevrelenmiştir (Fot. 21). Bordür yüzeyi birbirine çapraz çizgilerin yan yana yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Bordürden sonra iki sıra ince cetvel çekilmiştir. Kapak bezemesi bordürde olduğu gibi çapraz çizgilerin baklava dilimi oluşturması ile meydana gelmiştir. Kapaklarda köşebent uygulaması bulunmamaktadır. Onun yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler yer alır. Üçgenlerin yüzeyi bezemesizdir. Miklep kısmındaki bezeme kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 22). İç kapak bezemesizdir.

Tarihi bilinmeyen kitapta, kullanılan siyah deri malzeme ve aletle yapılmış bezemelerin özelliklerine bakarak cildin 13-14.yy'lara ait olma ihtimali yüksektir.

Örnek Numarası	:	9
Fotoğraf Numarası	:	23-24-25
Eserin Adı	:	Hidaye Şerhi Bidaye
Katalog Numarası	:	3774
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	9x14 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 23-24). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları dört sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci bordür iç içe geçmiş geometrik çizgilerle oluşmuştur. İkinci bordür ince bir cetvel şeklinde, üçüncü bordür ise “S” biçiminde birbirine kıvrımlar yapan zencirek şeklindedir. Dördüncü sırada ise ince bir cetvel bulunmaktadır.

Kapakta köşebent uygulaması yoktur onun yerine ince çizgi ile oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin içi üçer tane benekle dolgulanmıştır. Kapağın alt ve üst kısmında kademeli olarak yerleştirilmiş kareler bulunmaktadır.

Şemse dilimli dairesel biçimde olup aletle yapılmıştır. Şemsenin merkezinde sekiz kollu yıldız, onun etrafını çevreleyen büyük bir sekiz kolluyıldız daha yer almaktadır. Yıldız kollarının arası balık pulu deseniyle hareketlendirilmiştir. Şemsenin etrafın dilimlenmiştir. Yarım dairelerle oluşturulan dilimlerin içi balık pulu şeklindeyken dairelerin uçları da düğümlerle hareketlendirilmiştir.

Miklep şemsesi kapaklardan farklı karakterlerde yapılmıştır (Fot. 25). Dilimli, oval soğuk şemselerin yüzeyi beş yapraklı çiçek ve dilimli palmetler ile bezelidir. Sertap ve sırt bölümleri kahverengi deri ile tamir edilmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen cildin gösterdiği üslup özellikleri dikkate alındığında 13-14. yüzyıllara ait olma ihtimali yüksektir.

Örnek Numarası	:	10
Fotoğraf Numarası	:	26-27
Eserin Adı	:	Zikrü'l-Mevt
Katalog Numarası	:	3783
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	9.5x13.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir. Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi bir sıra aletle yapılmış cetvel, onun yanına “S” şeklinde kıvrımlar yapan zincirek motifi ve onu da yine kırık çizgilerle oluşturulmuş bir bordur daha ve son olarakta yine “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirekle çevrenmiştir (Fot. 26).

Kapak şemsesi dairesel formda olup merkezde çarkıfelek motifi onun etrafı iç içe geçmiş beş daireden oluşmaktadır. En dıştaki daire dört taraftan ince çizgilerle sivriltilmiştir. Sivri uçların etrafı küçük dairelerle çevrilidir.

Köşebent yerine köşelerde beş tane iç içe geçmiş dörtte bir daireden oluşan bir süsleme görülmektedir. Bu dairelerin merkezinde de küçük çarkı felekler yer almaktadır.

Sertap kısmında da kapaklarla aynı tarzda süsleme görülmektedir. Üç tam iki yarım çarkıfeleğin eşit aralıkla yerleştirilmesiyle oluşmuş bezeme kapaktaki ile aynıdır. Miklep şemsesinde kapaktakilerden farklı olarak dairenin üçte biri alınarak miklebe uygun şekilde yerleştirilmiştir (Fot. 27). İç kapak bezemesizdir

Tarihi bilinmeyen cildin aletle yapılmış olması, daire formundaki şemsesi ve bezeme karakterleriyle 13-14.yy’larda yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Örnek Numarası	:	11
Fotoğraf Numarası	:	28-29
Eserin Adı	:	Şifaü'l-Fuad ve Rahatu'l-İnsan
Katalog Numarası	:	3800
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	15x22 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 28-29). Kitap oldukça tahrip olmuştur. Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın, kapakları aletle yapılmış iki sıra cetvel ve bir sırada “S” biçiminde kıvrımlar yapan zencirekle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse aletle yapılmış, oval şeklindedir. Şemse yüzeyinde; yatay ve dikey eksenlerde birbiriyle kesişen kırık çizgilerin oluşturduğu geometrik bezeme yer alır (Stampaj 3). Bu kompozisyon bir sıra zencirekle çevrelenmiştir. Şemsenin iki ucuna birleştirilmiş kıvrımlar yapan ince birer zencirek yer almaktadır. Düğüm biçimindeki salbekler bu zencireklerle birleştirilmiştir. Miklep uygulamasının bulunmadığı kapaklarda, Ön kapak ucundaki izlere bakıldığında kapak kenarındaki kalıntılardan miklep olma ihtimalinin yüksek olduğu görülmektedir. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan kitabın Amasya II. Bayezid İl halk kütüphanesi'ndeki 14. yüzyıla tarihlenen 05 Ba 135⁹⁴ numaralı örnekle ve Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Hızanetü'l-Fıkıh⁹⁵ adlı eserlerle olan benzerliğinden dolayı cildi 13-14. yüzyıl ciltleri içinde değerlendirebiliriz.

⁹⁴ Savaş Maraşlı, **a.g.t.**, s.104.

⁹⁵ Yıldırım Özbek, **Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları**, Kayseri, 2005, s.37

Örnek Numarası	:	12
Fotoğraf Numarası	:	30-31
Eserin Adı	:	Kadı Tefsiri Haşiyesi
Katalog Numarası	:	4001
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	13.5x20 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 30-31). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları üç sıra cetvel ve bir sıra bordürle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyinde birbirine geçmeli kıvrımdallardan oluşan bitkisel bir kompozisyon görülmektedir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda bezeme dairesel biçimdedir. Şemsenin yüzeyinde kırık çizgilerle oluşturulmuş geometrik bir bezeme görülmektedir. Şemsenin etrafı bir üç yapraklı palmet ve bir daireden oluşan bezemeyle çevrelenmiştir. Palmet ve dairelerin uçlarına çekilen ince çizgilerle hareketlilik sağlanmıştır. Kitapta miklep uygulaması yoktur. İç kapak bezemesizdir.

Cildin yapım tarihi belli değildir. Ancak ciltte kullanılan dairevi şemse ve bitkisel bezemeli bordür cildin bize 13-14. yüzyıllarda yapılmış olduğu izlenimini vermektedir.

Örnek Numarası	:	13
Fotoğraf Numarası	:	32-33
Eserin Adı	:	Mecmau'l-Fetava (İnaye)
Katalog Numarası	:	4021
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	13.5x21 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak bezemeleri benzerlik göstermektedir (Fot. 32-33). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları bir sıra bordür ve beş sıra cetvelle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyi geometrik geçmeler oluşturan zencirek biçimindedir. Kitap kapaklarının köşelerinde ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenlerin yüzeyinde balık pulu şeklinde bir düzenleme görülmektedir.

Kitap kapaklarında ki şemse aletle yapılmış dilimli, dairesel biçimdedir. Dairelerin yüzeyinde kırık çizgilerle oluşturulmuş geometrik bir bezeme gözlenmektedir. Dilimlerin yüzeyi de balık pulu biçiminde düzenlenmiştir. Dilimlerin uçları küçük düğüm ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Şemsenin alt ve üst ucuna iki tane çarkıfelek motifi yerleştirilmiştir. Çarkıfeleklerin dört tarafında ince çizgiler bulunmaktadır.

Miklep düzenlemesinin bulunmadığı kapakların iç kapak kısımları bezemesizdir. Kitabın sırt kısmı siyah deriyle tamir edilmiştir. Cildin üzerine tarih bulunmamaktadır fakat Saray Bosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde 1419 envanter numarasıyla⁹⁶ kayıtlı 1205 tarihli cilt ile olan benzerliği ve bezeme üsluplarından hareketle cildin 13-14.yyllara ait olma ihtimali yüksektir.

⁹⁶ Kazım Hacımeçliç, **Osmanlı Cilt Sanatında Saray Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndeki Nadir Eserlerin Yeri, Önemi ve Korunması**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.1997, s.53

Örnek Numarası	:	14
Fotoğraf Numarası	:	34
Eserin Adı	:	Haşiye-i Saidüddin Ale'l-Keşşaf (Keşşaf Haşiyesi)
Katalog Numarası	:	4030
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	11x18.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Çok tahrip olan kitabın, arka kapağı günümüzde bulunmamaktadır. Ön kapak ve sırt kısmı kahverengi deriyle ciltlenmiştir (Fot. 34). Kahverengi deriyle ciltlenen kapakların etrafı üç sıra soğuk ince cetvel ve bir sıra kalın bordürle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyi küçük panolar içine yerleştirilmiş palmetlerin yan yana dizilmesiyle oluşmuştur.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapakta köşebent yerine köşelerde ince çizgilerin oluşturduğu üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin yüzeyi küçük noktalarla hareketlendirilmiştir. Oval biçimde düzenlenen kapak şemsesinin yüzeyi geometrik şekillerle hareketlendirilmiştir. Şemse yüzeyi, merkezde kırık çizgilele oluşturulmuş geometrik yüzey onun çevresinde düz bir bordür ve onun etrafında da “S” biçiminde kıvrımlar yapan ikinci bir bordür düzenlemesi vardır (Stampaj 4). Bu düzenleme bir defa daha tekrarlanmıştır. Şemsenin iki ucuna yerleştirilmiş salbek biçiminde geometrik geçmeler ince bir zencirekle şemseye bağlanmıştır. Kapaktaki süslemeler aletle yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Tarihi bilinmeyen cildin üslup özellikleri dikkate alındığında 13-14.yy ciltleri ile yakın bir benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle cildin bu dönem içerisinde yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Örnek Numarası	:	15
Fotoğraf Numarası	:	35-36-37
Eserin Adı	:	Sahih-i Buhari
Katalog Numarası	:	4031
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	13.5x19 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 35-36). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve sırt kısmı siyah deriyle tamir edilmiştir. Kitap kapakları ve miklebi bir sıra kalın bordür üç sıra cetvelle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyindeki bezeme çok tahrip olduğundan karakteri anlaşılamamaktadır. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine köşelere ince çizgiyle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır.

Kapak şemsesi dairesel formdadır. Şemsenin merkezinde altı kollu yıldız bulunmakta ve onun etrafı da on iki kollu bir yıldızla kuşatılmaktadır. Altı kollu yıldızın merkezinde ve yıldız kolları arasında beneklerle bezeme hareketlendirilmiştir. Şemsenin etrafı dilimlendirilmiştir. Her bir dilimin ortasında birer nokta bulunur.

Miklep şemsesi baklava dilimi biçiminde olup etrafı dilimlidir (Fot. 37). Şemse yüzeyinde ise yaldızlı dört benekten oluşan bir bezeme görülür. Miklep şemsesinin uçları tığlarla hareketlendirilmiştir. Kapağın iç kısmında, yüzeye tamamen hakim olan dört dilimli yaprak biçimindeki panoların üzerleri palmet, rumi ve kıvrımdallarla bezenmiştir.

Yapım tarihi bilinmeyen cilt, 13-14.yy ciltlerinin genel özelliklerini yansıttığından dolayı bu dönemler içerisinde yapılmış olmalıdır.

Örnek Numarası	:	16
Fotoğraf Numarası	:	38-39-40
Eserin Adı	:	Mecmuatü'l-Ehadis
Katalog Numarası	:	3988
Tarihi	:	H.934/ M.1527
Ölçüsü	:	13.5x21 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 38-39). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi dört sıra cetvel ve bir sıra bordürle çevrenmiştir. Bordür, düğüm şeklinde bir zencirek kuşağından oluşmaktadır. Kapakların etrafı zencirek ve cetvel kuşağı ile çevrenmiş ve köşebent uygulaması yerine küçük üçgenler kullanılmıştır. Kapak şemsesi daireseldir. Dairenin merkezinde altı kollu yıldız, yıldız kollarının etrafında da altı adet altıgen ve altı adette baklava dilimi bulunmaktadır. Altıgenlerin içi altı yapraklı çiçeklerle dolgulanmıştır. Daire biçimindeki şemsenin etrafı uçları kıvrılan ince çizgilerle hareketlendirilmiştir.

Kitabın miklebi yine kapaklardaki gibi zencirek ve cetvel kuşağıyla çevrenmiştir (Fot. 40). Miklep kapağının tam ortasında daire biçiminde bir madalyon ve onun ortasında da ikinci bir madalyon yer alır. Madalyonun yüzeyi dörder yapraklı birden fazla çiçekle bezenmiştir. Miklebin diğer bölümleri de miklep şemsesi gibi bezenmiştir. Kapağın iç kısmında, kapak yüzeyinin tamamına hakim palmet, rumi, lotüs ve tomurcuklarla oluşmuş bir bezeme vardır.

Cilt her ne kadar 16. yüzyılda yapılmış olsa da kullanılan bezeme üslubu 13-14.yy özellikleri yansıtır. Kapaklarda kullanılan dairesel biçimli şemse, altı kollu yıldızlar ve iç kapaktaki bitkisel bezeme 13-14. yüzyıl özelliğidir⁹⁷. Bu özelliklerden dolayı cildin Selçuklu döneminde yapılmış bir kitaptan alınarak bu kitaba takılmış olabileceği ihtimali oldukça yüksektir.

⁹⁷ Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu...”, s.940-941.

Örnek Numarası	:	17
Fotoğraf Numarası	:	41-42-43
Eserin Adı	:	Letaifü'l-Münen fi Menakıb-ı Şeyh Ebi el-Abbas
Katalog Numarası	:	125
Tarihi	:	H.994/M.1586
Ölçüsü	:	18x13/12.5x8.5 cm
Yazı Türü	:	Arap Neshi
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 41-42). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklebi bir sıra cetvel ve bir sırada bordürle çevrilidir. Bordür ters ve düz kalp motifi şeklinde sıralanan çerçeveler içine işlenmiş üç dilimli palmet kompozisyonuyla oluşmuştur. Bordürden sonra bir sıra cetvel daha görülür.

Şemse daire biçiminde olup yüzeyinde birbirine ters eksende yerleştirilmiş çizgilerin altı kollu yıldız oluşturmaya meydana gelmiştir. Yıldız motifinin tam ortasına ve yıldız kollarının yanlarına yerleştirilmiş beş yapraklı çiçeklerden oluşan bir bezeme görülmektedir. Şemsenin etrafı dilimlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur. Köşebent uygulaması yerine cetvelle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin önünde altı adet benek yer almaktadır.

Kitabın sırt kısmı ve arka kapağı siyah deriyle tamir edilmiştir. Arka kapak bezemesinin bir kısmı bu tamir sebebiyle kapanmıştır.

Miklep şemsesi dilimli, oval biçimli düzenlenmiş olup, yüzeyi hatayi tarzı bir çiçekle bezenmiştir (Fot. 43). Şemsenin etrafı tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Miklep üzerinde yer alan tamir izlerinden hareketle kapaklara sonradan eklenmiş olmalıdır. Zaten kapaklar üzerindeki bezemeler daha arkaik özellik yansıtırken, miklep bezemeleri 15-16.yy özelliği yansıtmaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Kitap cildi ön ve arka kapakları üzerinde yer alan bezemelerinin 13-14.yy ciltlerinin bezemeleriyle olan büyük benzerliklerini dikkate alarak, cildin 13-14.yy'larda yapılmış olduğu tarafımızca düşünülmektedir.

Örnek Numarası	:	18
Fotoğraf Numarası	:	44-45
Eserin Adı	:	Nuzhefu'l-Ervah
Katalog Numarası	:	324
Tarihi	:	H.711/ M. 1311
Ölçüsü	:	24.5x14-16x7.5 cm
Dili	:	Farsça
Yazım Türü	:	Talik
Malzeme	:	Yeşil Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 44-45). Yeşil deriyle ciltlenen kitap kapakları iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda; Kabartma olarak yapılan şemse dilimli, oval ve salbektir. Şemse yüzeyi ince kıvrımdalların taşıdığı hatayı tarzı gül şakayık, çiçek ve tomurcuk, palmetlerle bezenmiştir. Şemseden ince birer çizgiyle ayrılan salbekler üç dilimli palmet biçimindedir. Salbeklerin yüzeyi şemsede olduğu gibi ince kıvrımdal ve hatayı tarzı çiçeklerle bezenmiştir. Şemse ve salbeklerde kırmızı deri kakılarak bezeme oluşturulmuştur. Kapaklarda miklep uygulaması bulunmamaktadır. İç kapak sade bırakılmıştır.

Büyük oranda tahrip olan cildin kapak kenarları ve sırtı tamir edilmiştir. Kapak yüzeyini oluşturan yeşil deride çok tahrip olmuştur.

H.711/M.1311 tarihli kitabın,cilt kapaklarında kullanılan malzeme ve bezeme özelliklerine bakıldığında 14.yüzyıldan çok 15. yüzyıl özellikleri gösterdikleri anlaşılmaktadır. Palmet, rumi ve hatayı çiçekler ile oval dilimli şemse 15. yüzyıldan itibaren sıklıkla karşılaştığımız bezeme şeklidir⁹⁸. Bu nedenle cildin 15. yüzyılda yapılmış olduğu ve sonradan kitaba takıldığı tarafımızca düşünülmektedir.

⁹⁸ Cahit Karadana, **a.g.t.**, s. 69

Örnek Numarası	:	19
Fotoğraf Numarası	:	46-47
Eserin Adı	:	Kitabu'l-Vikaye
Katalog Numarası	:	4015
Tarihi	:	H.820/M. 1417
Ölçüsü	:	11x18.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 46). Kitabın sırt kısmı siyah deriyle tamir edilmiştir. Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi bir sıra soğuk cetvel bir sıra altı yapraklı çiçek şeklinde benek düzenlemesi ve yine iki sıra cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince iki çizgiyle oluşturulmuş üçgenler bulunmaktadır. Üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır. Kabartma olarak yapılan şemse büyük boyutlu dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyinde palmet, rumi, lotus ve kıvrımdallardan oluşan bir bezeme gözlenmektedir. Şemselerin iki ucuna salbek yerine, üç tane silitize palmet bulunmaktadır. Palmetler alt kısımları birbirine bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Kapağın alt, üst ve yanlarından çıkan çizgiler şemseyle birleşmektedir. Sertap kısmında kapak kenarlarında olduğu gibi yan yana sıralanmış küçük benekler bulunmaktadır.

Miklep kısmı da kapaklardaki gibi cetvel altı yapraklı çiçeklerden oluşan bir sıra bordürle çevrelenmiştir (Fot. 47). Miklep şemsesi bir pano biçiminde düzenlenmiştir. Panonun yüzeyinde Arap alfabesiyle yazılmış fakat okunamayan bir ibare yer almaktadır. Muhtemelen cildi yapan mücellidin imzası olan bu ibarenin etrafı bitkisel bezemeyle tezyin edilmiştir. Panonun üstüne yerleştirilen beş adet benekle miklep hareketlendirilmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerindeki tarih (H. 820/M.1417) ile cildin üslup özellikleri uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	20
Fotoğraf Numarası	:	48-49-50
Eserin Adı	:	Tergibü's-Salat
Katalog Numarası	:	4023
Tarihi	:	H 851/M.1447
Ölçüsü	:	12x21 cm
Dili	:	Farsça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 48-49). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapaklarının etrafı beş sıra cetvelle çevrelenmiştir.

Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur, onun yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin yüzeyi düz bırakılmış fakat üçgenlerin birleştiği köşelere dilimli benekler yerleştirilmiştir.

Kapaklar soğuk, kabartma, dilimli, oval ve salbeksiz şemselerle bezelidir. Şemse yüzeyinde beş altı yapraklı çiçekler, penç ve ince dallardan oluşmuş bir bezemenin var olduğu gözlenmektedir. Kitap kapaklarının alt, üst ve yanlarından başlayıp şemsenin dört ucuna birleştirilmiş ince bir çizgi yer almaktadır. Çizgiyle kenarların birleştiği noktalarda dilimli benekler bulunur.

Miklep kısmındaki bezemede kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 50). Miklep şemsesi kapaklara oranla daha küçük ve dairesel biçimde yapılmıştır. Şemse yüzeyindeki bezeme kapaklarla aynı karakterdedir. Sertap kısmı da beş sıra cetvelle çevrelenmiştir. Sertabın alt ve üst köşelerinde dilimli beneklerle süsleme yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerinde bulunan tarih (H.851/M.1447) ile cildin üslup özellikleri uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	21
Fotoğraf Numarası	:	51-52-53
Eserin Adı	:	Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin
Katalog Numarası	:	163
Tarihi	:	H.870/M.1465
Ölçüsü	:	17.2x11.5/13x7.2 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Talik kırmısı
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 51-52). Kahverengi deriyle ciltlenen kapaklarda köşebent uygulaması bulunmamaktadır. Cildin çevresi kahverengi deriyle tamir edildiğinden kapakların etrafında cetvel veya herhangi bir süsleme olup olmadığı anlaşılamamaktadır.

Şemse yüzeyi ince kıvrım dalların taşıdığı hatayi tarzı, gül ve tomurcuklarla süslenmiştir. Salbekler beş yapraklı palmet formundadır. Yüzeyi hatayi tarzı iri birer çiçekle bezenmiştir. Kitabın tam ortasında yer alan şemse ve salbek normal ölçülerden küçük yapılmıştır.

Miklep şemsesi kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 53). Dilimli, oval şemsenin yüzeyi ince kıvrım dalların taşıdığı hatayi tarzı gül ve tomurcuklarla süslenmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerinde yer alan tarih (H.870/M.1465) ile cildin üslup özellikleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	22
Fotoğraf Numarası	:	54-55-56
Eserin Adı	:	El- İnaye fi Şerhi'l Hidaye
Katalog Numarası	:	20
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	27.2x18- 21x12.6 cm
Yazı Türü	:	Nesih
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 54-55). Kitabın kapağı, sırt ve miklebi bir sıra ince bir çizgi halinde cetvel, bir sıra “S” biçiminde kıvrımlar yapan bir zencirek ve yine bir sıra cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklar dilimli, oval, salbeksiz, soğuk, kabartma şemselerle bezelidir. Şemse yüzeyi de yatay ve dikey eksenlere yerleştirilen ve birbirine kök ve taç yapraklardan çıkan saplarla bağlanmış palmetlerin ucuna eklenmiş rumilerin oluşturduğu bitkisel kompozisyonla meydana gelmektedir (Stampaj 5). Palmet ve rumilerin birleştiği noktalara küçük tomurcuklar yerleştirilmiştir. Şemsenin her iki ucuna salbek yerine yapılmış üç benek bulunmaktadır. Bu uygulama kapak köşelerinde de görülmektedir.

Kapağın sertab kısmı da üç bölüme ayrılmış olup her bölüm dört sıra cetvelle belirginleştirilmiştir. Bölümlerin ortalarına sekiz yapraklı çiçekler ve küçük beneklerle süsleme yapılmıştır.

Miklep kısmının bezemesi şemseninkiyle aynı karakterdedir (Fot. 56). Miklebin tam ucuna yerleştirilen şemse yatay dikey eksenlerde yerleştirilmiş palmet ve rumilerin birbirine geçmeli olarak düzenlenmesiyle oluşmuştur.

Kitabın sırt kısmı siyah deriyle tamir edilmeye çalışılsa da oldukça tahrip olmuş durumdadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen kitap incelendiğinde kullanılan malzeme ve süsleme özelliklerine bakılarak, kitap üzerindeki cildin 15.yy ciltleriyle büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir⁹⁹.

⁹⁹ 15.yy ciltleri ile ilgili bakınız: A. Saim Arıtan, “**Ciltçilik**”, s.556; Habib İşmen, **a.g.t.**, s.23-25; Zeren Tanındı, “**Kitap ve Cild**”, s. 863; Savaş Maraşlı, **a.g.t.**, s.192-195.

Örnek Numarası	:	23
Fotoğraf Numarası	:	57
Eserin Adı	:	Feraizu Siraciye
Katalog Numarası	:	135
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	19.5x13.5 cm
Yazı Türü	:	Nesih
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Siyah Deri

Siyah deriyle ciltlenen kitabın yalnızca ön kapağı günümüze gelmiştir (Fot. 57). Ön kapak soğuk baskıyla yapılmış bir sıra “S” biçimli zencirek ve bir sırada cetvelle çevrelenmiştir.

Kapak bezemesini oluşturan şemse ve köşebentler gömmedir. Dilimli oval salbekli şemsenin yüzeyinde ince kıvrımdalların ve sitilize rumilerin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş bitkisel bezeme görülmektedir. Dalların uçları tomurcuk ve palmetlerle doldurulmuştur. Salbekler şemsenin hemen ucuna yerleştirilmiş üç yapraklı palmet formundadır. İçlerinde birer palmet bulunmaktadır. Köşebentlerin hepsi aynı karakterde olup ince kıvrım dallarının taşıdığı palmet ve tomurcuklardan oluşmaktadır.

Kitabın miklep ve arka kapağı hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen kitapta yoğun olarak görülen bitkisel bezeme özellikle palmet ve rümi kullanımı cildin 15.yy da yapıldığı izlenimi vermektedir¹⁰⁰. Yapım tekniği olan kabartma ve kullanılan siyah deri bu görüşümüzü güçlendirmektedir.

¹⁰⁰ 15.yy ciltleri hakkında 11. dipnota bakınız.

Örnek Numarası	:	24
Fotoğraf Numarası	:	58-59-60
Eserin Adı	:	Feraizu Siraciye
Katalog Numarası	:	195
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.5x15.5-15.5x5.5 cm
Yazı Türü	:	Nesih
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 58-59). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları sertap ve miklebi üç sıra bordürle çevrilidir. İkinci bordür birbirine geçmeli olarak yerleştirilmiş, “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek biçimindedir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda şemse dilimli, oval ve salbeksiz şekilde yapılmıştır. Şemse yüzeyinde ince dallar üzerine yerleştirilmiş üç yapraklı palmet, dilimli rumilerden oluşmuş bitkisel bir bezeme görülmektedir (Stampaj 6). Kapak köşelerine çiçek şeklinde küçük benekler yerleştirilmiştir.

Sertap ve miklep kısmında da kapaktakiyle aynı karakterde bezemeler görülmektedir (Fot. 60). Miklep şemsesi kapaktaki gibi oval, dilimli ve salbeksizdir. Şemse yüzeyin de ince kıvrım dalların taşıdığı palmet ve rumilerden oluşmuş bitkisel bezeme görülmektedir. Bezemenin iki ucuna çiçek şeklinde birer benek yerleştirilmiştir. Kapak şemseleri ve miklep şemsesinin etrafı tahrirlenmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan kitap cildinin bezeme özellikleri ve malzemesine bakarak 15.yy la tarihlendirebiliriz¹⁰¹.

¹⁰¹ 15.yy ciltleri hakkında 11. dipnota bakınız.

Örnek Numarası	:	25
Fotoğraf Numarası	:	61-62
Eserin Adı	:	Riyazü's-Salihin
Katalog Numarası	:	212
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21x14-15x8 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 61-62). Kahverengi deri ile ciltlenen kitap kapaklarının etrafı iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci bordür "S" biçiminde kıvrımlar yapan zencirek şeklinde iken ikinci bordür yıldızla oluşturulmuş ince çizgi halindedir. Cetvellerin köşelerine ve kapak kenarlarına yıldızla yapılmış üç yapraklı palmetler yerleştirilmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeklidir. Şemse yüzeyinde palmet ve rumilerin birbirine karşılıklı olarak yerleştirilmesiyle oluşmuş bitkisel bir düzenleme görülmektedir (Stampaj 7). Beş yapraklı palmet biçimindeki salbeklerin yüzeyi de palmet ve rumilerle bezelidir. Şemse ve salbeklerin etrafı altın yıldızla tahrirlenmiştir. Salbeklerin tam ortasındaki palmetler yıldızlanmıştır. Şemsenin diğer bölümleri soğuk baskı tekniğiyle yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir. Ciltte miklep uygulaması yoktur.

Yapım tarihi bilinmeyen cildin bezeme özellikleri, özellikle dilimli, oval, şemse içerisinde yer alan palmet ve rumi ağırlıktaki bezeme 15. yüzyılda sıkça görülmektedir. Özellikle kenarında yıldızla yapılmış olan tahrir ve tığlar 15. yüzyıl ciltlerinin belirgin özellikleri içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle cildin 15.yy da yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Örnek Numarası	:	26
Fotoğraf Numarası	:	63-64
Eserin Adı	:	Risale fi Usturlab
Katalog Numarası	:	317
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21x15 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Mağribi Kırmısı
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 63-64). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi bir sıra soğuk bordürle çevrelenmiştir. Bordür yüzeyi iç içe geçmiş bir üç yapraklı palmet ve onun etrafını saran rümilerin yan yana gelmesiyle oluşmuştur. Kapakların alt ve üst kısımlarında bordür iki sıra yer alırken, yanlarda birer sıra bordür bulunmaktadır.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda kabartma olarak yapılmış şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 8). Şemse yüzeyinde ortada altı yapraklı bir çiçek, çiçeğin merkezinden dışa doğru yerleştirilen kıvrımdalar, yaprak ve çiçeklerden oluşan bitkisel bezeme görülmektedir. Şemse yüzeyindeki süsleme deriyle aynı renkte bırakılırken zemin siyah boyayla boyanmıştır. Şemse süslemesi kapaklardan farklı renk deri kullanılarak oluşturulmuştur. Miklep şemsesi kapaklarla aynı karakterdedir. İç kapak bezemesizdir.

Kesin yapım tarihi belli olmayan kitabın bordür bezemeleri 13-14.yy özelliği göstermektedir. Şemse ve miklep bezemelerinde uygulanan bezeme tarzı ve yapım tekniği ise 15. yüzyıl ciltleri ile olan benzerlikleridir. Sonuç olarak cildin 13-14.yy etkisi gösteren 15. yüzyıl ciltlerinden olduğunu kabul edebiliriz¹⁰².

¹⁰² 15.yyla ait olup 13-14.yy özelliği gösteren ciltler hakkında bakınız: Savaş Maraşlı, **a.g.t.**, s.115.

Örnek Numarası	:	27
Fotoğraf Numarası	:	65-66
Eserin Adı	:	Kadı Beyzavi Tefsiri Haşiyesi
Katalog Numarası	:	3762
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	12x17 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 65-66). Kahverengi deri ile ciltlenen kitabın kapakları ince birer cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulanmasının bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 9). Şemse yüzeyi üç yapraklı palmet, rumi ve beş-altı yapraklı çiçeklerle bezenmiştir. Şemse kahverengi deri üzerine kırmızı deri yapıştırılarak mülevven tarzda oluşturulmuştur. Kitapta miklep uygulanması yoktur. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın sırt kısmı kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Yapım tarihi belli olmayan eser de kullanılan palmet, rumi ve 15. yüzyıl başlarında görülmeye başlayan beş altı yapraklı çiçeklere bakarak, kitabın 15. yüzyılda yapıldığını söyleyebiliriz¹⁰³.

¹⁰³ 15. y.y. ciltlerinin Özellikleri İçin bkz. Savaş MARAŞLI, a.g.t.

Örnek Numarası	:	28
Fotoğraf Numarası	:	67-68
Eserin Adı	:	Mantık ve Hikmet
Katalog Numarası	:	3926
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	8.5x16 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karterde yapılmıştır (Fot. 67-68). Siyah deriyle ciltlenen kitabın kapakları bir sıra yaldızlı zencirek vebir sırada yaldızlı cetvelle çevrenmiştir. Kapakların yüzeyine yatay ve dikey ekseninde iki ince çizgi çekilmiştir. Çizgilerin kesiştiği merkez köşeleri aksellere rast gelecek biçimde bir baklava dilimi oluşturulmuştur. Yüzeyi ızgara biçiminde çizgilerle hareketlendirilmiştir. Ortadaki bezemenin iki ucuna eklenmiş ince çizgilerin orta bölümleri yedişer benekle hareketlendirilmiştir.

Kitapta miklep uygulaması bulunmamaktadır. İç kapakta sarı zemin üzerine yapılmış yeşil yapraklı pembe çiçekli ebru bezeme bulunmaktadır. Yapım tarihi bilinmeyen kitap kapaklarının süsleme itibariyle benzer özellikleriyle karşılaştırıldığında Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 840\ 1436 tarihli Et-Tengih li Elfazı'l-Camii's-sahih ve 1434 tarihli Menakıbü'l- İmami'l- Azam Ebu Hanife adlı eserlerle yapım tekniği ve bezeme özellikleriyle benzerlik göstermektedir¹⁰⁴. Bu benzerlikten yola çıkarak bu kitap cildinin de 15. yy da yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

¹⁰⁴ Yıldray ÖZBEK, a.g.e.,s.160-161

Örnek Numarası	:	29
Fotoğraf Numarası	:	69-70
Eserin Adı	:	Mesabih
Katalog Numarası	:	4028
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	12x8 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 69). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapaklarının ve miklebin etrafı üç sıra cetvelle çevrenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda soğuk kabartma olarak yapılan şemse; dilimli oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyi birbirine karşılıklı yerleştirilmiş dört palmet arasına serpiştirilmiş rumi ve çiçeklerden oluşmaktadır. Miklep ve sertap bölümleri bezemesiz bırakılmıştır. İç kapak sadedir.

Kitap çok tahrip olmuş kitabın sırt ve miklep kısımları kahverengi deriyle tamir edilmiştir (Fot. 70).

Kesin tarihi bilinmeyen kitabın, kapaklarının 15. yy da yapıldığı düşünülmektedir. Kahverengi deri kullanımı palmet ve rumiden oluşmuş olan bezeme daha öncede belirttiğimiz gibi 13-14.yy ve 15.yy ciltlerinde görülen özellikler arasındadır.

Örnek Numarası	:	30
Fotoğraf Numarası	:	71-72-73
Eserin Adı	:	Kadı Beyzavi Tefsiri
Katalog Numarası	:	4046
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	12.5x20 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 71-72). Siyah derili kapaklarda yoğun bir zencirek ve cetvel bezemesi bulunmaktadır. Kapağın kenarlarında bir sıra cetvel kuşağı yer almaktadır. Cetvel kuşağının devamında da “S” şeklinde kıvrımlar yapan iki sıra zencirek ve bir sıra ince çizgilerle oluşturulmuş bir bordür yer almaktadır. En sonda yer alan cetvel ise cetvel köşelerinde ve cetvel ortalarında çarkıfelek motifleri vardır. Bu desenlerin tamamı aletle yapılmıştır.

Kapağın şemsesi oval, biçimli ve salbeksiz yapılmıştır. Bezeme Siyah deri üzerine kahverengi deri yapıştırılarak oluşturulmuştur. Şemse üzerinde kıvrımdallar ve yapraklarla oluşmuş bir bezemenin olduğu gözlenmektedir. Ancak şemsenin büyük bölümü tahrip olduğundan tam bir tanımlaması yapılamamıştır.

Kapağın Sertap bölümünde, sertap bölümünün tam ortasında kare bir pano yer almaktadır. Kare panonun içindede şemsede olduğu gibi kıvrımdallarla oluşmuş bir bezeme görülmektedir. Kare panonun etrafı aletle yapılmış bir çerçeveye çevrelenmiştir. Aynı şekilde çerçeve şemsede de bulunmaktadır.

Kapağın miklep kısmındaki bezemeyle kapaktaki bezeme aynı karakterdedir (Fot. 73). Aynı şekilde bordürle çevrelenmiştir. Miklep şemsesi; dilimli, dairesel biçimde ve aynı şekilde bezenmiştir. Şemsenin etrafı tahrirlenmiştir. İç kapak bezemesizdir. Cildin ön kapak ve sertap bölümü tamir edilmiştir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin etrafındaki zencirek ve cetvelli çerçeve Selçuklu özelliği göstermektedir. Ancak kapaklarda kullanılan, dilimli oval biçimli şemse ise 15. yüzyıl özelliğidir. Buradan yola çıkarak cildin, 14. yüzyıl özelliği gösteren 15. yüzyıl ciltlerinin bir örneği olduğunu düşünebiliriz.

Örnek Numarası	:	31
Fotoğraf Numarası	:	74-75
Eserin Adı	:	Kitabu'z-Zekat, Oruç, Hac
Katalog Numarası	:	4053
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	9.5x19.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 74-75). Siyah deriyle ciltlenen kapaklarda miklep ve köşebent uygulaması vardır. Kapaklar bir sıra aletle yapılmış ince cetvel ile çevrelenmiştir.

Köşabent uygulamasının bulunduğu kapaklarda şemse; dilimli, baklava dilimi biçiminde, salbeksizdir (Stampaj 10). Şemse yüzeyinde ince kıvrım dallar ve merkezde on iki yapraklı çiçek ve onun etrafını saran yaprak ve kıvrımdallardan oluşmaktadır. Kapağı çevreleyen cetvelin dört köşesine yerleştirilen köşebentlerdeki bezeme, kapaklardaki bezemeyle benzerlik göstermektedir. Miklep uygulamasının bulunmadığı kapaklarda süsleme deriyle aynı reknkte ve kalıp baskı tekniğiyle kabartma olarak yapılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Kapaklarda ki bezeme daha önce incelediğimiz kapaklardan farklı olmakla birlikte genel olarak kullanılan malzeme ve bezeme üslubu 15. yüzyılda yapılmış olabileceğini göstermektedir.

Örnek Numarası	:	32
Fotoğraf Numarası	:	76-77
Eserin Adı	:	Veciz
Katalog Numarası	:	4050
Tarihi	:	H. 909/M.1503
Ölçüsü	:	14.5x23.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 76-77). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları beş sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyi iç içe geçmiş iki şemse gibi görünmektedir. İçteki şemsenin yüzeyi ince kıvrımdalların taşıdığı palmet, rumi, çiçek ve tomurcuklarla bezenmiştir. Onun etrafını düz bir bordür çevreler. Bu bordürden sonra yine aynı şekilde saz üslubunda düzenlenmiş dilimli, oval ikinci bir kuşakla bezemenin tamamlandığı görülmektedir.

Miklep uygulamasının bulunmadığı kapakta kapağın iç kısmı ebru ile bezenmiştir.

Kitap üzerinde yer alan istinsah tarihi (H.909/M.1503) ile cildin dönemsel özellikleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	33
Fotoğraf Numarası	:	78-79
Eserin Adı	:	Mecmuatü'r-Resail
Katalog Numarası	:	3899
Tarihi	:	H.934/M.1527
Ölçüsü	:	7x14 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 78-79). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın sırt kısmı ve kapak kenarları açık kahverengi deriyle tamir edilmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda, şemse; oval ve salbeksizdir. Şemse mülevven tarzda yapılmıştır. Bezeme zemini yaldızlanmış bezeme ise kırmızı renge boyanmıştır. Şemse kapaklardan farklı olarak kırmızı renge boyanmıştır. Şemse yüzeyinde karşılıklı olarak yerleştirilmiş yüzeye hakim bulut motifi ve hatayi tarzı çiçeklerle oluşturulmuş bitkisel bezeme görülmektedir.

Kapakta miklep uygulaması yoktur. İç kapak düz bırakılmıştır.

Kitap üzerinde yer alan tarih (H.934/M.1527)ile cildin üslup ve bezeme özellikleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	34
Fotoğraf Numarası	:	80-81-82
Eserin Adı	:	Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi
Katalog Numarası	:	3984
Tarihi	:	H.934/M.1527
Ölçüsü	:	11x18 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 80-81). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak kenarları ve sırtı kırmızı deriyle, miklebi sertap kısmı ise siyah deriyle tamir edilmiştir. Kitap çok tahrip olduğundan kenar bezemelerinin karakteri tespit edilememektedir.

Kapak şemsesi dilimli, oval ve salbektir. Şemse yüzeyi saz üslubunda yapraklar ve hatayi tarzı çiçeklerle bezenmiştir. Salbekler şemsenin hemen iki ucuna yerleştirilmiş olup beş yapraklı palmet biçimindedir. Salbeklerin yüzeyi hatayi tarzı birer çiçekle bezenmiştir. Bezeme deriyle aynı renkte ve yapıştırma tekniğiyle yapılmıştır.

Miklep şemsesi; dilimli ve dairesel biçimlidir (Fot. 82). Şemsenin yüzeyi kapak köşelerinde olduğu gibi saz üslubunda hançeri yaprak ve hatayi tarzı çiçeklerle bezenmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Cilt malzeme ve uygulanan saz üslubu bezemeyle kitap üzerinde yer alan istinsah tarihi (H.934/M.1527) ile uyumaktadır.

Örnek Numarası	:	35
Fotoğraf Numarası	:	83-84
Eserin Adı	:	Şiratü'l-İslam Şerhi
Katalog Numarası	:	3841
Tarihi	:	H.943/M.1536
Ölçüsü	:	10.5x17.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 83-84). Siyah deriyle ciltlenen kitap oldukça tahrip olmuştur. Kapaklar yaldızlı kalın bir zencirek kuşağıyla çevrenmiştir. Zencirek kuşağı birbirine geçme ve kıvrımlar yapan iki sıra “S” biçiminde çizgiden oluşmaktadır.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklar; dilimli, oval, ve salbeksiz ve kabartma şemselerle bezenmiştir. Şemseler kalıp baskı tekniğiyle yapılmış olup yüzeyi ince kıvrımdalların taşıdığı 5-6 yapraklı çiçek ve hançeri yapraklarla bezelidir. Şemsenin etrafı yaldızlarla tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Miklep uygulaması yoktur. İç kapak bezemesizdir.

Cild üzerindeki bezemeler kitabın istinsah (H.934/M.1536) uyusmaktadır.

Örnek Numarası	:	36
Fotoğraf Numarası	:	85-86-87
Eserin Adı	:	Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir)
Katalog Numarası	:	30
Tarihi	:	H.977 / M. 1569
Ölçüsü	:	28.5x18.5/17.5x8.6 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Müellif kırma
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 85-86). Siyah deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklep aletle yapılmış cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının görüldüğü kapaklarda şemse; dilimli, oval, salbekli biçimde yapılmıştır. Şemse siyah deri üzerine kırmızı deri yapıştırılarak mülevven tarzda yapılmıştır. Şemse yüzeyinde bulut ve hatayi tarzı çiçeklerle oluşturulmuş bezeme görülmektedir. Salbekler baklava dilimi şeklinde olup iç içe dilimlerin ortasında üç benek şeklinde düzenlenmiş bezeme görülmektedir. Köşebentlerde de şemsede olduğu gibi bulut motifi dikkat çeker. Miklep kısmının şemsesi de kapak şemseleriyle aynıdır (Fot. 87). Burada yalnızca şemse yaldızlamıştır ve daha küçük boyuttadır. Köşebentlerde de aynı düzenek tekrarlanmıştır. Kitap kapaklarında iki köşebent arasına yerleştirilmiş altta ve üstte üçer yanlarda ise birer benek yer almaktadır. Kitabın sırt kısmı kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Sertap kısmında da beneklerden oluşan bir bezeme bulunmaktadır Benekler sertabın tam ortasına baklava dilimi oluşturacak biçimde yerleştirilmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerinde yer alan tarih (H.977/M.1569) ile cilt üzerindeki bezemelerin karakterleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	37
Fotoğraf Numarası	:	88-89
Eserin Adı	:	Şerhu Telhisu'l-Miftah
Katalog Numarası	:	233
Tarihi	:	H.999/M.1591
Ölçüsü	:	21.5x15.5-15x6.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nestalik Kırmısı
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 88). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi etrafı bir sıra soğuk cetvelle çevrenmiştir.

Köşebent uygulanmasının bulunmadığı kapaklarda şemse; oval, dilimli ve salbeksizdir. Şemse yüzeyindeki bezeme tahrip olduğundan bezeme karakteri anlaşılamamaktadır. Ancak kalan izlerden kıvrımdalların üzerine yerleştirilmiş palmet ve hatayi tarzda gül ve tomurcuklardan oluştuğu gözlenmektedir. Bezeme deriyle aynı renkte olup şemse soğuk baskı tekniğiyle gömme olarak yapılmıştır.

Miklep şemsesi kapaklardan farklıdır. Miklep kısmında köşelerde köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır (Fot. 89). Şemse yüzeyinde düğüm yapan yanlara kıvrılan bulut motifi bulunmaktadır.

Sertap kısmında da belirli aralıklarla yerleştirilmiş küçük beneklerle bezeme oluşturulmuştur. İç kapakta ebru süslemesi vardır. Bezemede krem, sarı, ve mavi renkler kullanılmıştır.

Cilt istinsah tarihi olan 16. yüzyıl özelliklerini taşımaktadır.

Örnek Numarası	:	38
Fotoğraf Numarası	:	90-91
Eserin Adı	:	Hidaye Şerhi
Katalog Numarası	:	3970
Tarihi	:	H.1005/M.1596
Ölçüsü	:	9.5x15.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 90-91). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler bulunur. Üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır.

Şemse soğuk kalıp baskı tekniğinde gömme olarak olarak düzenlenmiştir. Dilimli oval ve salbeksiz bırakılmıştır. Şemse yüzeyinde birbirine karşılıklı olarak yerleştirilmiş “S” biçiminde kıvrımlar yapan bulut motifi ve hatayı tarzı gül şakayık ve tomurcuklarla oluşturulmuş bitkisel bezeme gözlenmektedir. Kapağın alt ve üst kenarlarından şemsenin iki ucuna birleştirilmiş ince iki çizgi bulunmaktadır. Şemsenin etrafı tahrirlenmiştir.

Kitapta miklep uygulaması yoktur Ancak ön kapak uçlarında ki kalıntılardan orijinalde miklebin olabileceği anlaşılmaktadır.

Bezeme kullanan bulut motifine bakarak cildin, kitabın tarihiyle (H.1005/M.1596) uyduğu anlaşılmaktadır.

Örnek Numarası	:	39
Fotoğraf Numarası	:	92-93
Eserin Adı	:	Şerhu Mesabihu's-Sünne(Miftahul Futuh)
Katalog Numarası	:	22
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	30.5x 20.5- 23.5x13.5 cm
Yazı Türü	:	-
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 92-93). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapaklar üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür düz bir cetvelle çevrelenmiştir. İkinci bordür ise “S” şeklinde kıvrım yapan zencirek şeklindedir.

Kapaklar dilimli oval, salbekli, gömme şemselerle süslüdür. Şemsenin yüzeyi dikey eksen boyunca “S” biçiminde kıvrılan ince dalların taşıdığı hatayi tarzı gül, şakayık ve tomurcuklarla bezenmiştir. Şemse çevresi tahrirlenmiştir. Beş dilimli palmet şeklindeki salbekler’in yüzeyi, yine dilimli çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kapaklarda köşebent düzenlemesi yoktur. Şemselerin süslenmesinde, bezeme zemini ve desen, deri ile aynı renkte yapılmıştır.

Kitabın miklep kısmı bulunmamaktadır. Fakat üst kapakta bulunan deri kalıntılarından miklep kısmının olduğu ancak günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen cilt’in bezeme özelliklerine bakıldığında bulut motifi, hatayi tarzı gül, şakayık, kullanımından yola çıkarak kitap cildinin en erken 16.yy da yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz¹⁰⁵.

¹⁰⁵ 16.yy ciltlerinin genel özellikleri için bakınız: Cahit Karadana, **a.g.t.**, s. 66

Örnek Numarası	:	40
Fotoğraf Numarası	:	94-95-96
Eserin Adı	:	Fetava-yı Ankaravi
Katalog Numarası	:	31
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	28.5x18.5/17.5x8.6 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nestalik
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (94-95). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi beş sıra bordürle çevrilidir; bunlardan ilk ikisi ve son ikisi düz birer çizgi halinde ortadaki bordür ise “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek biçimindedir.

Kapaklar şemse ve köşebentlerle süslüdür. Gömme olarak düzenlenen şemseler “S” şeklinde kıvrılan bulut motifi, kıvrılan ince dalların taşıdığı hatayı tarzı gül, şakayık ve tomurcuklarla bezenmiştir (Stampaj 11). Şemseler salbeksizdir. Köşebentlerdeki düzenleme şemse ile aynı karakterdedir. Köşebentler de yatay ve dikey ekseninde yerleştirilen “S” şeklinde kıvrım yapan bulutların arasında ince dallar üzerine yerleştirilmiş tomurcuk, hatayı tarzı gül ve şakayıktan oluşan bir bezeme gözlenir. Bütün şemseler aynı karakterde yapılmıştır.

Kitap tamir gördüğünden kitabın sırt kısmı ve köşebentlerin bir kısmında bulunan süslemelerin üzeri kapatılmıştır. Sertap kısmında da kare biçimli bir şemsenin olduğu görülmektedir. Ancak tamir sırasında üzeri kapatıldığından bezeme özellikleri tam olarak anlaşılamamaktadır.

Miklep kısmında deri, kitap kapaklarına göre daha koyu renktedir ve kapaktaki deriye oranla daha az yıpranmıştır (Fot. 96). Buradan yola çıkarak miklep kısmının daha sonradan orijinaline uygun şekilde tekrar yapıldığı söylenebilir. Miklep şemsesindeki bezeme dilimli dairesel bir formda yapılmıştır. Yüzeyi “S” şeklinde kıvrımlar yapan bulut motifi ve ince dalların üzerine yerleştirilmiş tomurcuklarla süslenmiştir. İç kapak süslemesizdir.

Tarihi belli olmayan eserin bezeme özelliklerine bakarak en erken 16. yüzyılda yapılmış olabileceği tarafımızca düşünülmektedir.

Örnek Numarası	:	41
Fotoğraf Numarası	:	97-98-99
Eserin Adı	:	Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil
Katalog Numarası	:	34
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	27x17.4-18x8 cm
Dili	:	Türkçe
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Yeşil deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 97-98). Yeşil deriyle ciltlenen kitap kapakları, miklep ve sırt üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince bir cetvel şeklindeki ikinci bordür ise birbirine geçmeli olarak yerleştirilen “S” biçiminde zencirek deseniyle çevrelenmiştir.

Kitap kapaklarının şemsesi dilimli, oval ve salbeklidir (Stampaj 12). Şemselerin yüzeyi yatay dikey ekseninde yerleştirilmiş palmet, rumi ve kıvrımdalların oluşturduğu bir bezemeyle süslenmiştir. Beş yapraklı palmet biçiminde düzenlenen salbeklerin yüzeyi şakayık tarzında birer çiçekle bezenmiştir. Köşebentlerde de palmet ve rümillerle oluşmuş bir bezeme gözlenmektedir. Köşebentlerin hepsi aynı karakterdedir.

Miklep kısmındaki bezeme kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 99). Miklep köşebentlerinde palmet ve rumillerle oluşmuş bitkisel bezeme görülmektedir. Miklep şemsesi kapak şemsesiyle aynı özellik taşır

Cilt yeşil renkte olup süsleme kırmızı renk deri kakılarak gömme olarak düzenlenmiştir. Kitabın sırt kısmı oldukça tahrip olmuş olup bordo renk deriyle tamir edilmiştir. Kapağın iç kısmında kahverengi, pembe, siyah renkle oluşturulmuş ebru bezeme görülür.

Yapım tarihi belli olmayan eserin salbeklerinde görülen şakayık tarzı çiçeğin bezeme şekli, cildin yapım tekniği ve kullanılan yeşil deriye bakarak, cildin 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	42
Fotoğraf Numarası	:	100-101-102
Eserin Adı	:	Fetava-yı Siraciye
Katalog Numarası	:	39
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	26.6x18- 19x11.4 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Bordo Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 100-101). Bordo renk deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi dört sıra cetvelle çevrenmiştir. İlk üç sıra deriyle aynı renkte dördüncü sıra yıldız kullanılarak yapılmıştır. Köşebent uygulaması yoktur. Onun yerine köşelere ince çizgilerle üçgenler oluşturulmuş ve üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır.

Kapaklarda dilimli, oval, salbekli, brdod deri üzerine kırmızı deri kakılarak oluşturulmuş mülevven şemseler bulunmaktadır. Şemselerin yüzeyi kıvrım dalların taşıdığı, saz üslubunda hançeri yapraklar ve hatayi tarzı gül, şakayıkla bezenmiştir. Salbekler dört yapraklı palmet şeklindedir. Salbeklerin yüzeyi birer büyük çiçekle bezenmiştir. Şemselerin etrafı yıldızla çevrenmiş aynı zamanda tahrirlenmiştir.

Sertap kısmıda yıldızla üç bölüme ayrılmış içleri boş bırakılmıştır. Miklep kısmında da dairesel, dilimli bir şemse düzenlemesi bulunmaktadır (Fot. 102). Miklebin yüzeyi hançeri yapraklar ince kıvrım dallar üzerine yapılmış şakayık ve güllerden oluşmuştur. Etrafı yıldızla tahrirlenmiştir. İç kapak bezemesiz bırakılmıştır.

Yapım tarihi belli olmayan cildin bezeme özellikleri ve kullanılan malzemesine bakarak 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini söyleyebiliriz.

Örnek Numarası	:	43
Fotoğraf Numarası	:	103-104-105
Eserin Adı	:	Şerhu Camiu's-Sahih
Katalog Numarası	:	88
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.5x16.5/17.5x11 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Arap neshi
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 103-104). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklebi iki sıra ince cetvelle çevrelemiştir. Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda dilimli, oval, salbekli, şemşeler kullanılmıştır. Köşebent uygulaması yoktur.

Şemse yüzeyi soğuk kalıp baskıyla kabartma olarak yapılmış dilimli, oval, dairelerin içine yatay dikey eksenle palmet ve Rumilerin yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Şemsenin iki ucuna birleştirilmiş olan salbekler beş dilimli palmet formunda olup yüzeyi bir sap üzerine yerleştirilmiş yapraklı birer çiçek motifiyle bezenmiştir. Sertap kısmında belirli aralıklarla yerleştirilmiş dilimli, kare dört tane pano bulunmaktadır. Panoların yüzeyinde birbirine ters düz yerleştirilmiş palmet ve rumi bezeme yer almaktadır.

Miklep şemsesi iki tane salbek bezemesinin birbirine karşılıklı olarak yerleştirilmesiyle oluşmuştur (Fot. 105). Bezeme salbekteki gibi beş dilimli palmet formunda olup yüzeyi bir sap üzerine yerleştirilmiş yapraklı bir çiçek motifiyle bezenmiştir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin incelediğimiz örnekler içinde bir benzeri daha yoktur. Ancak hatayi tarzı çiçekler ve salbeklerdeki yoğun bezeme 16. yüzyılda çokça kullanıldığından bu cildin en erken 16. yüzyıl da yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	44
Fotoğraf Numarası	:	106-107-108
Eserin Adı	:	Şerhu Camiu's- Sahih
Katalog Numarası	:	93
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.5x16.5- 17.5x11 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Açık kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 106-107). Açık kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapaklarında köşebent uygulaması bulunmamaktadır. Kitap kapakları sırt ve miklep üç sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Bir ve üçüncü sıra ince çizgi halinde, ikinci sıra yan yana eklenmiş “S” şeklinde kıvrımlar oluşturan zencireklerden oluşmaktadır.

Salbeksiz olarak düzenlenen dilimli, oval, şemse deriyle aynı renk kabartma olarak yapılmıştır. Şemse yüzeyi ince sapların taşıdığı hatayi tarzı küçük tomurcuk ve çiçeklerle süslenmiştir. Bezeme alçak kabartmadır. Sırt kısmı da cetvel ve zencirekle bezenmiştir. Sırt kısmının yüzeyi, bu bezemenin dışında sade bırakılmıştır. Miklep kapağındaki bezeme damla motifi şeklinde ve kapaklarda olduğu gibi ince sapların taşıdığı hatayi tarzı küçük çiçek ve tomurcuklardan oluşur (Fot. 108). İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin bezemesinde kullanılan hatayi tarzı çiçekler, cildin en erken 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini göstermektedir.

Örnek Numarası	:	45
Fotoğraf Numarası	:	109-110
Eserin Adı	:	El-İfsah
Katalog Numarası	:	94
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	20x13- 16x8 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Koyu kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 109-110). Koyu kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları oldukça tahrip olmuştur. Özellikle ön kapağı tahrip olan kapaklarda miklep uygulaması bulunmamaktadır. Kapaklar bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek ve bir sırada soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Zencirek motifinin altın yaldızla boyanmış olduğu kapaktaki kalıntılardan anlaşılmaktadır.

Kapaklarda alttan ayırma şemse dilimli, oval ve salbektir. Kapaklarda, köşebent uygulaması görülür. Şemsenin yüzeyi kıvrım yapan sapların taşıdığı saz üslubunda hançeri yapraklar ve hatayi tarzı gül ve şakayıkla bezenmiştir. Şemsenin ucuna eklenen salbekler üç dilimli palmet formunda yapılmıştır. Salbeklerin yüzeyi de birer küçük çiçekle bezenmiştir. Şemse ve salbeklerin etrafı tahrirlenmiştir.

Köşebentlerde de şemsede ki gibi bir sapın taşıdığı saz üslubunda hançeri yapraklar ve hatayi tarzı gül ve şakayıklar yer almaktadır. Bütün köşebentler aynı karakterdedir. Bezeme alttan ayırma tarzında yapılmıştır.

Tarihi bilinmeyen kitabın kapağı üzerinde yer alan saz üslubundaki bezemelerin 16. yüzyılda yapılmaya başlandığını dikkate alırsak¹⁰⁶, bu kitap cildinin 16.yüzyılda yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁰⁶ Mine Esiner Özen, **a.g.e.**, s.18

Örnek Numarası	:	46
Fotoğraf Numarası	:	111-112
Eserin Adı	:	Mecmuatü'r-Resail ve Eşcar
Katalog Numarası	:	189
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.5x14.4 cm
Dili	:	Arapça - Türkçe
Yazı Türü	:	Talik Nesih
Malzeme	:	Koyu kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 111-112). Koyu kahverengi deri ile ciltlenen kitap kapakları dört sıra soğuk cetvelle çerçevelenmiştir.

Köşebentsiz olarak düzenlenen kapakların ortasında dilimli oval, selbeksiz soğuk şemseler bulunmaktadır. Şemse üzerindeki süsleme tahrip olduğundan çok belli olmamakla birlikte azda olsa bulut ve hatayi tarzı çiçeklerle oluşturulmuş bitkisel bezeme görülmektedir.

Miklep uygulamasının bulunmadığı eserde iç kapak ebru ile süslenmiştir. Kül rengi, krem, sarı, yeşil renklerden oluşmuş çiçek desenleri görülmektedir.

Yapım tarihi belli olmayan eserin bezemesinde kullanılan bulut motifi hatayi tarzı çiçeklerden yola çıkarak cildin en erken 16. yüzyılda yapıldığını söyleyebiliriz.

Örnek Numarası	:	47
Fotoğraf Numarası	:	113-114-115
Eserin Adı	:	Fetava
Katalog Numarası	:	216
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.5x15- 14.8x7.3 cm
Dili	:	Türkçe
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 113-114). Bordo renk deri ile ciltlenen eserin miklep ve kapakları üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince bir çizgi halinde iken ikinci bordür de “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek düzenlemesi vardır. Kitabın kapak, sertap ve miklep kısımlarının kenarları yıldız biçimli üç noktayla vurgulanmıştır. Köşebent düzenlemesinin bulunduğu kapaklar; köşebent formuna göre hançeri yapraklar ve ince saplara eklenmiş çiçek motifleriyle bezenmiştir. Köşebentlerin etrafı tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Kapak şemseleri dilimli, oval ve salbekli şekilde yapılmıştır (Stampaj 13). Şemselerin yüzeyi hançeri yapraklar, ince sapların taşıdığı tomurcuk, hatayi tarzı, çiçeklerle bezenmiştir. Şemselerin etrafı tahrirlenmiş küçük tığlarla süslenmiştir. Salbekler beş dilimli dilimli palmet biçiminde olup yüzeyi birer küçük çiçekle bezenmiştir. Salbeklerin etrafı da tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Şemseler deriyle aynı renk bırakılmış ve bezeme kabartılmıştır. Miklep köşebendi kapaklarla aynı katekterdedir. Miklep şemseside bezeme özellikleriyle kapaklarla benzerlik göstermekte olup dilimli, oval biçimli şemse basit kıvrımlar yapan sap ve hançeri yapraklarla bezelidir (Fot. 115). İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan kitabın süsleme özelliklerine bakarak 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür. Bezemede kullanılan hanceri yapraklı hatayi çiçekli kompozisyon 16.yüzyılda görülmeye başlanmıştır bu sebeple cildin en erken 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	48
Fotoğraf Numarası	:	116-117-118
Eserin Adı	:	Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz
Katalog Numarası	:	3916
Tarihi	:	-
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	-
Ölçüsü	:	10x17 cm
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakter de yapılmıştır (Fot. 116-117). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval, salbeksizdir (Stampaj 14). Soğuk baskıyla yapılan şemselerin yüzeyi ince dalların taşıdığı, saz üslubunda hançeri yapraklar ve hatayi tarzı gül, şakayık ve altı yapraklı çiçeklerle bezenmiştir.

Miklep kısmında da iki sıra soğuk cetvelle oluşmuş bir düzen görülmektedir (Fot. 118). Miklep şemsesi beş yapraklı palmet biçiminde olup üzeri hatayi tarzı bir çiçekle bezenmiştir.

Yapım tarihi belli olmayan cildin, kapak bezemelerinde kullanılan saz üslubu tarzındaki süslemelerden yola çıkarak cildin en erken 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini söyleyebiliriz.

Örnek Numarası	:	49
Fotoğraf Numarası	:	119-120
Eserin Adı	:	Muhtar-u Sıhah
Katalog Numarası	:	3927
Tarihi	:	
Ölçüsü	:	11.5x17 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 119-120). Bordo renk derile ciltlenen kitap kapaklarını etrafı ve miklep kısmı kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Bu yüzden kapağı çevreleyen üç sıra soğuk cetvel yalnızca arka kapağın bir kısmında görülmektedir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda soğuk şemseler dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 15). Şemse yüzeyi alt köşede bir yaprak demetinden çıkan dikey eksende kıvrılan sapların taşıdığı hatayı tarzı gül, şakayık, ve 5-6 yapraklı çiçeklerle bezenmiştir.

Miklep düz bırakılmıştır. Miklep kısmının düz bırakılmasını sebebi miklep kısmının tamirle sonradan yapılmasından kaynaklanmaktadır. kapakların iç kısmında ebru bezeme görülür. Bezemede mavi sarı renkler yoğun olarak kullanılmıştır.

Yapım tarihi belli olmayan cildin bir benzer örneği Kayseri Raşit Efendi kütüphanesinde yer almaktadır. Bezeme özellikleri ve malzemesi birebir aynı olan El-İslah ve'l- İzah ala Muhtasari'l- Vigaye adlı kitap 1541 tarihinde istinsah edilmiştir¹⁰⁷. Bu örnekle benzerliğinden ve bezeme özelliklerinden dolayı bu cildi 16. yüzyıla tarihlendirmemiz doğru olacaktır.

¹⁰⁷ Yıldray Özbek, a.g.e., s. 83.

Örnek Numarası	:	50
Fotoğraf Numarası	:	121-122-123
Eserin Adı	:	Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler
Katalog Numarası	:	3937
Tarihi	:	H.873/M.1468
Ölçüsü	:	-
Dili	:	Arapça- Türkçe
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 121-122). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi üç sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Cetvellerin ilk ikisi birbirine yakinken üçüncü sırada yer alan cetvel biraz daha uzakta yapılmıştır.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgiyle oluşturulmuş küçük üçgenler bulunmaktadır. Üçgen yüzeyleri boş bırakılmıştır. Kapak şemsesi dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 16). Şemse yüzeyinde hatayi tarzı gül, şakayık ve saz üslubunda yapraklardan oluşan bitkisel bir bezeme gözlenmektedir.

Miklep kısmının bezemesi kapaklardan farklıdır (Fot. 123). Miklep şemsesi üç dilimli palmet biçiminde olup yüzeyi hatayi tarzı büyük bir çiçekle bezenmiştir. Kapağın iç kısmında mavi ve krem renklerin kullanıldığı ebru bezeme görülmektedir.

Kitap üzerinde H.873/M.1468 tarihi olmasına rağmen, kitabın cildi üzerinde yer alan saz üslubunda yapılmış bezemeler 16.yy ciltlerinde görülen bir özelliktir. Bu nedenle cildin sonradan kitaba takıldığını düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	51
Fotoğraf Numarası	:	124-125-126
Eserin Adı	:	Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi
Katalog Numarası	:	3950
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	10x16 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 124-125). Kahverengi deriyle ciltlenen kapağın etrafı dört sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci, üçüncü ve dördüncü bordür düz bırakılmış, ikinci bordür ise kıvrımlar yapan “S” lerden oluşmuş zencirek şeklindedir. Köşebentsiz olarak düzenlenen kapaklar; dilimli, oval, salbekli şemselerle bezenmiştir. Şemselerin yüzeyinde hançeri yapraklar, hatayi tarzı şakayık ve 5-6 yapraklı çiçeklerden oluşmuş bir bezeme görülmektedir (Stampaj 17). Salbekler üç dilimli palmet biçiminde olup yüzeyi stilize birer palmetle hareketlendirilmiştir. Bezeme deriyle aynı renkte kabartma şeklinde yapılmıştır.

Miklep kısmının bezemesi kapaklarla benzerlik göstermektedir (Fot. 126). Miklep şemsesi dilimli, oval biçimlidir. Yüzeyi kapaktaki gibi hançeri yapraklar ve hatayi tarzı çiçeklerle bezenmiştir. Sırt bölümünde zencirek ve cetvel dışında herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi belli olmayan kitap cildinin bezeme özelliklerinden yola çıkarak en erken 16. yüzyılda yapılmış olabileceği söyleyebiliriz.

Örnek Numarası	:	52
Fotoğraf Numarası	:	127-128-129
Eserin Adı	:	Tefsiru'l-Kur'an
Katalog Numarası	:	3983
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	12x17.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kırmızı deri

Ön ve arka kapak benzer özellik gösterir (Fot. 127-128). Kırmızı deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi bir sıra beneklerden oluşmuş bir bordürle çevrelenmiştir. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse, dilimli, oval ve salbeklidir. Şemse yüzeyinde beş yapraklı palmet, saz üslubunda hançeri yaprak, tomurcuk ve rumilerden oluşmuş bitkisel bir bezeme gözlenmektedir. Şemsenin etrafı ve ince çizgilerin ortaları beneklerle hareketlendirilmiştir. Şemsenin iki ucuna eklenen salbekler ince birer çizgiyle şemseden ayrılmıştır. Salbekler üç yapraklı palmet biçimindedir. Yüzeyine palmet motifi işlenmiştir.

Miklep kısmındaki bezeme kapak şemsesinin salbekleriyle aynıdır (Fot. 129). Süsleme kapaklardan farklı renk deri kullanılarak oluşturulmuştur kapaklar kırmızı deri üzerine kahverengi deri yapıştırılarak oluşturulmuştur. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın yapım tarihi belli değildir ancak cilt şemsesinde kullanılan saz üslubunda yapılmış bezemelere bakarak en erken 16.yy da yapılmış olabileceğini söylemek mümkündür.

Örnek Numarası	:	53
Fotoğraf Numarası	:	130-131
Eserin Adı	:	İbni Hişam mine'l-Nahv
Katalog Numarası	:	3997
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	10.5x17.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 130-131). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları dört sıra cetvelle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü sıradaki cetveller yaldızla yapılmış, ikinci ve dördüncü sıradaki cetveller ise soğuk baskı tekniğinde yapılmıştır. Köşebent uygulamasını bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş küçük üçgenler bulunmaktadır. Üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır.

Şemse, dilimli oval ve salbeksizdir (Stampaj 18). Alttan ayırma tarzında yapılan şemselerin yüzeyi ince kıvrımdalların etrafına yerleştirilmiş hatayi tarzı gül, şakayık, 5-6 yapraklı çiçeklerle bezenmiştir. Kitapta miklep uygulaması yoktur. Kapağın iç tarafında yaldızla yapılmış bir cetvel ve merkezde dört benekten oluşan bezeme bulunmaktadır.

Cildin yapım tarihi belli değildir. Ancak kullanılan bezeme üslubuna bakarak cildin en erken 16. yüzyılda yapıldığını söyleyebiliriz.

Örnek Numarası	:	54
Fotoğraf Numarası	:	132-133-134
Eserin Adı	:	Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye
Katalog Numarası	:	4011
Tarihi	:	H. 790/M.1388
Ölçüsü	:	13x20.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 132-133). Siyah deriyle ciltlenen kitap kapaklarının ve miklebinin etrafı dört sıra cetvelle çevrelenmiştir. Zencirek ya da bordür bezemesi yoktur.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyi saz üslubunda kıvrılan ince sapların taşıdığı hatayı tarzı gül, şakayık ve yapraklı çiçeklerle bezenmiştir (Stampaj 19). Kitap kapaklarının alt ve üst ucundan başlayıp şemsenin iki ucuna birleştirilmiş ince bir çizgi yer almaktadır.

Kitabın sertap kısmıda kapaklarda olduğu gibi ince bir çizgiyle ikiye ayrılmıştır. Sertap yüzeyi bezemesizdir. Miklep kısmı da iki sıra ince cetvelle çevrelenmiş olup yüzeyi bezemesizdir. İç kapak düz bırakılmıştır (Fot. 134).

Kitap üzerindeki istinsah tarihi H.790/M.1388 olmasına rağmen cilt üzerindeki hatayı tarzı bezeme 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Bu sebepten dolayı cildin en erken 16.yy'a ait olduğu ve sonradan bu kitaba takıldığını söylememiz mümkündür.

Örnek Numarası	:	55
Fotoğraf Numarası	:	135
Eserin Adı	:	Kur'an-ı Kerim
Katalog Numarası	:	4056
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	9x16 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Cildin günümüze sadece ön kapağı ulaşabilmiştir (Fot. 135). Siyah deriyle ciltlenen kitap cildinin sırt bölümü tahrip olmuş ve siyah deri ve kâğıtla tamir edilmeye çalışılmıştır.

Köşebent düzenlemesinin bulunduğu kapakta bezeme gömme ve alttan ayırma tekniğinde kabartma olarak yapılmıştır. Şemse dilimli, oval ve salbektir. Şemse yüzeyinde palmet ve kıvrım dallardan oluşan bir bezeme görülmektedir. Bezeme zemini yıldızlanmıştır. Bezeme palmet ve kıvrımdalların birbirine geçmeli olarak yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Şemsenin hemen ucuna yerleştirilen salbekler üç dilimli palmet biçimindedir. Salbekler yıldızla yapılmıştır. Şemse ve salbekler yıldızla tahrirlenmiş ve tıglarla hareketlendirilmiştir.

Köşebentlerin hepsi aynı karakterdedir. Köşebent bezemesi kapaklarda olduğu gibi kıvrım dallar ve palmetlerle oluşturulmuştur. Miklep uygulamasını bulunmadığı kapağın, iç kapağı da bezemesizdir.

Kitap cildinin yapım tarihi belli değildir. Ancak ciltte kullanılan bezeme şekli ne dayanarak 16. yüzyılda yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	56
Fotoğraf Numarası	:	136-137-138
Eserin Adı	:	Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik
Katalog Numarası	:	3879
Tarihi	:	H.1023/M.1614
Ölçüsü	:	10x10.6 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 136-137). Siyah deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi üç sıra aletle yapılmış bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince bir cetvel şeklinde olup ikinci bordür ise ince bir zencirekle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyinde rumi ve kıvrım dalların birbirine geçmesiyle oluşan bitkisel bezeme dikkati çekmektedir.

Miklep bölümü de kapaklarla benzerlik göstermekle birlikte miklep şemsesi kapaklara oranla daha küçük yapılmıştır (Fot. 138). Şemse yüzeyinde ki bezeme tahrip olduğundan anlaşılamamaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Kitap üzerinde yer alan istinsah tarihi (H.1023/M.1614) ile cildin bezeme karakterleri uyuşmaktadır¹⁰⁸.

¹⁰⁸ 17.yy ciltlerinin genel özellikleri için bakınız: A. Saim Arıtan, “Ciltçilik”, s. 557.

Örnek Numarası	:	57
Fotoğraf Numarası	:	139-140
Eserin Adı	:	Mutavvel Şerhu Telhıs el-Miftah
Katalog Numarası	:	51
Tarihi	:	H. 1047/M. 1637
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Medrese Neshi
Ölçüsü	:	27x18-20x12 cm
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 139-140). Bordo rengi deriyle ciltlenen kapakların etrafında cetvel yada zencirek düzenlemesi yoktur. Şemsesi; oval, dilimli ve salbeksiz şekilde düzenlenmiştir (Stampaj 20). Şemse yüzeyi dikey eksen boyunca “S” şeklinde kıvrımlar yapan, yüzeye hakim bir bulut motifi ve kıvrım dalların taşıdığı hatayı tarzı şakayıkla bezenmiştir.

Köşebent ve miklep uygulamasının görülmediği kapaklarda süsleme deri ile aynı renkte yapılmıştır. İç kapakta kırmızı, mavi, krem, turuncu renkler kullanılarak oluşturulmuş ebru bezeme görülmektedir.

Bulut motifi Türk sanatın da 15. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan bir bezeme şeklidir¹⁰⁹. 17.yy da da bu motiflerin uygulandığı örnekler mevcuttur. Bu nedenle cildin kitap üzerinde yer alan H.1047/M. 1637 tarihiyle uyuştuğunu düşünmekteyiz.

¹⁰⁹ Cahide Keskiner, **Türk Süsleme Sanatında Stilize Çiçekler**, Ankara, 2002, s.2.

Örnek Numarası	:	58
Fotoğraf Numarası	:	141-142-143
Eserin Adı	:	Haşiye ala Vikayeti'r- Rivaye
Katalog Numarası	:	27
Tarihi	:	H.1053/M.1643
Ölçüsü	:	28.8x10/22.5x12.3 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Müellif hattı
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 141-142). Kitabın kapak ve miklebi üç sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü sıra ince çizgi şeklinde iken ikinci sıra daha kalın bordür biçimindedir. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler bulunmaktadır. Üçgen yüzeyler bezemesizdir.

Kapaklar dilimli, oval, salbekli gömme şemselerle süslenmiştir. Şemse yüzeyi kıvrım dalların taşıdığı basit yapraklar hatayı tarzı gül, şakayık ve tomurcuklarla bezenmiştir. Motifler deriyle aynı renk bırakılmıştır. Beş dilimli palmet biçimindeki salbeklerin yüzeyi hatayı tarzı birer çiçekle hareketlendirilmiştir. Eserin sertap kısmı koyu kahverengi deriyle tamir edilmiştir. Kitabın sırt kısmı da çok tahrip olmuş ve açık kahverengi deriyle tamir edilmeye çalışılmıştır.

Miklep bezemesiyle kapaktaki bezeme benzerlik göstermektedir (Fot. 143). Miklep şemsesi dairesel biçimde dilimli, basit dallar ve uçlarına eklenmiş çiçeklerle bezelidir. Kapak şemselerine göre daha ince çizgilerle oluşturulmuştur. İç kapak sade bırakılmıştır.

Kitabın istinsah tarihi (H.1053/M.1643) ile bezeme özellikleri uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	59
Fotoğraf Numarası	:	144-145-146
Eserin Adı	:	Kitab-ı Mükerrer
Katalog Numarası	:	3921
Tarihi	:	H. 1068/M.1657
Ölçüsü	:	10.5x14.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazı türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 144-145). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi üç sıra cetvelle çevrenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 21). Şemse yüzeyinde ince dalların üzerine yerleştirilmiş palmetlerden oluşan bitkisel bir bezeme görülmektedir. Şemse yüzeyinin iki ucunda palmetlerin birleştiği bölgede rumi motifi dikkati çekmektedir.

Miklep şemsesi; dilimli ve ovaldir kapak şemselerine oranla daha küçük yapılan şemsenin yüzeyi altı yapraklı çiçek ve hatayi tarzı şakayık ve hançeri yapraklarla bezelidir (Fot. 146). İç kapak bezemesizdir.

Cildin bezeme özellikleri incelendiğinde kitabın istinsah tarihiyle (H.1068/M.1657) aynı dönemde yapıldığını söylemek doğru olacaktır.

Örnek Numarası	:	60
Fotoğraf Numarası	:	147-148-149
Eserin Adı	:	Kitab-ı Envar-ı Kudsiye
Katalog Numarası	:	3801
Tarihi	:	H.1070/M.1659
Ölçüsü	:	-
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot.147-148). Siyah deri ile ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi bir sıra cetvelle çevrelenmiştir. Köşebent düzenlenmesinin bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır.

Kapak Şemsesi; dilimli, oval ve salbeksizdir. Soğuk baskı tekniğiyle kabartma olarak.

yapılmış olan Şemse yüzeyindeki bezeme ince kıvrım dalların taşıdığı palmet ve rumilerin birbirine geçmeli olarak yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Kapak yüzeyinde belirli aralıklarla çizilmiş yatay dikey çizgilerle kapakta hareketlilik sağlanmıştır.

Miklep kısmındaki bezeme kapaktaki ile benzerlik göstermekle birlikte miklep şemsesi kapaklardakinden daha küçük yapılmıştır (Fot. 149). İç kapak bezemesizdir.

Cild, kitap üzerinde yer alan H.1070/M.1659 tarihi ile üslup olarak uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	61
Fotoğraf Numarası	:	150-151-152
Eserin Adı	:	Fetavayı Hayriyye
Katalog Numarası	:	218
Tarihi	:	H.1085/M.1674
Ölçüsü	:	19.5x14-13x7.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak farklı karakterde yapılmıştır (150-151). Bordo renk deriyle ciltlenen eserin miklep ve kapakları bir sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur.

Kapaklar dilimli, oval, şemselerle bezenmiştir. Ön kapak iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Ön kapak şemsesinin yüzeyi hançeri yapraklar gül ve şakayıkla tezyin edilmiştir (Stampaj 22). Bezeme deriyle aynı renkte kabartma olarak işlenmiştir. Arka kapak ise yatay ve dikey ekseninde “S” şeklinde kıvrım yapan bulut motifi çiçek ve tomurcuklarıyla bezenmiştir (Stampaj 23). Bulut kıvrımlarının birleştiği yerlerde silitize palmet motifleri görülür arka kapağın rengi ön kapağa oranla daha açık bordodur bezeme burada da deriyle aynı renktedir. Miklep şemsesindeki bezeme dilimli dairesel biçimde olup ön kapakla aynı karakterdedir (Fot. 152). İç kapak bezemesizdir.

Ön ve arka kapak arasında var olan bezeme farklılığı ayrıca cildin kapak kenarları ve sırtında var olan tamir izlerinden kitap kapaklarının ayrı zamanlarda yapılmış olabileceği izlenimini vermektedir. Fakat kapak üzerlerindeki bezemelerin karakterleri kitabın tarihi (H.1085/M.1674) ile uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	62
Fotoğraf Numarası	:	153-154-155
Eserin Adı	:	Farıd-ı Şerhi
Katalog Numarası	:	3953
Tarihi	:	H.1086/M.1675
Ölçüsü	:	8x18 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 153-154). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi üç sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. İçteki cetvelin etrafında belirli aralıklarla yerleştirilmiş küçük benekler bulunmaktadır. Köşebent uygulamasını bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine iki çizgiyle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır.

Şemse; dilimli, dairesel ve salbeklidir. Şemse yüzeyi hatayi tarzı çiçek, tomurcuk ve yapraklarla bezenmiştir. Salbekler şemşelerden birer benekle ayrılmıştır. Salbekler beş yapraklı palmet biçimindedir. Palmetlerin çanak kısımları yapraklara oranla çok geniş tutulmuştur. Salbeklerin yüzeyi üç yapraklı birer palmetle bezenmiştir. Kapağın alt ve üstünden salbeklerin iki ucuna eklenmiş birer ince çizgi bulunur. Çizgilerin yüzeyinde iki küçük benek bulunur.

Miklep kısmındaki bezeme kapaklarıinkiyle aynı karakterdedir (Fot. 155). Miklep şemsesi üç dilimli palmet biçiminde olup kapaktaki salbeklerin aynısıdır. Bezemenin tamamı soğuk baskı tekniğiyle yapılmış. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın istinsah tarihi ile (H.1086/M.1675) cilt üzerindeki bezemelerin karakterleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	63
Fotoğraf Numarası	:	156-157-158
Eserin Adı	:	Şemail Şerhi
Katalog Numarası	:	3951
Tarihi	:	H.1087/M.1676
Ölçüsü	:	9x14.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 156-157). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince birer cetvel şeklinde iken ikinci bordür zikzak yapan zencirek biçimindedir.

Köşebentsiz olarak düzenlenen kapaklarda şemse soğuk, dilimli, oval ve salbeksiz şekilde yapılmıştır. Şemse yüzeyi dikey eksenlerde yerleştirilmiş bulut motifinin üzerine benekler yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Şemse yüzeyindeki bezeme diğer örneklerle oranla daha sivilize yapılmıştır. Şemsede salbek düzenlemesi yoktur. Şemsenin iki ucundan kapak kenarlarına doğru yerleştirilmiş ince bir çizgiyle cetvellerle şemse birleştirilmiştir.

Setap kısmındaki bezeme de kapakla aynı olup sertap kısmı ince çizgi ve zikzaklarla üç bölüme ayrılmıştır. Miklep kısmındaki bezemede kapaklarla benzerlik göstermektedir (Fot. 158). Miklep şemsesi de dilimli oval ve yüzeyi 5-6 yapraklı çiçek ve kıvrımdallarla bezenmiştir. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın istinsah tarihi ile (H. 1087/M.1676) cildin bezeme karakterleri uyum sağlamaktadır.

Örnek Numarası	:	64
Fotoğraf Numarası	:	159-160-161
Eserin Adı	:	Tebyinü'l-Muharrem
Katalog Numarası	:	3952
Tarihi	:	H.1088/M.1677
Ölçüsü	:	8.5x15.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 159-160). Bordo renk deriyle ciltlenen kitabın kapakları dört sıra soğuk ince cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşelere küçük kareler yerleştirilmiştir. Karelerin yüzeyinde birbirine ters eksende yerleştirilen ince çizgilerle kafes biçimi oluşmuştur. Kare biçimli bezeme kapağın kenarlarına da belirli aralıklarla yerleştirilmiştir. Kapak şemsesi dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 24). Şemse yüzeyinde 5-6 yapraklı çiçek, hançeri yaprak, hatayi tarzı şakayıklardan oluşmuş bitkisel bir bezeme gözlenmektedir. Kapağın alt üst ve yanlarından şemsenin dört tarafına birleştirilmiş ince çizgiler bulunmaktadır. İnce çizgilerle şemsenin birleştiği bu noktalarda da kare biçiminde süslemeler yer alır.

Kitabın sertap kısmında da aralıklı olarak yerleştirilmiş on bir adet kare biçimli bezeme bulunmaktadır. Miklep kısmında da kapaklarla aynı kare biçimli süslemeyle hareketlilik sağlanmıştır (Fot. 161). süslemenin tamamı soğuk baskı tekniğinde yapılmıştır. Kapakların iç kısımlarında yeşil, mavi, pembe, sarı renklerle oluşturulmuş ebru bezeme göze çarpmaktadır.

Kitabın istinsah tarihi ile (H. 1088/M.1677) cildin bezeme karakterleri uyum sağlamaktadır

Örnek Numarası	:	65
Fotoğraf Numarası	:	162-163
Eserin Adı	:	Fetava
Katalog Numarası	:	101
Tarihi	:	H. 1089/M.1678
Ölçüsü	:	20.6x13- 15x7 cm
Dili	:	Türkçe
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot.162-163). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapaklar köşebentsiz olarak düzenlenmiştir. Kapaklar aletle yapılmış iki sıra cetvelle çevrelenmiştir. Kitapta miklep uygulaması bulunmamaktadır.

Şemse, dilimli oval biçimli olup salbeksizdir (Stampaj 25). Şemse yüzeyi kıvrılan ince sapların taşıdığı hatayı tarzı küçük çiçek, tomurcuklar ve hançeri yapraklarla süslenmiştir. Bezemeler alçak kabartma tekniğindedir. İç kapak bezemesizdir.

17.yüzyıla tarihlenen kitapta, 17.yüzyıl özelliklerini yoğun bir şekilde görmekteyiz bu dönemde siyasette olduğu kadar sanatta da bir duraklanma yaşanmıştır. 16.yüzyılın aksine bu dönemde daha sade ve basit örnekler yapılmıştır¹¹⁰.

¹¹⁰ Zeren Tanındı, “**Kitap ve Cildi**”, s. 862.

Örnek Numarası	:	66
Fotoğraf Numarası	:	164-165-166
Eserin Adı	:	Kitab-ı Telvih Haşiyesi
Katalog Numarası	:	3809
Tarihi	:	H.1098/M.1687
Ölçüsü	:	7.5x13.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Siyah Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 164-165). Siyah deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi aletle yapılmış üç bordürle çevrelidir. Birinci ve üçüncü bordür düz bir cetvel iki şeklinde iken ikinci bordür “S” biçiminde kıvrımlar yapan zencirek kuşağıyla çevrilidir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar; dilimli, oval, salbeksiz şemselerle süslüdür (Stampaj 26). Kalıp baskıyla düzenlenen şemselerin yüzeyi dikey eksen boyunca S biçiminde kıvrımlar yapan bulut motifleri ve ince kıvrımdalların taşıdığı basit yapraklar ve hatayi tarzı lotüs ve tomurcuklarla bezenmiştir. Şemselerin etrafı tahrirlenmiştir. Kapağın alt ve üst uçlarından başlayarak birer çizgi şemsenin iki ucuna birleştirilmiştir. Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur onun yerine köşelere küçük üçgenler yapılmıştır.Üçgenlerin yüzeyi boş bırakılmıştır. Miklep şemsesi altı dilimli palmet biçiminde olup şemse yüzeyi hatayi tarzı büyük bir çiçekle dolgulanmıştır (Fot. 165). İç kapak bezemesizdir

Kitabın istinsah tarihi (H.1098/M.1687) ile cildin üzerindeki bezemeler uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	67
Fotoğraf Numarası	:	167-168-169
Eserin Adı	:	Fetavayı Yetimiye
Katalog Numarası	:	295
Tarihi	:	H. 1099/M.1688
Ölçüsü	:	21x14-15x8 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nestalik
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 167-168). Bordo renk deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür düz bırakılırken ikinci bordür “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek şeklindedir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Şemse dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 27). Şemse deriyle aynı renkte soğuk baskı tekniğiyle yapılmıştır. Yüzeyinde dikey eksen boyunca “S” biçiminde kıvrılan bulut motifi ve kıvrılan ince dalların taşıdığı hatayi tarzı gül, şakayık ve tomurcuklarla bezenmiştir. Şemsenin etrafı tahrirlenmiştir.

Miklep şemsesi beş yapraklı palmet şeklinde yüzeyi hatayi tarzı büyük bir çiçekle bezenmiştir (Fot. 169). İç kapak sade bırakılmıştır.

Kitabın istinsah tarihi (H.1098/M.1687) ile cild üzerindeki bezemelerin tarihi uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	68
Fotoğraf Numarası	:	170-171
Eserin Adı	:	Mecmuatü'r-Resail
Katalog Numarası	:	180
Tarihi	:	H.1103 /M. 1691
Ölçüsü	:	22.5x12.5/15x6 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Talik
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 170-171). Kahverengi deri ile ciltlenen kitabın kapaklarında iki sıra cetvel ve bir sıra zencirek uygulaması görülmektedir. Birinci sırada yaldızlı cetvel, ikinci sırada yaldızlı zencirek ve üçüncü sırada, yaldızlı bir cetvel daha bulunmaktadır.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar dilimli, kare, salbeksiz, gömme, şemselerle bezenmiştir (Stampaj 28). Kare şeklindeki şemselerin ortası dilimli ve bombeli biçimde yapılmıştır. Şemse alttan ayırma tarzında, motif deri renginde zemin altın yaldıza boyanmıştır. Şemse yüzeyi kıvrım dalları taşıdığı yapraklara oranla, daha büyük yapılmış gül ve tomurcuklarla bezenmiştir. Şemsenin etrafı tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlenmiştir. Salbek uygulamasını bulunmadığı şemsede salbek yerine yaldızla yapılmış iki benek bulunmaktadır. Aynı şekilde kapak köşelerinde de yaldızla yapılmış iki benek yer almaktadır. Kitapta miklep uygulaması yoktur.

Kapağın sırt kısmı siyah deri ile tamir edilmiştir. Kitapta miklebi bulunmamaktadır iç kapak bezemesizdir.

Kitabın istinsah tarihi (H.1103/M.1691) ile cilt üzerindeki bezemelerin karakterleri uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	69
Fotoğraf Numarası	:	172-173-174
Eserin Adı	:	Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye
Katalog Numarası	:	255
Tarihi	:	H.1108/M.1696
Ölçüsü	:	21x13-12x5.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Türkçe
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 172-173). Siyah deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan yaldızlı zencirek ve bir sırada cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda şemse alttan ayırma tarzında dilimli oval ve salbeksizdir (Stampaj 29). Şemse yüzeyinde ince saplar üzerine yerleştirilmiş palmet beş yapraklı çiçek ve tomurcuklardan oluşan bitkisel bezeme görülür. Şemsenin etrafı yaldızla tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir.

Miklep kısmındaki bezemeyle kapaklar benzerlik gösterir (Fot. 174). Miklep şemsesi dilimli dairesel ve alttan ayırma tarzında yapılmıştır. Zemin yaldızlanırken motifler kırmızıya boyanmış. Şemse yüzeyinde, kıvrımdal ve palmetlerden oluşturulmuş bitkisel bir bezeme görülür. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın istinsah tarihi (H.1108/M.1696) ile cilt üzerindeki bezemelerin karakterleri uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	70
Fotoğraf Numarası	:	175-176-177
Eserin Adı	:	Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan
Katalog Numarası	:	214
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21.4x15.5-14.5x10.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 175-176). Bordo renk deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklebin de iki sıra lacivert boyayla yapılmış cetvelle çevrelenmiştir. Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine boyayla yapılmış kare ve düğüm motifi bulunmaktadır.

Dilimli ve oval biçimde yapılan şemse salbeksizdir. Şemse yüzeyi dikey ekseninde oval biçimli birer düğüm yapan ve yanlara kıvrılan bulut motifinin etrafına yerleştirilmiş tomurcuk ve palmetlerle bezenmiştir. Şemse yüzeyi yıldızlanmıştır. Şemsenin etrafı tahrirlenmiş ve tıglarla hareketlendirilmiştir.

Miklep bezemesi kapaktakilerle aynı karakterdedir. Yalnızca miklep şemsesi kapaklara oranla daha küçük yapılmıştır (Fot. 177). Kapakla aynı karakterde olan bezeme bulut motifi ve bu motifin etrafına yerleştirilmiş palmet ve tomurcuklardan oluşmaktadır. İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen cildin üzerinde bulunan bezemeler göz önünde alındığında 17.yy özelliklerini yansıttıkları anlaşılmaktadır. Bu neden cildin 17. yyda yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Numarası	:	71
Fotoğraf Numarası	:	178-179
Eserin Adı	:	Risaletü'l-Mevize
Katalog Numarası	:	-
Ölçüsü	:	20.3x14.5-13.5x7 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 178-179). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi üç sıra siyah boyayla yapılmış cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebentsiz olarak düzenlenen kitabın şemsesi dilimli oval ve salbeksizdir (Stampaj 30). Şemsede farklı renk deri gömme olarak uygulanmıştır. Şemse yüzeyinde, hatayi tarzı gül, şakayık ve dilimli palmetlerden oluşan bitkisel bir bezeme görülmektedir. Şemsenin alt ve üst ucunda salbek yerine boyayla yapılmış hatayi tarzı birer şakayık uygulaması görülür. Şemsenin etrafı tahrirlenmiştir. Şemsenin etrafı kahverenginin de yapılmış süsleme zemini altın yaldızla boyanmıştır.

Miklep şemsesi de kapaktakiler gibi dilimli, oval biçimde olup, şemse yüzeyindeki bezeme kapaktakilerle aynıdır. Miklep şemsesi tamamen yaldızlanmıştır. Kitabın iç taraflarında boyayla yapılmış iki sıra cetvel bulunmaktadır. İç kapağın tam ortasında birbirine geçmeli düğüm motifi yer almaktadır. Miklebin iç kısmında boyayla yapılmış beş yapraklı silitize bir çiçek motifi yer alır.

Yapım tarihi belli olmayan cildin bezeme ve üslup özelliklerini dikkate alarak 17. yüzyıla ait olduğunu söylemek mümkündür.

Örnek Numarası	:	72
Fotoğraf Numarası	:	180-181
Eserin Adı	:	Haşiye ala es-Seydi
Katalog Numarası	:	3869
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	7x14.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 180-181). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine çizgiyle yapılmış küçük üçgenler yer almaktadır üçgen yüzeyler boş bırakılmıştır. Kapaklar; dilimli, oval salbeksiz, şemselerle bezelidir (Stampaj 31). Şemse yüzeyi yatay ve dikey eksenlerde yerleştirilmiş bulut motifleri ve ince dalların taşıdığı hatayı tarzı gül, şakayık 5- 6 yapraklı çiçeklerle bezenmiştir.

Kitapta miklep bulunmamaktadır ancak ön kapak uçların da kalan izlerden miklebin olabileceği anlaşılmaktadır. İç kapakta mavi pembe sarı renklerle oluşturulmuş ebru bezemesi görülmektedir.

Yapım tarihi belli olmayan kitabın H.1071\ M.1660 tarihli Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki ki "Divan" adlı eserin şemsesindeki bezemelerle büyük benzerlik göstermesini dikkate alarak, cildin 17.yüzyıl içinde yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz¹¹¹.

¹¹¹ Yıldırım Özbek, a.g.e., s.132

Örnek Numarası	:	73
Fotoğraf Numarası	:	182-183-184
Eserin Adı	:	Şerhu Şiratü'l –İslam
Katalog Numarası	:	23
Tarihi	:	H.1004/M.1595
Ölçüsü	:	30x20/22x12 cm
Yazı Türü	:	Nestalik kırması
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 182-183). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapakları, sırt ve miklep'i üç sıra bordürle çevrelenmiştir. İkinci bordür "S" şeklinde kıvrımlar yapan zencirek şeklinde iken diğer üç bordür düz birer cetvel şeklindedir. Cilt bordo renk deriyle yapılmış bezeme ise yaldızlanmıştır. Bezeme mülevven tarzda yapılmıştır.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar dilimli, oval, salbekli şemselerle süslüdür. Şemse yüzeyi sitilize üç yapraklı palmet, hançeri yaprak ve kıvrım dallarla bezenmiştir. Salbekler şemseden ince birer çizgi ile ayrılmıştır. Beş yapraklı palmet şeklindeki salbeklerin yüzeyi şemseninkine benzer karakterde bezenmiş olup yüzeyinde Arap alfabesiyle H.1118/M.1706 tarihi yer almaktadır.

Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur sırt kısmı bezemesiz bırakılmıştır. Miklep kısmının bezemesi kapaktaki salbeklerin bezemesinin aynısıdır (Fot. 184). Miklep şemsesi de beş yapraklı palmet şeklinde olup zeminde çiçek deseni içine kabartma olarak arap harfleriyle H.1118/ M.1706 tarihi yazılıdır. İç kapak bezemesizdir. Kitabın istinsah tarihi H.1004/ M. 1595 senesini göstermesine rağmen kitap cildinin salbeklerinde bulunan H.1118/ M.1706 tarihine dayanarak cildin 1706 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen kitap istinsah tarihinde çok sonra ciltlenmiş yada cildi bu tarihte yenilenmiştir.

Örnek Numarası	:	74
Fotoğraf Numarası	:	185-186-187
Eserin Adı	:	Cevahiru'l Küñüz
Katalog Numarası	:	7
Tarihi	:	H. 1119/M.1707
Ölçüsü	:	32x 21 cm
Yazı Türü	:	Nestalik
Dili	:	Arapça- Farsça
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır(Fot. 185-186). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklep kısımları iki sıra soğuk zencirekle çevrelenmiştir. Kapaklar şemseli olarak düzenlenmiş ve Şemse oval dilimli ve salbeklidir. Şemse yüzeyi hançeri yapraklar, palmet ve beş yapraklı çiçeklerle bezenmiştir. Palmetlerin taç kısımları uzatılarak uçlarına küçük tomurcuklar eklenmiştir. Soğuk ince iki çizgiyle şemseden ayrılan salbekler beş dilimli palmet şeklindedir. Yüzeyinde silitize palmet ve küçük tomurcuklarla oluşmuş bir bezeme bulunmaktadır. Ciltte köşebent düzenlemesi yoktur.

Miklep şemsesi ise üç dilimli palmet şeklindedir (Fot. 187). Yüzeyindeki bezeme palmet ve rumilerin birbirine geçmeli olarak yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Cildin sırt kısmı bezemesizdir. İç kapak sade ve süslemesizdir. Kapaklarda bezeme koyu kahverengi deri üzerine açık kahverengi deri yapııştırılarak mülevven tarzda yapılmıştır.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1119/M.1707) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyumaktadır.

Örnek Numarası	:	75
Fotoğraf Numarası	:	188-189-190
Eserin Adı	:	Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye
Katalog Numarası	:	219
Tarihi	:	H.1121/M.1709
Ölçüsü	:	20x12.5-15x7.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 188-189). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi iki sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir.

Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur onun yerine kapak köşelerine ince çizgiyle üçgenler oluşturulmuştur. Üçgenlerin yüzeyi bezemesizdir. Köşebent uygulamasının bulunmadığı kapaklarda şemse; kare, dilimli ve salbeksizdir (Stampaj 32). Dikdörtgen biçimli şemsenin yüzeyi palmet, rumi ve hatayi tarzı çiçeklerle bezenmiştir. Şemsenin ortası yanlara doğru bombelidir. Bezeme deriyle aynı renktedir.

Miklep şemsesi beş yapraklı palmet şeklinde olup yüzeyi palmet hatayi tarzı çiçeklerle bezelidir (Fot. 190). İç kapak ebruyla bezenmiştir. Bezemede kahverengi, mavi, pembe ve yeşil renk kullanılmıştır.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1121/M.1709) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyumaktadır.

Örnek Numarası	:	76
Fotoğraf Numarası	:	191-192-193
Eserin Adı	:	Fetava-yı Ali Efendi
Katalog Numarası	:	45
Tarihi	:	H.1123/M.1711
Ölçüsü	:	27x14.5 cm
Dili	:	Türkçe
Yazım Türü	:	Talik
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 191-192). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapakları dört sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür aynı boyutta düz ve deri renginde yapılmıştır. İkinci bordür ise “S” şeklinde kıvrımlar yapan yaldızlı zencirek şeklindedir.

Köşebentsiz olarak düzenlenmiş kapaklarda köşebent yerine küçük üçgenler bulunmakta ve yüzeyleri bezemesiz bırakılmıştır. Kapakların ortasında, dilimli, oval, salbeksiz, soğuk şemseler bulunur. Şemselerin yüzeyi kıvrımlar yapan sapların taşıdığı, saz üslubunda hançeri yapraklar ve hatayi tarzı gül, şakayıkla bezenmiştir. Miklep kısmı ise dairesel biçimde dilimli yapılmıştır (Fot. 193). Miklep şemsesinin yüzeyi ise kıvrımlar yapan sapların taşıdığı basit yapraklar ve güllerde oluşmuştur. Kapak şemselerine göre miklep şemsesi daha basit yapılmıştır. Kapak şemselerinin etrafı ve miklep şemsesi altın yaldızla tahrirlendirmiştir. İç kapak süslemesizdir.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1123/M.1711) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	77
Fotoğraf Numarası	:	194-195-196
Eserin Adı	:	Mülteka'l-Ebhur
Katalog Numarası	:	3898
Tarihi	:	H. 1124/M.1712
Ölçüsü	:	10x15 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	-
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 194-195). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi aletle yapılmış üç sıra cetvelle çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar dilimli, oval, salbekli, şemselerle bezenmiştir. Şemselerin yüzeyi, merkezde dört yapraklı bir çiçek ve onun etrafına yerleştirilmiş palmet, rumi, altı yapraklı çiçekler ve birbirine geçmeli dallardan oluşan bir düzenlemeyle bezenmiştir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen salbekler üç yapraklı palmet formundadır. Salbeklerin yüzeyi büyük bir çiçekle bezenmiştir.

Miklep kısmındaki bezeme kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 196). Yalnızca miklep şemsesi kapaklara oranla daha küçük yapılmıştır. İç kapak bezemesiz bırakılmıştır.

Kitap kapaklarının palmet ve rumiyle bezenmiş olması 15. yy ilk yarısında yapılmış izlenimi verse de kitapta bulunan H.1127\ M.1712 tarihi cildin 18.yy da yapılmış olduğunu göstermektedir.

Örnek Numarası	:	78
Fotoğraf Numarası	:	197-198
Eserin Adı	:	Feteve-yı Ali Efendi
Katalog Numarası	:	10
Tarihi	:	H.1148/M.1735
Ölçüsü	:	31x18- 26.5x10.5 cm
Yazı Türü	:	Talik
Dili	:	Türkçe
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot.197-198). Kitap Kapakları ince iki cetvelle çevrelenmiştir. Miklep ve köşebent düzenlemesi bulunmamaktadır.

Köşebent düzenlemesinin olmadığı kapaklar, dilimli, oval, gömme şemselerle süslüdür (Stampaj 33). Üstten ayırma tarzında düzenlenen şemsenin yüzeyi, dikey eksen boyunca “S” biçiminde kıvrılan bulut motifi ve kıvrılan ince dalların taşıdığı hatayi tarzı gül, şakayık tomurcuklarla bezenmiştir. Çapraz eksenlerde de birer küçük bulut motifi işlenmiştir. Şemsenin çevresi tahrirlenmiştir. Beş dilimli palmet biçimindeki salbeklerin yüzeyi üç dilimli palmetlerle bezenmiştir. Salbekte Altan ayırma ve gömme olarak düzenlenmiştir. İç kapak sade bırakılmıştır.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1148/M.1735) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	79
Fotoğraf Numarası	:	199-200-201
Eserin Adı	:	Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil
Katalog Numarası	:	28
Tarihi	:	H. 1151/M.1738
Ölçüsü	:	30.5x20.6/21.6x14.5 cm
Yazı Türü	:	Nesih kırma
Dili	:	Arapça - Türkçe
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve Arka kapa aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 199-200). Bordo renk deriyle ciltlenen kitap kapakları üç sıra bordürle çevrelenmiştir. Birinci ve üçüncü bordür ince bir cetvel şeklindeki ikinci bordür “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek biçimindedir. Bu bordürler yaldızlanmıştır.

Kapaklar dilimli oval, salbekli şemselerle bezenmiştir. Köşebent düzenlemesinin bulunduğu kapaklarda, şemse yüzeyinde bulut ve hatayi tarzı çiçeklerle düzenlenmiş bitkisel bezeme bulunmaktadır. Şemsenin salbeğin ve köşebentlerin etrafı tığlarla hareketlendirilmiştir. Bezemenin tamamı alttan ayırma tarzında yapılmıştır. Salbek yüzeyi hatayi tarzı çiçeklerle süslenmiştir. Bezeme yüzeyi siyaha boyanmıştır. Köşebentlerde de salbek ve şemsede olduğu gibi bulut motifi kullanılmıştır. Köşebent yüzeyi de siyaha boyanmıştır köşebentlerin hepsi aynı karakterdedir.

Miklep köşebendi ve şemsesi kapakla aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 201). Miklep şemsesi kapaktakine nazaran dairevi biçimde olup yüzeyi yoğun olarak bulut motifiyle bezenmiştir. Bezemenin zemini yaldızlanmıştır. İç kapak bezemesizdir

Kitabın üzerinde yer alan (H.1151/M.1738) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyumaktadır.

Örnek Numarası	:	80
Fotoğraf Numarası	:	202-203-204
Eserin Adı	:	Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin
Katalog Numarası	:	6453
Tarihi	:	H. 1159/M.1746
Ölçüsü	:	21x14-16x8 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Siyah deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 202-203). Siyah deriyle ciltlenen kitabın şemse ve salbek kısmında yer yer tahribatlar görülmektedir. Kapaklar ve miklep bir sıra soğuk zencirekle çevrelenmiştir.

Dilimli ve oval biçimde şemse salbeklidir (Stampaj 34). Şemse yüzeyi dikey ekseninde oval biçimli birer düğüm yapan ve yanlara kıvrılan bulut motifinin baskın olduğu bir bezemeye sahiptir. Şemse yüzeyi tomurcuk ve palmetlerle dolgulanmıştır. Şemsenin etrafı tahrir ve tığlarla hareketlendirilmiştir. Palmet formundaki salbeklerin yüzeyi hatayı tarzı birer çiçekle bezenmiştir. Köşebentlerde de salbekte olduğu gibi düğüm yapan ve yanlara kıvrılan bulut motifi şeklinde bezeme görülmektedir. Bütün köşebentler aynı karakterdedir. Miklep kısmının bezemesi kapaklarla aynı karakterdedir (Fot. 204). Miklep şemsesinin etrafı beneklerle bezenmiştir. Süsleme siyah deri üzerine kırmızı deri kakılarak sağlanmıştır. Süslemenin zemini yıldızlanmış motifler ise deri renginde bırakılmıştır. Kitap oldukça tahrip olmuştur. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1159/M.1746) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	81
Fotoğraf Numarası	:	205-206-207
Eserin Adı	:	Mesabihu's Sunne
Katalog Numarası	:	3
Tarihi	:	H. 1160/M.1747
Ölçüsü	:	34x21/19x11 cm
Yazı Türü	:	Nestalik
Dili	:	Arapça
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 205-206). Kitap kapakları ve miklep bir sıra cetvel ve bir sırada bordürle çevrelenmiştir. Bordür birbirine geçmeli olarak yerleştirilen "S" kıvrımlarından oluşan zencirek şeklindedir.

Kitap kapaklarında şemse ve köşebent düzenlemesi mevcuttur. Şemse, dilimli, oval ve salbekli biçimde kapakların tam ortasında mülemma tarzında yapılmıştır (Stampaj 35). Şemse yüzeyinde, şemsenin ortasına yerleştirilen altı yapraklı çiçek motifinin uçlarına eklenmiş saplı lalelerden oluşan bir kompozisyon gözlenmektedir. Şemseden ince birer cetvelle ayrılan salbekler üç dilimli palmet formundadır ve mülemma tarzında yapılmıştır. Salbeklerin yüzeyine saplı birer lale işlenmiştir. Köşebentlerin hepsi aynı karakterde olup kıvrım dallardan oluşan bir süsleme bulunmaktadır.

Kilabın sertab kısmının tam ortasında üzerinde geometrik şekillerin bulunduğu kare bir pano bulunmaktadır. Miklep şemsesi dairesel ve dilimlidir miklep yüzeyinde ki bezeme kapaklardan farklı karakterdedir (Fot. 207). Miklep yüzeyi beş yapraklı çiçekler kıvrımdallar ve palmetlerle bezenmiştir. İç kapak bezemesizdir

Kitabın üzerinde yer alan (H.1160/M.1747) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyushmaktadır.

Örnek Numarası	:	82
Fotoğraf Numarası	:	208-209-210
Eserin Adı	:	Şerh-i Pend-Name
Katalog Numarası	:	66
Tarihi	:	H.1212/M.1797
Ölçüsü	:	25x14.5/16.7x8.5 cm
Dili	:	Türkçe
Yazı Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 208-209). Bordoya yakın kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklebi kalın iki sıra yaldızlı cetvel kuşağıyla çevrelenmiştir. Bir sırada kalın yaldızlı zencirek bezemsi görülür. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklar, dilimli, kare biçimli ve salbekli, şemselerle süslenmiştir. Kare biçimli, şemselerin ortası yanlara doğru bombelidir. Şemse yüzeyi dikey eksen boyunca “S” biçiminde kıvrımlar yapan ve yüzeye hakim olan bir bulut motifi ve ince kıvrım dalların taşıdığı basit yapraklar ve hatayi tarzı gül ve şakayıkla bezenmiştir (Stampaj 36).

Şemselerin bezemesi mülemma tarzında yapılmıştır. Şemse yüzeyi tamamen yaldızlanmıştır. Şemsenin etrafı tahrirlendiği ve ince tığ ve beneklerle hareketlendirilmiştir. Daire biçimli oluşturacak şekilde yerleştirilmesiyle oluşmuş, kitabın Sertap kısmında da eşit aralıklarla yerleştirilmiş beş benek yer almaktadır.

Miklep şemsesi de kapaktakiyle aynı karakterdedir (Fot.210). Miklep oval dilimli biçimde yapılmıştır. Şemse yüzeyinde ince kıvrım dallar etrafına yerleştirilmiş gül, palmetlerin oluşturduğu bitkisel bezeme görülmektedir. İç kapak bezemesizdir.

Raşit Efendi Kütüphanesi’nde bulunan Tarikat-ı Muhammediye Tercümesi (1754)¹¹² adlı eserle ve El- Bergitü’ül- Muhmudiyye fi Şerhi’t Tarükat’il- Muhammediye adlı eserle bezeme teknik ve malzeme olarak büyük benzerlik göstermektedir birbirine çok yakın tarihlerde yapılan kitaplar büyük ihtimalle birbirlerinden ilham alınarak yapılmışlardır.

¹¹² Yıldırım Özbek, a.g.e., s.197.

Örnek Numarası	:	83
Fotoğraf Numarası	:	211-212-213
Eserin Adı	:	Hulasatü'l Fetava
Katalog Numarası	:	26
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	30.5x20.6/21.6x14.5 cm
Dili	:	Arapça
Yazı Türü	:	Nesih kırma
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot.211-212). Kahverengi deriyle ciltlenen kitabın kapak ve miklebi üç sıra zikzik biçimde zencirek ve üç sırada ince çizgi halinde cetvelle çevrelenmiştir. Zencirek ve cetvelin düzenlemesi de bir sıra zencirek bir sıra cetvel olarak sıralanmıştır.

Kapaklar dikdörtgen formu şemselerle bezenmiştir. Dikdörtgen şemselerin uç ve orta kısımları dilimlenmiş orta bölüm ise dışa doğru bombelidir (Stampaj 37). Şemse yüzeyi üstten ayırma şeklinde düzenlenmiştir. Şemse yüzeyinde üç dilimli rumi ve palmetlerin yatay dikey ekseninde birbirine geçmeli olarak yerleştirildiği bitkisel bezeme görülür. Şemseler salbeksizdir. Kapaklarda köşebent uygulaması yoktur. Köşebent yerine ince çizgilerle oluşturulmuş üçgenler bulunmaktadır. Kitap şemsesinin alt ve yan uçlarından başlayarak kitap kenarlarına birleştirilmiş iki ince çizgi yer almaktadır.

Sırt kısmı bezemesiz bırakılmıştır. Sertap kısmında ise kapaklarda olduğu gibi bir sıra zencirek şeklinde bordürle çevrelenmiştir. Miklep kısmının bezemesi ise altı yapraklı çiçeklerin baklava dilimi oluşturacak şekilde düzenlenmesiyle oluşmuştur (Fot. 213). İç kapak bezemesizdir.

Yapım tarihi bilinmeyen kitabın cildinde görülen palmet ve rumi ağırlıktaki bezeme her ne kadar 15. yüzyıl da yapıldığı imajını verse de ortası şişkin, dar, uzun biçimli şemseler 18.yy da görülmeye başlanmış ve bu dönemde yaygın olarak kullanılmıştır¹¹³. Bizimde çalışmamızda 18. yüzyıla tarihlenen 219 ve 66 katalog numaralı ciltlerin var olması bu kitap kapağının da 18.yüzyıl da yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

¹¹³Zeren Tanındı, “**Kitap ve Cildi**”, s.863.

Örnek Numarası	:	84
Fotoğraf Numarası	:	214-215-216
Eserin Adı	:	Mecmuatü'l-Fetava
Katalog Numarası	:	3979
Tarihi	:	H.1217/M.1802
Ölçüsü	:	8.5x17 cm
Dili	:	Türkçe
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 214-215). Bordo renk deriyle ciltlenen kitabın kapakları ve miklebi dört sıra soğuk bordürle çevrelenmiştir. Birinci bordür ince çizgilerle oluşmuş cetvel şeklinde, ikinci bordür yan yana terleştirilmiş "S" kıvrımlarından oluşan zencirek biçiminde, üçüncü ve dördüncü bordürde yine cetvel şeklindedir. Köşebent düzenlemesinin bulunmadığı kapaklarda kapak köşelerinde ince birer çizgiyle oluşturulmuş üçgenler yer almaktadır. Üçgenlerin yüzeyinde çintemani denilen üçer benek yer almaktadır. Aynı uygulama kapağın kenar ortalarında da yer almaktadır.

Kapak şemseleri; dilimli, oval ve salbeklidir (Stampaj 38). Şemse yüzeyi sitilize dört palmetin birbirine karşılıklı olarak yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Palmetlerin etrafı rumilerle çevrelenmiştir. Şemse ile salbek arasına birer benek yerleştirilmiştir. Salbekler beş yapraklı palmet biçiminde olup yüzeyi birer çiçekle dolgulanmıştır. Kapağın alt ve üst ucundan başlayan iki ince çizgi salbeklerin ucuna birleştirilmiştir.

Sertap kısmında da belirli aralıklarla yerleştirilmiş beneklerle oluşmuş bir bezeme gözlenir. Miklep kısmındaki bordür düzenlemesi kapaklarla aynıdır (Fot. 216). Miklep şemsesi dairesel formda, dilimli ve salbeksizdir. Yüzeyindeki bezeme tahrip olduğundan, bezemenin karakteri anlaşılamamaktadır. Ancak kalan izlerden çiçek ve yapraklardan oluşmuş bir bezemenin olduğu anlaşılmaktadır. Kitabın sırt kısmı kırmızı-sarı renkte çizgili bir bezle zevksizce tamir edilmeye çalışılmıştır. İç kapak bezemesizdir.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1217/M.1802) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	85
Fotoğraf Numarası	:	217-218
Eserin Adı	:	Tıb Risalesi
Katalog Numarası	:	3779
Tarihi	:	H.1234/M.1818
Ölçüsü	:	7x14 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Bordo deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir(Fot. 217-218). Bordo renk deriyle ciltlenen kapaklarda üç sıra bordür yer almaktadır. Birinci ve üçüncü bordür ince cetvelle oluşturulurken ikinci bordür soğuk baskıyla yapılmış küçük beneklerin sıralanmasıyla oluşmuştur.

Köşebent düzenlenmesinin bulunmadığı kapaklarda şemse; dilimli, dairesel ve salbeklidir (Stampaj 39). Şemse kahverengi deri kullanılarak yapıştırma tekniğinde yapılmıştır. Şemse yüzeyi ince sapların taşıdığı yapraklı çiçeklerle bezenmiştir. Salbek beş yapraklı palmet biçiminde olup, dört sapın taşıdığı çiçeklerden oluşmaktadır.

İç kapakta ince dalların taşıdığı 5-6 yapraklı çiçekler tomurcuk palmet şakayıktan oluşan bitkisel bir bezeme bulunmaktadır. Sepme çiçeklerin yer aldığı iç kapak zemini yaldızlanmış, motifler yeşil renkte bırakılmıştır. İç kapak derisi kavun içi renktedir. Kapakta miklep uygulaması bulunmamaktadır.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1234/M.1818) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyuşmaktadır.

Örnek Numarası	:	86
Fotoğraf Numarası	:	219-220-221
Eserin Adı	:	İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil
Katalog Numarası	:	11
Tarihi	:	H.1237/M.1821
Ölçüsü	:	32x21 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Kahverengi deri

Ön ve arka kapak aynı karakterde yapılmıştır (Fot. 219-220). Kahverengi deriyle ciltlenen kitap kapakları ve miklebi bir sıra aletle yapılmış cetvel kuşağıyla çevrelenmiştir.

Köşebent düzenlemesinin görüldüğü kapaklarda şemse; dilimli, oval ve salbeklidir. Şemsede iki teknik birlikte kullanılmıştır. Merkezde dilimli, oval, mülemma tekniğinde yapılmış bir bölüm ve onu çevreleyen kalıpla yapılmış ikinci bölümden oluşmaktadır. Şemse yüzeyinde ince kıvrımdallardan oluşan bitkisel bir bezeme görülmektedir. Salbeklerde mülemma tekniğinde yapılmış yüzeyleri hatayı tarzı birer çiçekle bezenmiştir. Köşebentlerin hepsi aynı karakterde yapılmış olup, şemsede olduğu gibi kıvrımdallardan oluşan bir bezeme görülmektedir.

Miklep kısmının bezemesi kapaklarla benzerlik göstermektedir (Fot. 221). Mülemma tekniğinde yapılmış olan köşebent ve oval şemse kıvrımdallarla bezenmiştir. İç kapak bezemesizdir. Sertap ve miklep bölümünün bir kısmı kırmızı renk deriyle tamir edilmiştir.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1237/M.1821) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyusmaktadır.

Örnek Numarası	:	87
Fotoğraf Numarası	:	222-223-224
Eserin Adı	:	El Esabe Fi Esamei's-Sahabe
Katalog Numarası	:	12
Tarihi	:	H.1239/M.1823
Ölçüsü	:	31x20 cm
Dili	:	Arapça
Yazım Türü	:	-
Malzeme	:	Kırmızı deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot.222-223). Kapak sırt ve miklepten iki sıra yaldızlı cetvel ve bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek uygulaması bulunmaktadır.

Köşebent uygulamasını bulunmadığı kapaklarda köşebent yerine yaldızla yapılmış üç benek motifi (çintemani) yer almaktadır. Bu benek motiflerinden kapak kenarlarına da belirli aralıklarla yapılmıştır. kapak şemsesi dilimli, oval ve salbeksizdir (Stampaj 40). Şemse yüzeyinde karşılıklı olarak yerleştirilmiş bulut motifi ve aralara şerpiştirilmiş hatayi tarzı çiçeklerle oluşturulmuş bezeme görülmektedir. Bezeme kabartma olarak yapılmış, zemini yaldızlanmış bezeme yüzeyi ise siyah boyayla boyanmıştır. Şemsenin etrafı tahrirlenmiş. Yaldızlı tığlarla hareketlendirilmiştir. Sertap bölümünde yaldızla yapılmış iki cetvel uygulaması vardır. Sertap bölümünün tam ortasında altı yaldızla yapılmış benekle oluşmuş bezeme görülmektedir. Beneklerin etrafıda tığlarla hareketlendirilmiştir.

Miklep bölümünde kapaklarada olduğu gibi yaldız ve cetvellerle oluşmuş bezeme vardır. Miklep şemsesi dilimli, oval biçimlidir. Yüzeyinde saz üslubunda yapılmış hançeri yapraklar, hatayi tarzı çiçeklerler ve kıvrımdallardan oluşan bezeme görülmektedir. Kapak şemsesinde olduğu gibi şemse alttan ayıma tekniğinde yapılmış, etrafı tahrirlenmiş ve tığlarla hareketlendirilmiştir. İç kapakta mavi kırmızı sarı yeşil renklerle oluşturulmuş ebru bezeme görülmektedir. Kitabın sayfalarında tezhip sanatının güzel bir örneği görülmektedir. Sayfanın başını süsleyen tezhip saz yolu üslubunda yapılmış hançeri yapraklarda ve hatayi tarzı çiçeklerden oluşmaktadır. Bezemede yoğun olarak yeşil renk hakimdir. Yeşilin açıktan koyuya birçok tonunu görebilir. Yeşil zeminin ortalarına kırmızı ve pembe renk çiçekler yerleştirilerek bezeme tamamlanmıştır. Tezhibin üst kısmında yapılmış olan tığların uçları kırmızı renkli çiçeklerle süslenmiştir.

Kitabın üzerinde yer alan (H.1237/M.1821) tarihi ile cildin üzerindeki bezemeler uyumaktadır.

Örnek Numarası	:	88
Fotoğraf Numarası	:	225-226-227
Eserin Adı	:	Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar
Katalog Numarası	:	194
Tarihi	:	-
Ölçüsü	:	21x12.3/15.9 cm
Dili	:	Türkçe
Yazı Türü	:	Nesih
Malzeme	:	Deri

Ön ve arka kapak aynı karakterdedir (Fot. 225-226). Bordo rengi deri ile ciltlenen kitabın kapakları bir sıra soğuk cetvelle çevrelenmiştir. Cetvellerin birleştiği köşelerde ve kapak ortalarında altı yapraklı çiçeklerle süsleme bulunmaktadır.

Şemse uygulamasının bulunmadığı ciltte, kapakların tam ortasında on tane beş yapraklı çiçekten oluşmuş bezeme görülmektedir. Kapaklar yatay ve dikey ekseninde iki çizgi ile dört parçaya bölünmüştür. Bezeme ve deri aynı renktedir. Kapaklar kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır.

Sertab ve miklep kısmında da aynı şekilde çiçek ve ince çizgilerle oluşturulmuş süsleme görülmektedir (Fot. 227). İç kapak bezemesizdir. Yapım tarihi bilinmeyen cildin yapımında görülen sadelik ve kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 1838 tarihli Telhisü'l-Miftah¹¹⁴ adlı eserle olan yapım benzerliğinden dolayı bu kitabında 19. yüzyılda yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

¹¹⁴ Yıldırım Özbek, a.g.e., s. 241.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Sivas'ta Ziya Bey tarafından inşa ettirilen Ziya Bey Kütüphanesi'nde bulunan, muhtelif dönemlerde yazılmış ve istinsah edilmiş 88 kitabın ciltleri incelenmiştir. Kitapların tamamı detaylı bir şekilde incelenerek, gösterdikleri üslup özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Çalışmamıza deri olmayan kaplar, tahrip olmuş veya sanat değeri olmayan ciltler dahil edilmemiştir. Çalışmaya dahil edilen ciltlerin 17 adeti 13-14. yüzyıla ,14 adeti 15. yüzyıla , 24 adeti 16. yüzyıla, 17 adedi 17. yüzyıl içinde değerlendirilmiş, 11 adedi 18. yüzyıla ve 5 adedi de 19. yüzyıla tarihlendirilmiştir. İncelediğimiz eserlerden 42 tanesi üzerinde yapıldıkları tarih belirtilirken, bunların dışında kalan 46 kitabın tarihi bulunmamaktadır. Fakat tarihi bulunmayan bu 46 kitap cildi de bezeme özelliklerine ve kullanılan tekniklere bakılarak tarihlendirilmiştir.

Değerlendirme bölümünde konumuzu teşkil eden kitap kapakları; malzeme, üslup ve bezeme özellikleri göz önünde bulundurularak, alt başlıklar halinde değerlendirileceklerdir.

Değerlendirme bölümünün daha sağlıklı olabilmesi için kitap kapakları dönemleri içerisinde ele alınacaklardır. Anadolu ve İstanbul'daki yazma eser kütüphanelerinde bulunan benzer örneklerle karşılaştırılarak daha güvenilir sonuçlara varılmaya çalışılmıştır.

4.1. 13–14.Yüzyıl Ciltleri

Çalışmaya dâhil edilen kitap kapakları içerisinde 17 âdeti 13 ve 14. yy'lara aittir¹¹⁵.

4.1.1. Malzeme

Bunların tamamında deri malzeme kullanılmıştır.

32, 55, 57, 59, 125, 199, 3774, 3783, 3800, 3988, 4001,4021, 4030, 4031 katalog numaralı ciltler Kahverengi deri, 46, 3773, 3989, katalog numaralı ciltler ise siyah deriyle kaplanmışlardır. Deri olarak daha çok sahtiyan ve meşin kullanılmıştır. Kahve renkli kitap kapaklarında, kahverenginin birçok tonu kullanılmıştır. 3988, 4031 katalog numaralı ciltlerin iç kapaklarında kahverengi deri üzerine palmet, rumi, lotus ve benek motifleri yerleştirilmiştir.

4.1.2. Köşebentler ve Bordürler

İncelemiş olduğumuz 13-14.yüzyıla ait 17 adet kitap kapağından 46, 55,199, 3800, katalog numaralı kapaklarda köşebent uygulamasıyla karşılaşılmamıştır. Köşebent bulunan diğer kapaklarda genellikle köşebentler küçük üçgenler şeklinde tasarlanmışlardır. Bu uygulamaya 32, 57, 59, 125, 3773, 3774, 3988, 4030, 4031 katalog numaralı ciltlerde görülmektedir. 3783, 3989 katalog numaralı ciltlerde ise köşebentler çeyrek daire şeklinde oluşturulmuştur. 32 katalog numaralı ciltlerde üçgen biçimli köşebendinin yüzeyi boş bırakılmışken; 57, 59, 3773, 3774, 4030, 4031 katalog numaralı ciltlerin köşebentlerinin yüzeyleri küçük beneklerle hareketlendirilmiştir.

Kapakları çevreleyen bordür ve cetveller kapaktan kapağa farklılıklar göstermektedirler. 32, 199, 3783, 3800 numaralı ciltlerde bordürlerin üzeri zencirek motifile bezenmiştir. 55 katalog numaralı ciltte üç sıra halinde tasarlanan bordürün içerisi yan yana yerleştirilen karelerle tezyin edilmiştir. 57, 59, 3989, 4030 katalog numaralı ciltlerde üç sıra yerleştirilen cetvelden sonra bir sıra halinde bordür yerleştirilmiş ve bordürün içerisi yan yana dizilen palmetlerle hareketlendirilmiştir. 3773 numaralı ciltte ise bordür yüzeyi çapraz çizgilerin yan yana gelmesiyle oluşturulan geometrik bezemeye bezenmiştir. 3774 numaralı kapakta dört sıra halinde bordür uygulaması bulunmakta olup, ilk bordür geometrik çizgilerle, ikinci ve dördüncü bordür cetvelle, üçüncü bordür

¹¹⁵ 32, 46, 55, 57, 59, 125, 199, 3773, 3774, 3783, 3800, 3988, 3989, 4001, 4021, 4030, 4031 Katalog nolu kitaplar bu gruba girmektedirler. 324 (M. 1311), 4011(M. 1388), katalog numaralı kitaplar üzerinde 14.yy tarihi varsa da bu kitapların kapakları üzerinde yer alan bezemelerden hareketle kapakların sonraki dönemlerde yenilendiği anlaşılmaktadır.

ise zencirek motifi ile tezyin edilmiştir. 3988 numaralı ciltte ise bordür yüzeyi karşılıklı yerleştirilen “S” biçiminde kıvrımlar yapan geometrik bir bezemeyle tasarlanmıştır. 4031 numaralı ciltte bordür yüzeyleri oldukça tahrip olduğundan bezeme tespit edilememiştir.

4.1.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler

13–14. yy özelliği gösteren 17 adet kitap kapağının hepsi aletle yapılmıştır. Bunlar arasında kalıpla yapılmış kapak örneği ile karşılaşılmamıştır. Bu kapakların şemselerinde genellikle daire veya dilimli dairesel şemseler kullanılmıştır. Şemselerin yüzeyleri geometrik şekillerle bezenmiştir.

32 katalog numaralı ciltte iç içe geçen altıgen bezemelerden oluşturulmuş bir şemse yer almaktadır. 46 katalog numaralı cildin ön yüzünde dilimli daire biçiminde şemse motifi görülmektedir. Şemsenin iki ucunda iç içe geçmiş iki daire ve onlarında ucuna yerleştirilmiş üç dilimli palmet motifi görülürken, arka yüzünde dilimli, oval biçimindeki şemsenin yüzeyi ince kıvrım dallar etrafına yerleştirilmiş palmet ve Rumiler yerleştirilerek oluşturulan bitkisel bir bezeme dikkati çekmektedir. 55 katalog numaralı cilt üzerindeki şemse motifi merkezde yer alan altıgen ve onun etrafına yerleştirilen bir adet daireden oluşturulmuştur. 57 katalog numaralı ciltte dairesel formda olan şemsenin etrafında üç dilimli palmetler ve palmetlerin uçlarına eklenen tığ motifleri yer almaktadır. Şemsenin iki ucuna ise düğüm şeklinde karelerle oluşturulan salbekler yerleştirilmiştir. 59 katalog numaralı ciltte ise şemse daire formunda olup yüzeyi dört yapraklı çiçeklerle doldurulmuştur. Şemsenin etrafı üç dilimli palmetlerle çevrelenmiş ve palmetlerin uçları tığlarla hareketlendirilmiştir. 125 katalog numaralı ciltte şemse daire biçiminde ele alınmış ve yüzeyi de birbirine ters eksende yerleştirilmiş çizgilerin altı kollu yıldız oluşturmasıyla meydana gelmiştir. 3773 katalog numaralı ciltte şemse çapraz çizgilerin baklava dilimleri oluşturacak şekilde yan yana yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. 3774 katalog numaralı ciltte daire biçimli şemsenin yüzeyi merkezde yer alan sekiz kollu bir yıldız ve daha büyük tasarlamış ikici bir sekiz kollu yıldızla hareketlendirilmiştir. Yıldız kollarının arası küçük beneklerle hareketlendirilmiş ve en dışta yer alan dilimli bir daire ve dairenin her bir diliminin ucundan çıkan tığlarla şemse sonlandırılmıştır. 3783 katalog numaralı ciltte şemse dairesel motifli olup, merkezde çarkifelek ve onun etrafında iç içe geçmiş beş daireden meydana gelmektedir. 3800 katalog numaralı ciltte şemse, oval biçimli ve salbeklidir.

Şemse yüzeyinde yatay-dikey kırık çizgilerin oluşturduğu geometrik bezeme yer almaktadır. Şemsenin iki ucunda ise düğüm biçimli salbekler bulunur. 3988 katalog numaralı ciltte şemse, daire formunda, bunun merkezinde altı kollu yıldız, yıldız kollarının etrafında da baklava dilimleri ve altıgenler bulunmaktadır. Altıgenlerin içi ise altı yapraklı çiçeklerle doldurulmuştur. Dairenin etrafı çarkıfelekle sonlandırılmıştır. 3989 katalog numaralı ciltte şemse; dilimli, dairesel biçimde olup, dairenin yüzeyi dört kollu yıldızla tezyin edilmiştir. Dilimli dairesel şemsenin etrafı da küçük tığlarla hareketlendirilmiştir. 4030 katalog numaralı ciltte şemse, oval biçimindedir ve yüzeyi geometrik şekillerle doldurulmuştur. 4031 katalog numaralı ciltte daire biçimli şemsenin yüzeyinde altı kollu yıldız, onun etrafında on iki kollu yıldız ve yıldız kollarının arasında da benek motifleri görülmektedir.

Mikleplerde genellikle şemseler üzerinde bulunan motifler tekrarlanmasına rağmen bazılarında ise farklı denemelere gidilmiştir. 57 ve 4030 katalog numaralı ciltlerde miklep uygulaması görülmez. 32, 55 katalog numaralı ciltlerin mikleplerinde şemse bulunmamaktadır. 59 katalog numaralı ciltte mikleb şemsesi bir büyük daire ve onun içine yerleştirilen küçük ikinci bir daireden oluşmaktadır. Küçük dairenin yüzeyi yan yana yerleştirilen sekiz kollu yıldızlarla bezenmiştir. 199 katalog numaralı cildin miklebinde şemse yerine çarkıfelek motifi kullanılmıştır. 3774 katalog numaralı ciltte miklep oval soğuk şemseli olup, yüzeyi beş yapraklı çiçek ve dilimli palmetlerle bezenmiştir. 3773, 3783, 3800, 3989 katalog numaralı ciltlerde miklep şemsesi kapak şemsesiyle aynı özelliklere sahiptir. 3988 katalog numaralı ciltte miklep şemsesi daire formu bir madalyon ve bunun ortasında bulunan ikinci bir madalyondan oluşur. Madalyonun yüzeyinde ise dört yapraklı çiçek motifi bulunur. 4031 katalog numaralı cildin miklebi baklava dilimli biçiminde olup, yüzeyi beneklerle doldurulmuş olup, tığlarla sonlandırılmıştır.

4.1.4. Bezeme ve Üslup

Konumuzu oluşturan kitap kapaklarından 13-14.yy ait olduklarını tespit ettiğimiz kapaklarda ağırlıklı olarak geometrik bezemelere yer verilmiştir. Bunun yanında rumi, palmet, lotus gibi bitkisel bezemelerde bu dönem kitap kapaklarında karşımıza çıkmaktadır.

Bezeme kapak şemselerinde, bordürlerde ve miklep üzerinde görülmektedir. Geometrik bezemeli kapaklarda, geometrik şekillerin arası bitkisel bezemelerle

zenginleştirilmiştir. Geometrik şekillerden daha çok daire, altıgen, altı, sekiz ve on iki kollu yıldızlar, kırık çizgiler, kare bezemeli formlar tercih edilmiştir. Geometrik bezemeli şemselerin genellikle merkezinde yer alan yıldız veya altıgen motifinin etrafından başlayan ve simetrik bir şekilde şemsenin iç kısmını dolaşan bezemeler dikkat çekicidir. Kapak şemseleriyle miklep şemseleri aynı karakterde yapılmış olabilecekleri gibi farklı karakterlerde de tasarlandıkları incelenen örneklerden anlaşılmaktadır. Geometrik bezemelerin kullanıldığı kapaklar Selçuklu süsleme geleneğinin kitap kapakları üzerinde devamı şeklinde değerlendirilebilir. Anadolu ve İstanbul'da bir çok kütüphanedeki el yazmaları incelendiğinde 13-14.yy kitap kapaklarında bu düzenlemenin sevilerek kullanıldığı anlaşılmaktadır¹¹⁶.

Bitkisel bezemelerde ise daha çok palmet ve rumilere yer verilmiştir. Bu bezemeler şemse içlerinde ve çevrelerinde kullanıldıkları gibi, bordürler üzerinde de görülmektedirler. Şemselerin dış kısımlarını dolaşan palmet dizileri, palmetlerin taç kısımlarından çıkan tığ motifleriyle sonlandırılmışlardır.

4.2. 15. Yüzyıl Ciltleri

15 . yüzyıla tarihlendirdiğimiz 14 adet cilt örneği bulunmaktadır¹¹⁷. Bu 14 örnekten yalnızca 5 tanesinde tarih bulunurken, diğer kalan 9 örnekte ise tarih yoktur.

4.2.1. Malzeme

Bu döneme tarihlendirdiğimiz ciltler deri malzemeye yapılmışlar ve renk olarak da kahverengi, siyah, yeşil, bordo gibi renkler fazlaca tercih edilmiştir. 20, 135, 163, 195, 212, 317, 3762, 4015, 4023, 4028 katalog numaralı ciltlerde kahverengi deri kullanılırken; 3926, 4053, 4046 katalog numaralı ciltlerde siyah deri, 324 katalog numaralı cildinde yeşil renk deri kullanılmıştır. Bu dönemde en fazla kahverengi deri kullanılmıştır. Kahverenginin açıktan koyuya kadar birçok tonu denenmiştir. 3926 katalog numaralı cilt haricinde diğer ciltlerin tamamının iç kapakları bezemesiz bırakılmıştır. Yalnızca 3926 katalog numaralı cildin iç kapağında ebru bezeme farklı bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.

¹¹⁶ 13. ve 14. yüzyıl ciltleri için bkz. Gürcan Mavili, **a.g.t.** s.20

¹¹⁷ 15. yüzyıl ciltleri; 20,135,163,195,212,317,324,3762,3926,4015,4023,4028,4046,4053,

4.2.2.Köşebent ve Bordürler

Bu dönemde yapılmış iki ciltte köşebent düzenlemesi bulunmakta dört ciltte ise köşebent yerine küçük üçgenler, palmet ve çarkıfelek düzenlemesi bulunmaktadır. 20, 163, 195, 317, 324, 3762, 3926, 4028 katalog numaralı ciltlerde köşebent uygulaması yoktur. 135, 4053 katalog numaralı ciltlerde köşebent uygulaması vardır. Köşebentler kapaktaki bezemelerin karakteriyle benzer şekilde bezenmiştir. 212 katalog numaralı ciltte köşebent yerine üç yapraklı palmet, 4015, 4023 katalog numaralı ciltlerde de köşebent yerine küçük üçgenlerler kullanılmıştır. 4046 numaralı ciltte köşebent yerine yarım çarkıfelek şeklinde yapılmış bir uygulama görülmektedir.

İncelenen örneklerden 3926 katalog numaralı ciltte yıldızla yapılmış bordür ve cetvel düzenlemesi bulunmaktadır. 20, 135, 195 katalog numaralı ciltlerde çizgi halinde cetvel, bir sıra “S” biçiminde kıvrımlar yapan bir zencirek bezemesi, 212 numaralı ciltte ise iki sıra yıldızla yapılmış cetvel ve bir sırada “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek bezemesi, 324, 3762, 4023, 4053, 3937 katalog numaralı ciltlerde de yalnızca cetvel uygulaması vardır. 4015 numaralı cilt üç sıra cetvel ve bir sıra altı yapraklı çiçek bezemesiyle çevrelenmiştir. 317 katalog numaralı ciltte palmet ve rumilerden oluşmuş kalın bir bordür düzenlemesi bulunmaktadır. Bu düzenleme daha çok Selçuklu dönemi ciltlerinde görülse de 15. yüzyılda da bu etkiler devam etmektedir¹¹⁸. 163 numaralı ciltte ise bordür veya cetvel uygulamasına rastlanmaz.

4.2.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler

Bu dönemde değerlendirdiğimiz ciltlerin şemselerinde dilimli, oval, salbekli ve salbeksiz düzenleme sıklıkla görülmektedir. Bunların dışında şemsenin olmadığı, yıldızla yapılmış kapak yüzeyinin tamamının bezendiği tek örnek 3926 numaralı kitabın kapağıdır. 20, 135, 195, 317, 3762, 4015, 4028, 4046 katalog numaralı ciltlerde şemse dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyinde palmet ve rumili bezeme görülmektedir. 212, 324, 163 katalog numaralı ciltlerde şemse dilimli, oval ve salbeklidir. 4053 katalog numaralı ciltte şemse bezemesi baklava dilimi oluşturacak şekilde düzenlenmiş, yüzeyinde ise palmet ve çiçeklerle oluşmuş bir bezeme bulunmaktadır. 4023 numaralı ciltte ise şemse dilimli, ve ovaldir. 3937 numaralı ciltte şemse dilimli oval ve salbeksizdir, yüzeyindeki bezeme ise saz üslubundadır.

¹¹⁸ A. Saim Arıtan, **a.g.t.**, s.292

15. yüzyıla tarihlenen ciltlerden 20, 135, 163, 317, 195, 3937, 4015, 4023, 4028, 4046 numaralı ciltlerde miklep uygulaması görülmektedir. 212, 324, 3762, 3926, 4053 numaralı ciltlerde ise miklep uygulamasına yer verilmemiştir. Bezemenin çoğunluğu kalıp baskı tekniğiyle yapılmıştır. yalnızca iki örnekte farklı bir uygulama görülür. 3926 numaralı örnekte bezeme yıldızla yapılırken, 3762 numaralı örnekte mülemma tekniği kullanılmış kahverengi deri üzerine kırmızı renk deri yapıştırılarak bezeme oluşturulmuştur.

4.2.4 Bezeme ve Üslup

İncelediğimiz 14 eserin büyük bölümünde 15. yüzyıl özelliği olan palmet, rumi ve kıvrımdallardan oluşan bitkisel bezeme özelliklerini görmekteyiz¹¹⁹. Bunun dışında aslında 16. yüzyılın ortalarında görülmeye başlanan saz üslubunda örneklerde mevcuttur. 3937 katalog numaralı örnek her ne kadar bize 1468 tarihini verse de, bu kitabın daha sonraki dönemler de yenilenmiş olma ihtimali yüksektir. 3926 katalog numaralı ciltte yıldızla yapılmış ciltin tam ortasında kafes şeklinde bir bezeme yer almaktadır. Kitapta miklep uygulaması yoktur. 20, 195, 317, 4028 katalog numaralı ciltlerde palmet ve rumilerle oluşmuş bitkisel bezeme yer almaktadır. Miklep kısmındaki bezemede kapakların bir tekrarı gibidir. 135 katalog numaralı ciltte de palmet ve ruminin kullanıldığı bir bezeme görülmektedir. Şemsenin salbek bölümleri birer çiçekle hareketlendirilmiştir. 212 katalog numaralı ciltte palmet ve rumi bezemenin yanı sıra yıldızla yapılmış tığ ve tahrirlerde yer almaktadır. Beş dilimli palmet şeklindeki salbek yüzeyi birer çiçekle dekore edilmiştir. 3762 katalog numaralı ciltte diğer palmet ve rumili örneklerden farklı olarak, bezeme sitle bir şekilde yapılmıştır. Ciltte salbek ve miklep uygulaması görülmemektedir. 4015 katalog numaralı ciltte Selçuklu etkileri çok açık görülmektedir. Kapak kenarlarındaki bordürler ve miklep şemsesindeki pano biçimindeki yazı kuşağı, bu cildi diğerlerinden ayıran önemli bir farktır. 324 katalog numaralı cilt ise, 15. yüzyıla tarihlenen tek yeşil renkli cilt örneğidir. Bezemesi palmet, rumi ve kıvrımdallardan oluşmaktadır. 163, 4023 katalog numaralı ciltlerde hatayi tarzı çiçeklerle oluşturulmuş bezeme görülmektedir. 4053 katalog numaralı ciltte beş-altı yapraklı çiçekler ve ince yapraklarla oluşturulmuş bir bezeme göze çarpmaktadır. 4046 numaralı ciltte Selçuklu özellikleri taşıyan bir

¹¹⁹ Cahide Keskiner, *a.g.e.*, s.2

düzenleme vardır. Kapak kenarlarındaki bordür düzenlemesi Selçuklu etkisini göstermektedir

Genel olarak bu dönemde hem 15. yüzyıl öncesi hem de 16. yüzyılda karşımıza çıkan bezeme özelliklerini bir arada görmekteyiz. Bu yüzyıl klasiğe geçiş dönemi olarak da algılanabilir

4.3. 16. Yüzyıl Ciltleri

İncelediğimiz dönemler içerisinde en çok örnek 24 adet ile 16. yüzyıla aittir¹²⁰. Bu dönemin tarihini veren cilt sayısı her ne kadar 10 tane ise de 16. yüzyıl özelliklerini gösteren diğer cilt örnekleri de bu döneme tarihlendirilmiştir. Bu dönem cilt sanatı için klasikleşme devresidir.

4.3.1. Malzeme

Ciltlerin tamamı deriyle kaplanmıştır. Bu dönemde kahverengi, bordo, yeşil ve siyah renk deri sıkça kullanılmıştır. 22, 39, 3916, 3927, katalog numaralı ciltlerde bordo renk, 30, 94, 3841, 4011 katalog numaralı ciltlerde ise siyah deri kullanılmıştır. 31, 88, 93, 189, 216, 233, 3937, 3899, 3950, 3970, 3984, 3988, 3997, 4050, 4056 katalog numaralı ciltlerde kahverengi deri 15.yy ciltlerinde olduğu gibi bu dönemde de en çok tercih edilen renk olmuştur. Yalnızca 34 katalog numaralı ciltte bezeme yeşil renk deriyle yapılmıştır. İç kapaklar genellikle ciltle aynı renk deriyle kaplanırken 233, 3927, 4050 katalog numaralı ciltlerde ebru, 3997 katalog numaralı ciltte de kahverengi deri üzerine yapılmış yaldızlı cetvel ve üç benek motifi görülmektedir.

4.3.2. Köşebent ve Bordürler

Değerlendirdiğimiz 27 adet örnekten 30, 31, 34, 94, 216, 4056 katalog numaralı ciltlerde köşebent uygulaması vardır. 3970, 3937, 3997 katalog numaralı ciltlerde ise köşebent yerine küçük üçgenler yer almaktadır. 22, 39, 88, 93, 189, 233, 3841, 3899, 3927, 3950, 3984, 4011, 4050 katalog numaralı örneklerde köşebent uygulamasına rastlanmaz. Köşebent bulunan yedi örnekte de köşebentlerin bezemeleri kapak şemseleriyle aynı karakterdedir.

Kitapların hemen hemen hepsinde cetvel ve zencirek düzenlemesi vardır. 23, 31, 34, 88, 93, 94, 216, 3950 katalog numaralı ciltlerde aletle yapılmış cetvel ve bir sıra “S”

¹²⁰ 16. yüzyıl ciltleri; 22, 23, 30, 31, 34, 88, 93, 94, 189, 216, 233, 391, 3841, 3899, 3916, 3927, 3937, 3950, 3997, 3979, 3984, 4011, 4050, 4056.

şeklinde kıvrımlar yapan zencirek düzenlemesi görülmektedir. 3841 katalog numaralı ciltte yaldızla yapılmış bir sıra bordür ve bir sırada zencirek düzenlemesi vardır. 22, 30, 39, 189, 233, 3927, 3937, 3970, 3997, 4011, 4050 katalog numaralı ciltte ise yalnızca aletle yapılmış cetvel düzenlemesi bulunmaktadır.

4.3.3. Şemseler, Miklepler ve Teknikler

Bu dönemde incelediğimiz şemseler dilimli, oval ve salbekli veya salbeksiz olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. 22, 30, 34, 39, 88, 94, 216, 3950, 3983, 3984, 4056 katalog numaralı ciltlerde şemse dilimli, oval ve salbeklidir. 31, 93, 233, 3841, 3937, 3970, 3899, 3916, 3927, 3997, 4011, 4050 katalog numaralı ciltlerde ise şemse salbeksizdir.

16.yüzyılda yapılmış 30, 34, 39, 88, 93, 216, 233, 3927, 3934, 3997, 3950, 4011 katalog numaralı ciltlerde miklep uygulaması görülürken, 94, 189, 3841, 3899, 3937, 4050, 4056 katalog numaralı ciltlerde ise miklep uygulaması bulunmamaktadır. Görüldüğü gibi ciltlerin büyük bölümünde miklep uygulaması vardır.

İncelenen eserler soğuk kalıp baskı, mülemma, alttan ayırma gibi birçok teknikte yapılmışlardır. 34, 39, 3899, 3983 katalog numaralı ciltlerde kapakla cilt farklı renk deri kullanılarak oluşturulmuş ve mülevven tekniğinde yapılmıştır. 94, 3997, 4056 katalog numaralı ciltler ise alttan ayırma tekniğinde yapılmışlardır. 30 numaralı ciltte bezeme siyah deri üzerine kırmızı deri kakılarak yapılmış, kırmızı renkli derinin yüzeyi de yaldızlanmıştır. 22, 88, 93, 189, 216, 233, 3841, 3916, 3927, 3937, 3970, 3984, 4011, 4050 katalog numaralı ciltlerde bezeme kalıp baskı tekniğiyle düzenlenmiştir. 125 ve 3988 numaralı ciltlerde ise bezeme aletle yapılmıştır. 31 numaralı ciltte de şemse gömme tekniğinde yapılmıştır.

4.3.4. Bezeme ve Üslup

Değerlendirdiğimiz 16. yüzyıl her alanda olduğu gibi cilt sanatında da en parlak devresini yaşamıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarına rastlayan bu yüzyılda bezeme ve motiflerde büyük bir zenginlik görülür. Bu zenginliğin sebebi o dönemde ortaya çıkan iki bezeme üslubudur. Birincisi saz yolu üslubudur. Saz yolu üslubu, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'nden dönerken beraberinde getirdiği Şahkulu

tarafından Türk Sanatı'na da girmesi sağlanmıştır¹²¹. Bu üslupta yapılmış çiçek ve yapraklar oldukça büyük yapılmışlardır. Özellikle yapraklar değişik bir yorumlamayla, kırılarak birbirinin içinden geçer ve ana omurgasını kalın hatlar halinde vurgulayarak, geniş yaylar çizerler. Bu dönemde hatayiler ise çok katlı ve detaylıdır¹²². Bu dönemde sık kullanılan diğer bir bezeme üslubu ise, tamamen Türk karakterinde olup, başka tesirlerde kalmadan meydana gelen Mizehhip Kara Memi'nin oluşturduğu natüralist tarzıdır. Hatayi ve rumi gibi klasik motiflerin yanına gül, nergis, karanfil, çiçek açmış bahar ağaçları ilave edilmiştir¹²³.

Bu dönemde değerlendirdiğimiz 16. yüzyıl ciltlerinde dönem özellikleri bire bir uygulanmamıştır.

34, 88, 4056 numaralı ciltlerde palmet ve rumi ağırlıkta bir bezeme görülürken, 34 numaralı ciltte salbekler hatayi tarzı birer çiçekle bezenmiştir. Miklep kısmındaki bezeme kapaklarla aynıdır. 22, 30, 31, 189, 3970, 3899 katalog numaralı ciltlerde şemse bulut motifleriyle hareketlendirilmiştir. Bulut motiflerinin arasında hatayi tarzı çiçekler ve kıvrım dallarda yerleştirilmiştir. 39, 93, 94, 216, 233, 3841, 3916, 397, 3937, 3950, 3984, 3997, 4011 katalog numaralı ciltlerde ise bezeme saz üslubunda ve hatayi tarzı çiçeklerle sağlanmıştır.

4.4. 17. Yüzyıl Ciltleri

17. yüzyıl içerisinde değerlendirdiğimiz 17 adet cilt yer almaktadır¹²⁴. Bu 17 ciltten 14 tanesinin üzerinde tarih bulunurken, 3 tanesinin ise bezeme, üslup ve malzeme özelliklerine bakarak bu döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.

4.4.1. Malzeme

Bu dönemde deri malzemede siyah ve kahverenginin çeşitli tonları, kırmızı ve bordo renkler yoğun olarak kullanılmıştır. 27, 51, 218, 295, 3952 katalog numaralı ciltlerde bordo renk deri, 255, 3801, 3809, 3879 katalog numaralı ciltlerde siyah deri kullanılırken, 101, 180, 214, 308, 3921, 3951, 3953, 3869 katalog numaralı ciltlerde ise kahverengi deri kullanılmıştır.

¹²¹ İnci Ayan Birol, "Türklerin Sanata Bakışı ve Tezyini Sanatlarda Desen Çizme Tekniği", **Türkler**, C.12, Ankara 2002, s.312

¹²² Cahide Keskiner, **a.g.e**, s.1

¹²³ Cahide Keskiner, **a.g.e**, s.1

¹²⁴ 17.yüzyıl ciltleri, 27, 51, 101, 180, 214, 218, 255, 295,308, 3801, 3809,3869, 3879, 3921, 3951, 3952, 3953

Ciltlerin büyük bölümünde iç kapak farklı renkteki derilerle bezemesiz olarak uygulanmıştır. 51, 3952, 3869 katalog numaralı ciltlerde ise ebru ile oluşturulmuş bezeme görülmektedir.

4.4.2.Köşebent ve Bordürler

İncelediğimiz 17.yüzyıl kitap kapaklarından yalnızca bir tanesinde köşebent uygulaması vardır. 94 katalog numaralı cilt haricinde, 17. yüzyıla tarihlenen hiçbir ciltte köşebent uygulaması yoktur. Ancak 27, 295, 3801, 3869, 3953 katalog numaralı ciltlerde köşebent yerine kapak köşelerine küçük üçgenler yapılmıştır. 3953 katalog numaralı ciltte küçük üçgen yüzeyler benekler hareketlendirilmiştir. 214, 308 katalog numaralı cilt kapaklarında da kapak köşelerin de boyayla yapılmış düğüm motifi bulunmaktadır.

Bu dönemde ciltlerde genellikle aletle yapılmış cetvel kuşakları yer almaktadır. Bu cetvel kuşakları tek olduğu gibi, peş peşe sıralanmış olarak karşımıza çıkmaktadır. 27, 101, 218, 3801, 3921, 3953, 3869 katalog numaralı ciltlerde yalnızca cetvel uygulaması vardır. 180, 255, 295, 3809, 3879, 3951 katalog numaralı ciltlerde hem cetvel hem de “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek uygulaması görülmektedir. 51 numaralı ciltte ise cetvel veya bordür düzenlemesi bulunmamaktadır. Bunların dışında kalan 3952 numaralı ciltte bir sıra aletle yapılmış cetvel kuşağı, bir sırada küçük karelerle oluşturulmuş bordür yer almaktadır ve bordürde yer alan kare bezeme soğuk kalıp baskı tekniğiyle yapılmıştır. 214 ve 308 katalog numaralı ciltlerde de boyayla yapılmış cetvel düzenlemesi vardır. 255 katalog numaralı ciltteki cetvel ve zencirek yaldızla yapılırken, diğer örneklerin tamamı aletle yapılmışlardır.

Bu incelemenin sonunda bu yüzyılda köşebent, cetvel ve bordürler eski ihtişamını kaybetmiş ve oldukça basitleşmiştir diyebiliriz.

4.4.3. Şemseler, Miklep ve Teknikler

Değerlendirdiğimiz bu dönem ciltlerinde şemsler genellikle dilimli, oval ve salbekli biçimde yapılmıştır. Yalnızca 180 katalog numaralı örnekte şemse biçimli yapılmıştır. Cilt yapımında üç farklı teknik kullanılmıştır. Soğuk kalıp baskı, mülemma ve alttan ayırma tekniğinde yapılmış kapaklar ve miklepler şu şekilde sıralanmıştır. 27 katalog numaralı ciltte bezeme, soğuk kalıp baskı tekniğiyle yapılarak, şemsesi dilimli oval ve salbekli tasarlanmıştır. Şemse yüzeyindeki bezeme, hatayi tarzı çiçeklerle oluşmaktadır. Salbek bezememesi ise beş yapraklı palmet biçiminde yüzeyi hatayi tarzı birer çiçekle

bezenmiştir. 214, 295, 381, 3809, 3879, 3921, 3952, 3953 katalog numaralı ciltlerde bezeme soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Şemse; dilimli, oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyinde hatayi tarzı çiçekler, palmet, rumiden oluşan bitkisel bezeme hakimdir. 51, 3951, 3869 katalog numaralı ciltler soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Şemse; dilimli, oval ve salbeklidir. Şemse yüzeyinde bulut motifi hakimdir. 218 katalog numaralı ciltte ön ve arka kapak bezemesi birbirinden farklıdır ve her iki kapakta kalıp baskı tekniğiyle yapılmıştır. Bir kapakta hatayi tarzı çiçekler bulunurken, diğer tarafta bulut motifi hakimdir. 255 katalog numaralı ciltte bezeme alttan ayırma tekniğinde yapılmış ve şemse dilimli, oval ve salbeksiz olarak uygulanmıştır. Şemse yüzeyinde kıvrımdallardan oluşan bitkisel bir bezeme bulunmaktadır. 308 katalog numaralı ciltte bezeme deriden farklı renkte mülemma tekniğinde yapılmıştır. Bezeme; dilimli oval ve salbeksizdir. Şemse yüzeyinde ise bitkisel bezeme ağırlıktadır.

İncelenen ciltler içinde 27, 214, 308, 218, 255, 295, 3801, 3809, 3879, 3921, 3951, 3952, 3953 katalog numaralı ciltlerde miklep uygulaması görülmektedir. 51, 101, 180, 3869 katalog numaralı ciltlerde ise miklep uygulamasına yer verilmemiştir. 27, 214, 308, 218, 255, 3801, 3879, 3951, 3952, 3953 katalog numaralı ciltlerdeki miklep bezemesi kapaklarla benzerlik gösterirken, 295, 3809 katalog numaralı ciltlerde ise şemse bezemesinden farklı olarak, miklep beş dilimli palmet şeklinde yapılmış ve yüzeyi hatayi tarzı bir çiçekle bezenmiştir.

4.4.4. Bezeme ve Üslup

Bu dönem ciltlerini incelediğimizde bezemelerin bundan önceki dönemlerden çok farklı olmadığını söyleyebiliriz. Bezemeler ister soğuk kalıp baskıyla yapılmış olsun ister gömme ve isterse de mülemma tekniğinde yapılmış olsunlar en çok kullanılan bezeme daha önceki dönemlerde de karşımıza çıkan hatayi tarzı çiçekler, saz üslubunda yapılmış hançeri yapraklar ve yüzeye hakim bulut motifleridir. Bunların dışında incelediğimiz kapak bezemelerinde yalnızca 17. yüzyılda gördüğümüz bir bezeme özelliği de boyadır. 214 ve 308 numaralı ciltlerde kapak kenarları ve köşebentlerde boyayla yapılmış cetvel kuşağı ve köşelerde düğüm motifleri yapılmıştır. Kapaklarda görülen şemselerin tamamı dilimli, oval biçimlidir. Bazılarında salbek uygulaması görülür bazılarında ise buna yer verilmemiştir.

Sonuç olarak, 17. yüzyıla tarihlenen cilt bezemelerinde 15. ve 16. yüzyılda görülen bezeme üslubunun devam ettiğini açıkça söyleyebiliriz.

4.5. 18.Yüzyıl Ciltleri

18. yüzyıl da yapılmış 11 örneğe rastlanmaktadır. Bu örneklerde 10 tanesinde tarihe rastlanırken bir örnekte de bezeme ve üslubuna bakılarak 18.yüzyıla tarihlendirilmesi yapılmıştır¹²⁵.

4.5.1. Malzeme

Ciltlerin tamamında deri kullanılmıştır. 10, 23, 28, 66, 219, katalog numaralı ciltlerde bordo renk deri, 07, 45, 3898 katalog numaralı ciltlerde kahverengi deri, 03, 6453 katalog numaralı ciltlerde ise siyah deri kullanılmıştır.

4.5.2. Köşebent ve Bordürler

Bu yüzyılda yapılmış ciltlerin hemen hemen hepsinde bordür ve cetvel uygulaması görülmektedir. 3, 23, 28, 66 katalog numaralı ciltlerde iki sıra cetvel ve bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek bezemesi görülür. 28 ve 66 katalog numaralı ciltlerde cetvel ve zencirek bezemesi yıldızla yapılmıştır. 219 katalog numaralı ciltte iki sıra cetvel kuşağı ve bir sırada büz bordür vardır. 07, 10, 45, 3898, 6453 katalog numaralı ciltlerde cetvel kuşağından başka bir düzenleme bulunmamaktadır. 26 katalog numaralı ciltte ise iki sıra cetvel ve zikzak şeklinde zencirek bezemesi vardır. 28 ve 66 katalog numara ciltler haricinde diğer ciltlerdeki cetvellerin ve zencireklerin tamamı soğuk kalıp baskı tekniğiyle yapılmışlardır.

İncelenen 07, 10, 45, 26, 66, 219, 3898 katalog numaralı ciltlerde köşebent uygulaması bulunmamaktadır. 18. yüzyıl ciltleri içinde yalnızca üç ciltte köşebent düzenlemesi vardır. 03 katalog numaralı cildin köşebendinin bezemesi kıvrımdallardan oluşan bitkisel bir bezemeyle oluşmuştur. Köşebentler mülemma tekniğinde yapılmış, bezemenin yüzeyi de yıldızlanmıştır. 28 katalog numaralı cildin köşebentlerinde bulut motifi kullanılmıştır. Köşebent uygulamasının görüldüğü diğer bir örnek de 6453 katalog numaralı cilttir. Bezeme diğer örnekte olduğu gibi mülemma tekniğinde ve bezemenin üzeri yıldızlanarak düzenlemiştir. Bezemede yoğun olarak bulut motifi ve hatayi tarzı çiçekler dikkat çekmektedir.

¹²⁵ . 18. yüzyıl ciltleri, 03, 07, 10, 23,26, 45, 66, 219, 3898, 6453,

4.5.3. Şemseler, miklepler ve Teknikler

Ciltlerin üçünde kare biçimli şemse kullanılmıştır. 66 katalog numaralı ciltte şemse kare biçimlidir ve salbeği yoktur. Salbek yerine şemsenin iki ucuna yıldızla yapılmış benekler uygulanmıştır. Bezemede ağırlıklı olarak bulut motifi kullanılmış ve bezemenin tamamı yıldızlanmıştır. Bezeme ise mülemma tekniğinde yapılmıştır. 26 ve 219 katalog numaralı ciltlerin şemsesi kare biçimli ve soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Bunların dışında kalan örneklerin tamamı dilimli ve oval biçimlidir. 03, 07, 10, 23, 3898, 6453 katalog numaralı ciltlerde şemse dilimli, oval ve salbeklidir. 3898 katalog numaralı ciltte bezeme deriyle aynı renkte soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. 03, 07, 10, 23, 6453 katalog numaralı ciltlerde ise bezeme mülemma tekniğinde ele alınmıştır. 46 numaralı ciltte ise bezeme dilimli, oval ve salbeksizdir. Bezeme deriyle aynı renk soğuk kalıp baskı tekniğiyle oluşturulmuştur.

İncelediğimiz 18. yüzyıl ciltlerinden 10 katalog numaralı cilt hariç, tamamında miklep uygulaması vardır. 03, 66, 6453 katalog numaralı ciltlerde miklep, kıvrımdallardan oluşan ve bulut motifi ağırlıkta dairesel dilimli şekildedir. Şemse yüzeyi yıldızlanmış ve mülemma tarzında düzenlenmiştir. 45, 219 katalog numaralı ciltlerin miklepleri dilimli, oval biçimlidir. Yüzeyindeki bezeme kıvrımdalar da, hatayi tarzı çiçeklerden oluşan bitkisel bir bezeme görülmektedir. Miklep bezemesi soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Yalnızca 26 katalog numaralı ciltte miklep bezemesinde soğuk baskı benekler kullanılmıştır.

4.5.4. Bezeme ve Üslup

Değerlendirdiğimiz ciltlerin hemen hemen hepsinin bezemelerinde hatayi tarzı çiçekler, saz üslubuda hançeri yapraklar, palmet, rumi, kıvrımdallı bezeme ve bulut motifleri kullanılmıştır. 10, 28, 66, 6453 katalog numaralı ciltlerde şemse yüzeyinde bulut motifi ve hatayi tarzı çiçekler yoğun olarak kullanılmış, 66 katalog numaralı ciltte şemsenin etrafı yıldızla tahrirlenmiş tığlarla hareketlendirilmiştir. 03, 45, 219 katalog numaralı ciltlerde ise şemsede hatayi tarzı çiçekler ve kıvrım dalların yoğun olarak görüldüğü bir bezeme bulunmaktadır. 26, 3898 katalog numaralı ciltlerde de palmet, rumi ve hatayi tarzı çiçeklerle oluşmuş bezeme görülmektedir.

Kapakların miklep bölümlerinde ki bezeme, şemsedeki bezemeyle kimilerinde aynı olurken, kimisinde de farklılık göstermektedir. 26, 28, 66, 219 katalog numaralı ciltlerde miklep bezemesiyle şemse bezemesi farklılık gösterirken, 03, 07, 45, 3898,

6453 katalog numaralı ciltlerde benzerlik göstermektedir. 23 numaralı ciltte salbekler de tarihte verilmiştir. Salbeklerde bitkisel bezeme arasına yerleştirilmiş 1118 tarihi bulunmaktadır. Bu tip uygulama incelediğimiz eserler içinde yalnızca 23 numaralı örnekte görülmektedir.

Her ne kadar 18. yüzyılda yeni teknik ve bezeme özellikleri ortaya çıksa da incelediğimiz ciltlere bakıldığında bu yenilikleri uygulamaktan çok geleneği devam ettirmeyi tercih etmiş oldukları gözlenmektedir.

4.6. 19. Yüzyıl Ciltleri

Bu döneme tarihlenen beş cilt örneği bulunmaktadır¹²⁶. Bu ciltlerden 4 tanesinin üzerinde tarih yer alırken, yalnızca bir örnek bezeme, teknik ve malzeme özelliklerine göre bu yüzyıla tarihlendirilmiştir. En az cilt örneğine bu dönemde rastlanır.

4.6.1. Malzeme

Bu yüzyıla tarihlenen kitap ciltlerinin tamamı deri ile yapılmıştır. 12, 194, 3779, 3979 katalog numaralı ciltlerde bordo renk deri, 11 katalog numaralı ciltte ise kahverengi deri kullanılmıştır. Bu dönemde siyah renk deriyle yapılmış cilt örneğine rastlanılmamıştır. 12 katalog numaralı cildin iç kapağında ebru bezeme görülürken, 3779 katalog numaralı ciltte ise iç kapak kavun içi renkte yapılmıştır.

4.6.2. Köşebent ve Bordürler

İncelenen beş eserden 3779, 3979, 194, 12 katalog numaralı ciltlerde köşebent düzenlemesi bulunmamaktadır. Ancak 12 katalog numaralı ciltte köşebent yerine yıldızla yapılmış üç benekten oluşmuş bezeme görülmektedir. 11 numaralı ciltte ise kıvrımdallardan oluşan bir köşebent düzenlemesi vardır.

19. yüzyıla tarihlenen ciltlerin tamamında cetvel uygulaması görülmektedir. 3779, 3979 katalog numaralı ciltlerde aletle yapılmış üç sıra cetvel ve bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek bezemesi görülürken, 12 katalog numaralı ciltte yıldızla yapılmış iki sıra cetvel ve bir sıra “S” şeklinde kıvrımlar yapan zencirek bezemesi bulunur.

4.6.3. Şemseler Miklepler ve Teknikler

Değerlendirdiğimiz beş eserden sadece dördünde şemse uygulaması görülmektedir. Yalnızca 194 katalog numaralı ciltte şemse yerine aletle yapılmış çiçek şeklinde bir

¹²⁶ 19. yüzyıl ciltleri; 11,12,194,3779,3979 bu ciltler içinde 194 numaralı cildin tarihi bulunmamaktadır.

bezeme vardır. Şemseler dilimli, oval biçimli olup, 12 katalog numaralı cilt haricinde hepsinde salbek uygulaması bulunmaktadır. 3779 katalog numaralı cilt mülemma teknikte yapılmış, kapak bordo renkte iken, bezeme kahverengindedir. 3979 katalog numaralı cilt kalıp baskı tekniğinde yapılmış, 11 katalog numaralı ciltte iki teknik birden görülür. Şemsede hem mülemma tekniği hem de kalıp baskı tekniği bir arada uygulanmıştır. 12 katalog numaralı cilt ise alttan ayırma şemselidir.

3779 katalog numaralı eser haricinde hepsinde miklep uygulaması görülmektedir. 11 katalog numaralı cildin miklebinde köşebent uygulaması vardır. 12 katalog numaralı cildin miklebinde de köşebent yerine üç benek motifi işlenmiştir. 11, 12, 3779 katalog numaralı ciltlerde miklep bezemesi dilimli, oval biçimde yapılmıştır. 194 katalog numaralı cildin miklebinde ise kapaklarda olduğu gibi aletle yapılmış küçük çiçeklerden oluşmuş bir bezeme görülmektedir.

4.6.4 Bezeme ve Üslup

Değerlendirdiğimiz beş eserin bezemesi şu şekildedir. 3779 katalog numaralı ciltte bir saptan çıkan yaprak ve çiçeklerden oluşan bir bezeme vardır. Salbek kısımlarında da aynı şekilde bir bezeme görülür. 3979 katalog numaralı ciltte ise karşılık olarak yerleştirilmiş dört palmet ve kıvrımdallardan oluşan bitkisel bir bezeme görülür. 11 katalog numaralı ciltte ince kıvrımdalar ve hatayi tarzı çiçeklerden oluşmuş bir bezeme yer almaktadır. 12 katalog numaralı ciltte yüzeye hakim bulut motifleri ve hatayi tarzı çiçeklerden oluşmuştur. 194 katalog numaralı ciltte ise aletle yapılmış küçük çiçeklerden oluşan bir bezeme görülmektedir. Görüldüğü üzere incelediğimi beş eser birbirinden farklı bezeme ve üslup özellikleri gösterir.

Genel olarak 19. yüzyıl ciltlerinin döneminin özelliği olan zilbahar denilen fırçayla yapılmış bezeme ve rokoko tarzı bezemelerin uygulanmasından¹²⁷ çok, 16, 17 ve 18. yüzyıllarda yapılmış bezeme özelliklerinin devam ettiği görülmektedir.

¹²⁷M.Esiner Özen, **a.g.e.**, s.7

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ

Türk ve İslam sanatında cilt sanatı önemli bir yere sahiptir. Ciltlerin en önemli özelliği kapladığı eseri korumasıdır. Özellikle İslam dünyasında Kur'an-ı Kerim'e gösterilen büyük saygıdan dolayı, cilt sanatı diğer toplumlardan daha farklı bir ilgiye tabi tutulmuştur.

Sivas Ziya Bey yazma eserler kütüphanesinde son derece önemli el yazması eserler bulunmaktadır. Eserlerin birçoğu Arapça ve Farsça yazılmış olmakla birlikte, Türkçe eserlerde bulunmaktadır.

Çalışmamızda kütüphanede yer alan 731 el yazması eserden 88 tanesini inceledik 731 el yazması içinden kağıt, ebru, çaharkuşe tarzı ciltler ve süsleme değeri olmayan, çok tahrip olmuş cilt örneklerini çalışmamıza dahil etmedik. Konumuzu teşkil eden Sivas Ziya Bey el yazması Eserler Kütüphanesinde var olan kitapların büyük bölümü kütüphanenin kurucusu Ziya Bey'in kendi koleksiyonundan günümüze ulaşmıştır. Bu kitaplar Ziya Bey'in millet vekilliği yaptığı dönemde satın alınmış veya Ziya Bey'e hediye edilmiştir. Kitapların bir kısmı da kütüphane kurulduktan sonra Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından satın alınan kitaplardır. Bu kitaplar belli bir merkezde yapılmayıp, Türkiye'nin bir çok yerinden kütüphaneye kazandırılmıştır. Bu sebepten dolayı kitaplarda bölgesel bir üsluba rastlanmaz.

Kütüphanede bulunan el yazması eserlerin ciltlerinde, dönem özelliklerini gösteren ciltler olabildiği gibi aynı kalıpların sonraki dönemlerde de kullanılmış örnekleriyle karşılaşmıştır. İncelenen ciltlerin büyük bölümünde tarih bulunmaması, ciltlerin dönemlerini belirlememizde bize zorluk çıkarmıştır. Ancak elimizde bulunan ve belli dönemleri incelemiş yayınlara bakarak ciltlerin tarihlendirilmesi yapılmaya çalışmıştır.

Kronolojik olarak katalogda yer alan ciltlerde bezeme ve üslup özellikleri incelenmiş ve ayrıntılı tanımları yapılmıştır. 13.-14. yüzyıl özelliği gösteren ciltlerde geometrik

kompozisyon ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Malzeme olarak genellikle siyah ve kahverengi deri tercih edilmiş ve kahverenginin birçok tonu kullanılmıştır. Bezeme aletle ya da soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmıştır. Ön ve arka kapak karakteri genellikle aynıdır, yalnızca bir örnekte ön ve arka kapak farklı karakterde karşımıza çıkmaktadır. Kapaklarda kullanılan şemseler genellikle daire biçiminde yapılmış olup, bazı örneklerde dairenin etrafı çarkıfeleklerle ve yarım dairelerle çevrelenmiştir. Şemselerin yüzeyi kırık çizgiler ve aletle oluşturulmuş, altı, sekiz ve on iki kollu yıldızlarla bezenmiştir. Bazı örnekler ise oval biçimli olup, yüzeyi diğerlerinde olduğu gibi kırık çizgilerle bezenmiştir.

15. yüzyıl ciltlerinde 13-14. yüzyılda olduğu gibi palmet ve rumi bezemeler kullanılmaya devam edilmiş ve hatayi tarzı çiçekler ile bulut motifleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde şemseler genellikle dilimli ve oval biçimde yapılmıştır. 15. yüzyıl Beylikler ve Klasik Osmanlı cilt sanatına da bir geçiş devresidir. İncelediğimiz ciltler dönem özelliklerini yansıttığı gibi, ciltlerin başkentte yapılan örneklerle göre daha sade yapıldığı da gözlenmektedir. Malzeme olarak kahverengi, siyah ve bordo renk deri daha çok tercih edilmiştir. Bezemelerde soğuk kalıp baskı tekniği en çok kullanılan yapım tekniğidir. Bunun dışında mülemma ve alttan ayırma şemsede çok kullanılan teknikler arasındadır.

16. yüzyıl ciltlerinde, dilimli ve oval şemseler kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde hatayi tarzı çiçekler ve saz üslubunda yapılmış bezemenin kullanımı çok yaygındır. Bunun dışında bulut motifi ve kıvrımdallardan oluşan bezemede sevilerek kullanılmış bezeme şekillerindendir. Malzeme olarak kahverengi, siyah ve bordo renk deri daha çok tercih edilmiştir. Bezemede soğuk kalıp baskı, gümme, mülemme, alttan ayırma teknikleri çokça kullanılmıştır.

17. yüzyılda değerlendirdiğimiz ciltler de 15 ve 16. yüzyılda yapılmış bezemelerin bir tekrarını görmekteyiz. Bu yüzyılda özellikle benimsenen bir bezeme şekli yoktur. Bulut motifi, saz üslubu, palmet ve rumilerden oluşan bezeme yaygın olarak kullanılan motiflerdir. İncelediğimiz ciltlerin bezemelerinde bir farklılık görülmesi de şemselerin biçimlenişinde değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu dönem de dilimli ve oval biçimli şemselerin yanı sıra, kare biçimli şemselerde görülmektedir. Bezemeler genellikle soğuk kalıp baskı tekniğinde yapılmışlardır.

18. yüzyılda yapılmış ciltlerde de, daha önceki yüzyıllarda kullanılan bezeme şekilleri

devam etmiş, kare biçimli şemseler ve dilimli, oval şemseler gömme, soğuk kalıp baskı ve mülevven tekniklerinde yapılmaya devam etmiştir.

19. yüzyıldan yalnızca 5 örnek bulunmaktadır. Bu örneklerde de yoğun olarak bulut motifi kullanılmıştır. Yalnızca bir örnekte şemse yerine aletle yapılmış bezeme görülür.

Genel olarak, Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki yapılan araştırma sonucunda üzerinde tarih bulunan birtakım ciltlerin, genel karakter, teknik ve süsleme özellikleri açısından kitabın istinsah tarihiyle uyummadığı görülmektedir. Örneğin, 16. yüzyılda istinsah edilmiş bir kitap tamamen Anadolu Selçuklu cilt geleneğine uygun olarak yapılmıştır. Buradan da kitabın istinsah tarihiyle cildin yapım tarihinin uyummadığını anlamaktayız. Kitaplarda genellikle kahverengi, siyah ve bordo renk kullanılmıştır. Bunun haricinde yeşil ve kırmızı da kullanılan nadir renkler arasındadır.

Katalogda yer alan ciltlerin neredeyse tamamında iç kapaklar ya deri renginde boş bırakılmış, ya da düz kâğıtla kaplanmıştır. Bazı örneklerde ise ebru ve yıldızla yapılmış bezemede görülmektedir. Bezemelerde kullanılan genel teknik soğuk kalıp baskı tekniğidir. Bunun dışında aletle yapılmış, gömme olarak, mülemma ve yıldızla yapılmış örneklerle de rastlanmaktadır.

Ciltlerde kullanılan bezeme şekillerinin özellikle Selçuklu üslubunda yapılmış ciltlerde görülen bezeme şekilleriyle, o dönemde yapılmış ciltlerde görülen bezemeler benzerlik göstermektedir.

Bu çalışma sonucunda Sivas, var olan cilt sanatının başkentte yapılan ciltlerle dönem olarak bir farklılık olmadığı, yalnızca bezeme üslubu olarak başkentte yapılanlara oranla daha sade yapılmış olduklarını söylemek mümkündür. Bu da taşrada yapılan ciltlerin her hangi bir teşkilata bağlı olmamalarından kaynaklanmaktadır. Sivas'ta bir cilt atölyesinin var olup olmadığıyla ilgili bir belgeye ulaşılamamıştır.

KAYNAKÇA

- Akyurt, Yusuf, **Türk Asar-i Atikası Binalerine Aid, Tarihi Mecmua yalnız Osmanlılar Devri(İncesu, Kayseri, Divriği, Sivas Şehirleri, Kısım III, C. VI, Ankara.1947.**
- ARITAN, A. Saim, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatının Özellikleri”, **Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya 1993, s. 181-198.
- , “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, **Türkler**, C.7, Ankara, 2002, s.933-943.
- , “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi”, **İstem, İslam Sanatı, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi**, S.1, Konya, 2003, s. 85-102.
- , “Ciltçilik”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.551-557.
- , “Selçuklu Cildinin Osmanlı Cildine Etkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, V. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu 19-20 Nisan 2001, Bildiriler**, Ankara, 2001, s. 29-40.
- , “Selçuklu Cildlerinde İmzalar” **I. Uluslar arası Selçuklu Kültür Medeniyet Kongresi 11-13 Ekim 2000, Bildiriler**, C.I, Konya, 2001, s. 39-42.
- , **Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1992.
- , **Konya Müzesinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1987.
- ASLANOĞLU, İbrahim, **Sivas Meşhurları**, C.1, Sivas, 2006.
- AZİZ B. ERDEŞİRİ ESTERABADİ, **Bezm U Rezm**, (Çev: Mürsel Öztürk), Ankara, 1990.

- BALIK, İbrahim, “Sivas Gök Medresenin Türkiye Selçuklu Eğitimindeki Yeri ve Önemi”, **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.261-268.
- BALKANAL, Zeynep, “Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat Ciltcilik”, **Türkler**, C.12, Ankara, 2002, s.
- BİNARK, İsmet, **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Ankara, 1975.
- BÜYÜKBALCI, Zehra, **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Ciltleri**, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2003.
- CEYLAN, Oğuz, **Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas**, Sivas, 1996.
- CUNBUR, Müjgan, “Türklerde Cilt Sanatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Ankara 1992, C. II, s.452-463.
- ÇİĞ, Kemal, **Türk Kitap Kapları**, İstanbul, 1971.
- DARKOT, Besim, “Sivas”, **Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1980, C: 10, s.570
- DEMİR, Mustafa, **Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri**, Sakarya, 2005.
- DEMİREL, Ömer, “Osmanlı Dönemi Sivas Şehrinde Sur, Saray, Mahalleler ve Sosyo-Kültürel Eserler”, **Osmanlı Dönemi Sivas Şehri**, Sivas,2006.
- , **Osmanlı Dönemi Sivas ve Esnaf Teşkilatı**, Sivas, 1998.
- DENİZLİ, Hikmet, **Sivas Tarihi ve Anıtları**, Sivas, tarih yok.
- ESEL, Birsan, “Sivas’ın Türk Tarihindeki Yeri ve Sivas Kongresi”, **Cumhuriyetin 80. yılında Sivas Sempozyumu**, Sivas, 2003.
- GÖDE, Kemal, “Eretnalılar Devrinde(1327-1381) Sivas “ **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.39-45.
- GÖKDOĞAN, M. Dosay, “Selçuklular Döneminde Bilimsel Etkinliklerde Sivas’ın Yeri”, **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006. s.206-210.

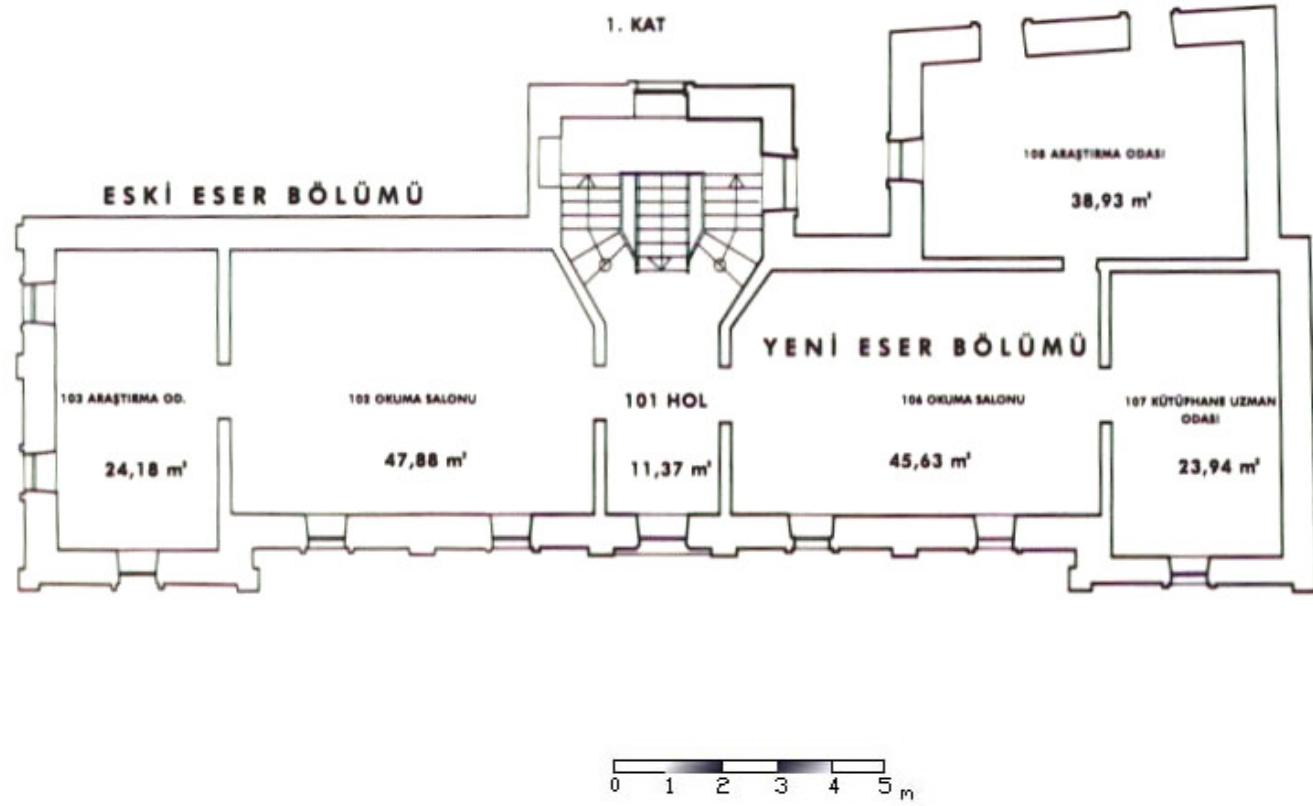
- HACİMEYLİÇ, Kazım, **Osmanlı Cilt Sanatında Saray Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndeki Nadir Eserlerin Yeri, Önemi ve Korunması**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.1997.
- İŞMEN, Habib, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Fatih Devri Ciltleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1994.
- KARADANA, Cahit, **16. YY Türk Kitap Kapılarının Özellikleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990.
- KAYAOĞLU, İsmet, "Rahatoğlu ve Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi**, S.17, Ankara, 1981, s.1-15.
- KESKİNER, Cahide, **Türk Süsleme Sanatında Stilize Motifler**, Ankara, 2002.
- KÖZÜZ, Sibel Alev-Yakup, "Numan Efendi Kütüphanesi ve Yılanlı Baba", **Revak 2000-2001**, s.274
- KUCUR, Sadi S., "XIV Yüzyılda Sivas'ta Kapsamlı Bir Sosyal Yardımlaşma Kurumu Darür- Raha Vakfı ve kuruluşu Tarihi Meselesi", **Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri**, Sivas, 2006, s.402-403
- KURAN, Abdullah, **Anadolu Medreseleri**, C. I, Ankara, 1969.
- MAHİROĞULLARI, Adnan, **Seyyahların Gözüyle Sivas**, İstanbul, 2001.
- MARAŞLI, Savaş, **Amasya İkinci Beyazid İl Halk Kütüphanesi'ndeki XV ve XVI. Yüzyıl Ciltleri**, (E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005.
- MASARA, Gülbün, **Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı (Kati'a)**, s. 29-30
- MAVİLİ, Gürcan, **Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13 ve 14.Yy'lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri**, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002.
- NAFİZ, İsmail Hakkı- Rıdvan, **Sivas Şehri**, Sivas, 1997.

- ÖZBEK, Yıldırım, **Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları**, Kayseri, 2005.
- ÖZEN, M. Esiner, **Türk Cilt Sanatı**, Ankara, 1998.
- ÖZTÜRK, Mustafa, "Osmanlılar Döneminde Sivas", **Sivas Kongresi IV. Uluslar arası Sempozyumu**, Sivas, 2005.
- SAVAŞ, Saim, "18. Asrın Sonlarında Sivas'ta İdari Durum Asayiş ve Ahlak", **Revak**, Sivas, 1991
- SOLMAZ, Sefer, "Danişmentliler", **Türkler**, C. VI, Ankara 2002, s.436
- TANINDI, Zeren, "İslamda Kitap kapları ve Ustaları", **Yeni Boyut**, Yıl 3, S.23, Mayıs, 1984, s. 20-22.
- , "Osmanlı Sanatında Cilt", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 11, Ankara 1999, s. 103-107.
- , "Türk Cild Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, İş Bankası yayınları, No: 342, Sanat Dizisi: 45, Ankara, 1993, s.422-430
- , "Kitap ve Cild", **Osmanlı Uygarlığı**, (Haz: Halil İnalcık-Gülsel Renda), C. II, Ankara, 2002, s. 841-863
- , "Topkapı sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Orta Çağ İslam ciltleri", **Topkapı sarayı Müzesi Yıllık**,4, İstanbul, 1990, s. 102-149
- TEKİN, Şinasi, **Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap Kağıt Damgaları**, İstanbul, 1993.
- TURAN, Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, İstanbul, 1999.
- ÜÇER, Müjgan, "Rahatoğulları Darül Rahasında Abdi Ağa Konağına", **Revak** 2000-2001, s.181
- ÜÇER, Müjgan, "Darü'r- Raha ve Rahatoğlu Ailesinin Sivas'ın Sosyal Hayattaki Rolü", **Cumhuriyetin 80. Yılında Sivas Sempozyumu**, Sivas, 2003, s.702
- YASAK, İbrahim, **Sivas İli**, Sivas, 2002.
- YILDIZ, Nuray, **Eski Çağlarda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu**, Ankara 2000

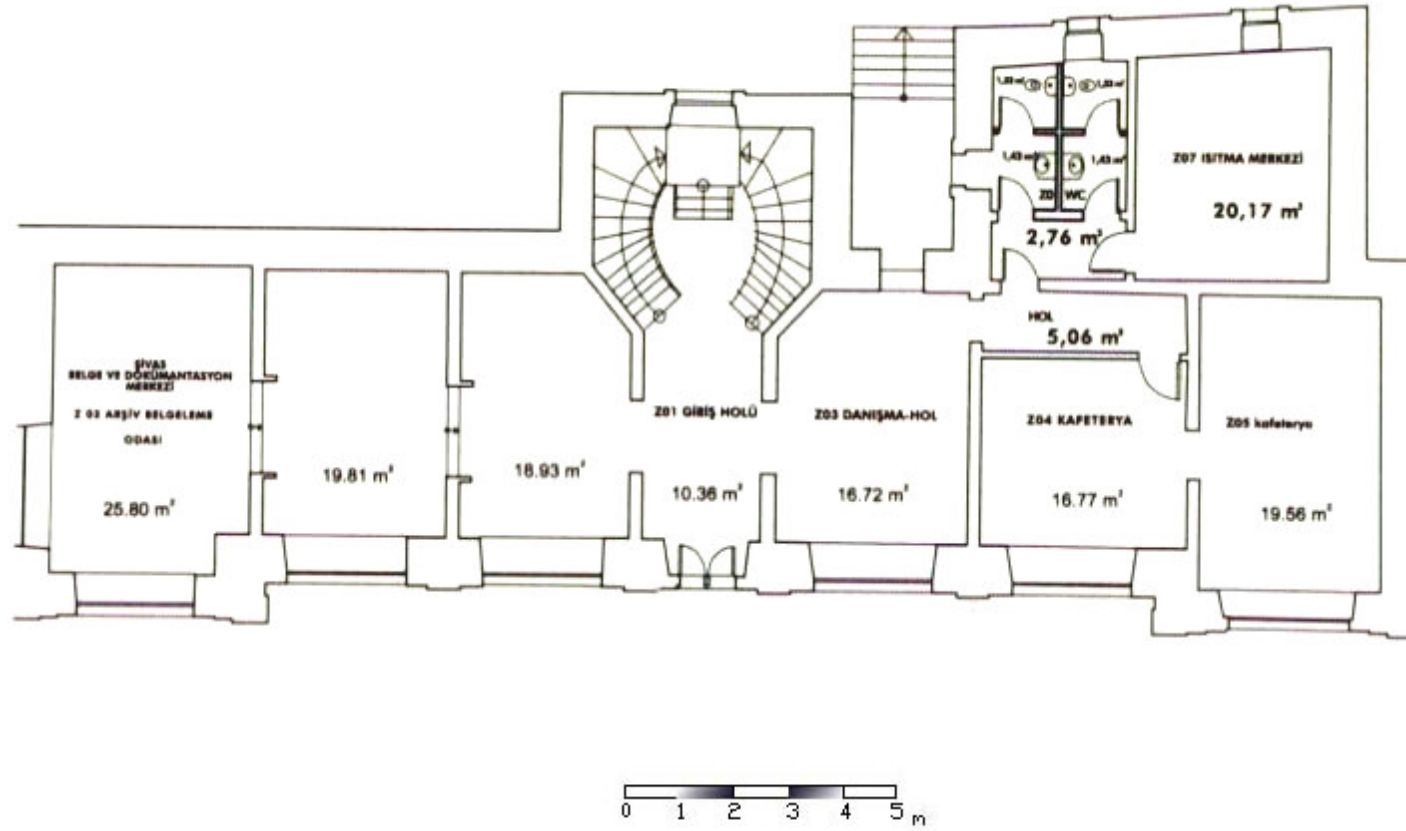
PLAN LİSTESİ

Plan. 1. Ziya Bey Kütüphanesi Alt Kat Planı

Plan.2. Ziya Bey Kütüphanesi Üst Kat Planı

Plan 1. Ziya Bey Kütüphanesi Alt Kat Planı

Plan. 2. Ziya Bey Kütüphanesi Üst Kat Planı

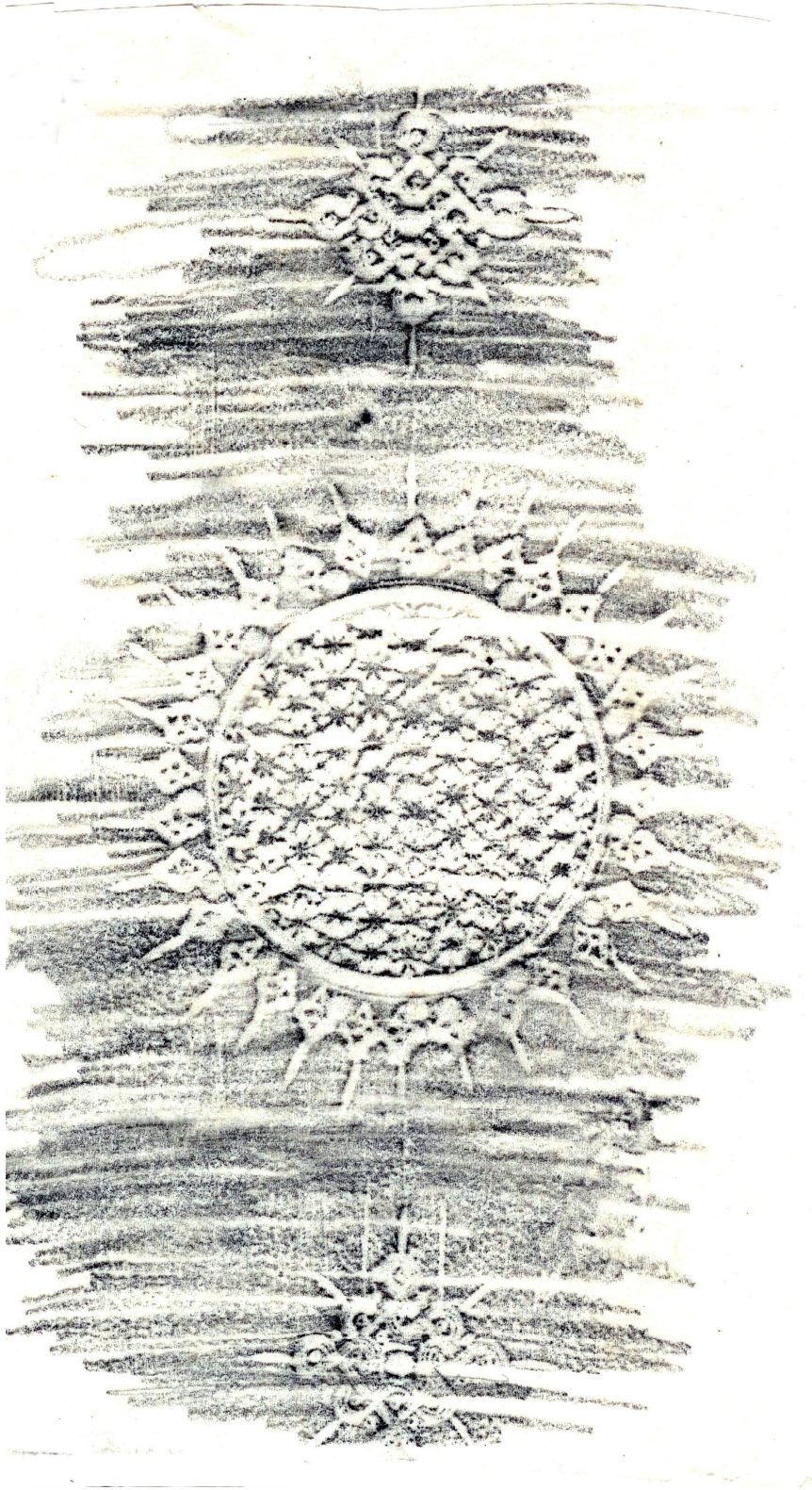
STAMPAJ LİSTESİ

- Stampaj 1. 46 Arka Kapak Şemsesi
- Stampaj 2. 57 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 3. 3800 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 4. 4030 Arka Kapak Şemsesi
- Stampaj 5. 20 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 6. 195 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 7. 212 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 8. 317 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 9. 3762 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 10. 4053 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj. 11. 31 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 12. 34 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 13. 216 Arka Kapak Şemsesi
- Stampaj 14. 3916 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 15. 3927 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 16. 3937 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 17. 3950 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 18. 3997 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 19. 4011 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 20. 51 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 21. Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 22. 218 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 23. 218 Arka Kapak Şemsesi
- Stampaj 24. 3952 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 25. 101 Ön Kapak Şemsesi

- Stampaj 26. 3809 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 27. 295 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 28. 180 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 29. 255 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 30. 308 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 31. 3869 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 32. 219 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 33. 10 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 34. 6453 Ön Kapak
- Stampaj 35. 03 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 36. 66 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 37. 26 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 38. 3979 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 39. 3779 Ön Kapak Şemsesi
- Stampaj 40. 12 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 1. 46 Arka Kapak Şemsesi

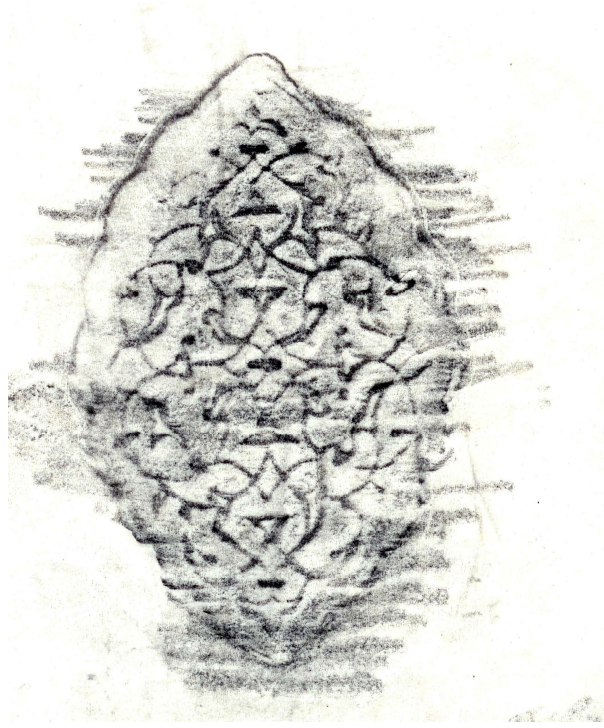
Stampaj 2. 57 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 3. 3800 Ön Kapak Şemsesi

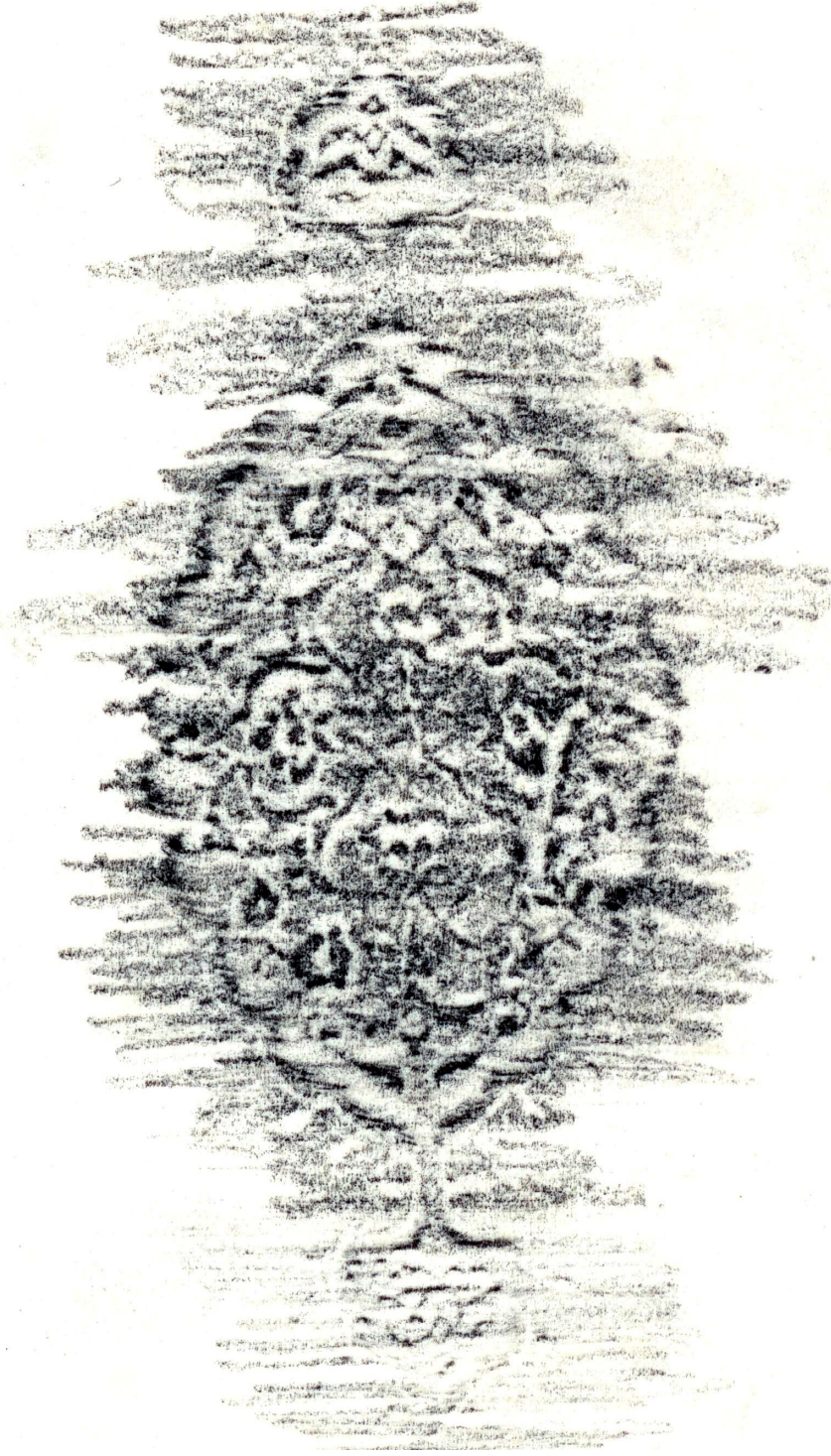
Stampaj 4. 4030 Arka Kapak Şemsesi

Stampaj 5. 20 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 6. 195 Ön Kapak Şemsesi

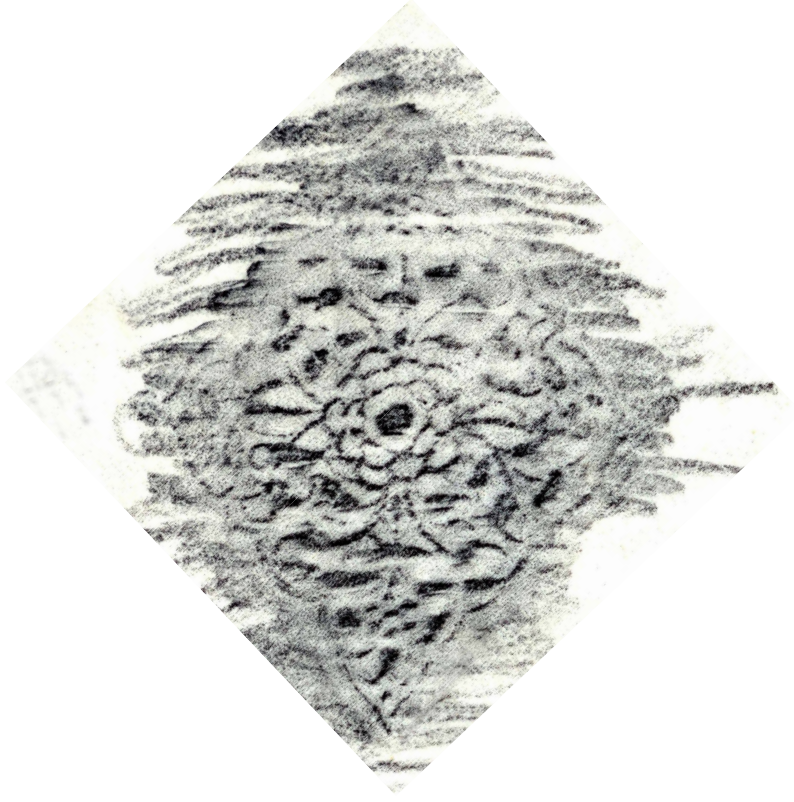
Stampaj 7. 212 Ön Kapak Şemsesi

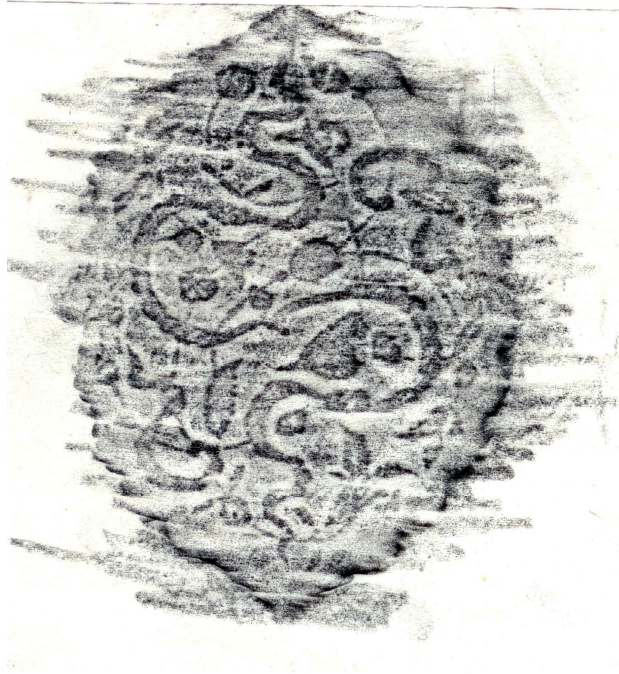
Stampaj 8. 317 Ön Kapak Şemsesi

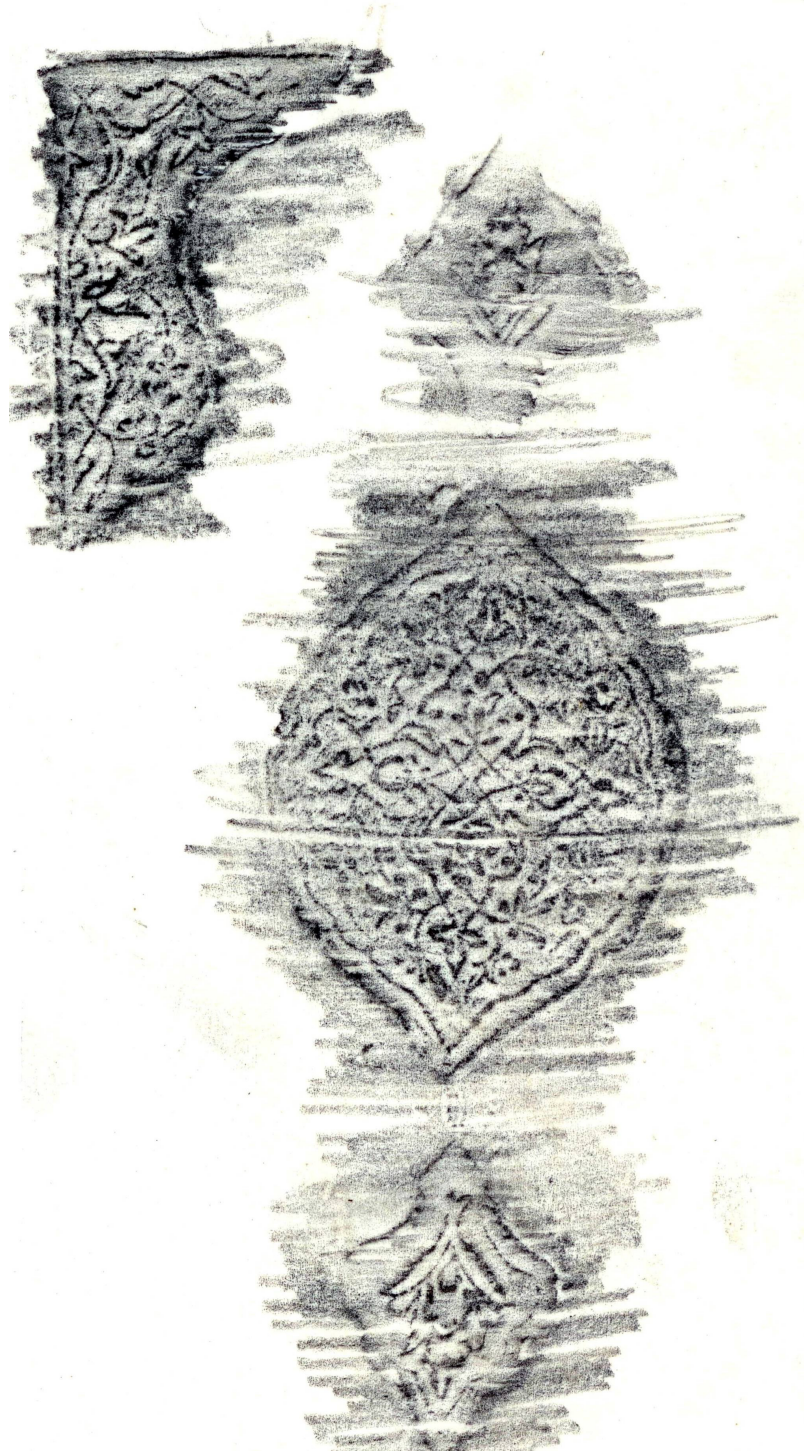
Stampaj 9. 3762 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 10. 4053 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj. 11. 31 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 12. 34 Ön Kapak Şemsesi

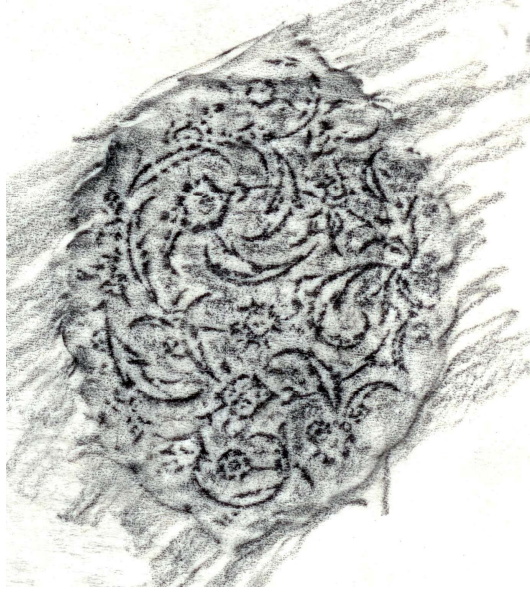
Stampaj 13. 216 Arka Kapak Şemsesi

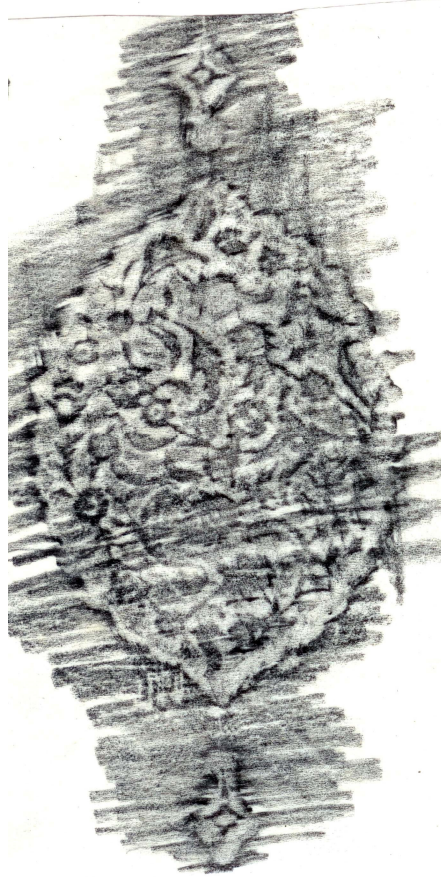
Stampaj 14. 3916 Ön Kapak Şemsesi

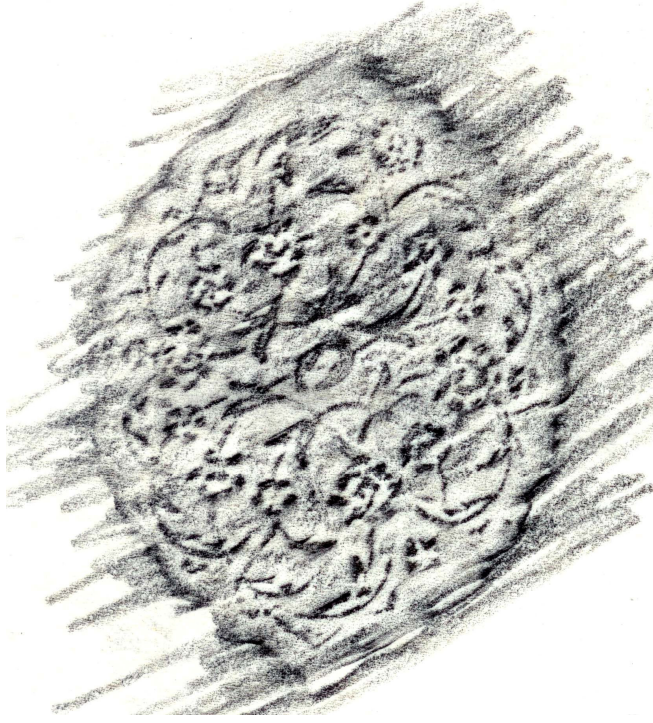
Stampaj 15. 3927 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 16. 3937 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 17. 3950 Ön Kapak Şemsesi

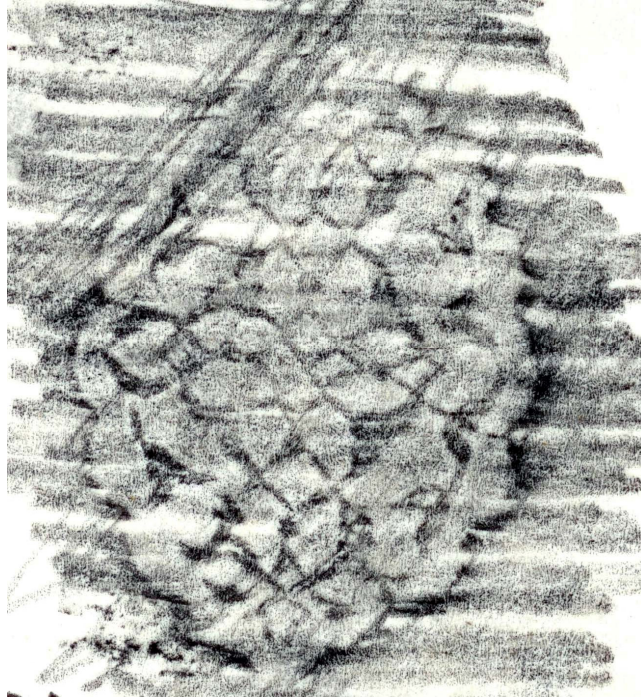
Stampaj 18. 3997 Ön Kapak Şemsesi

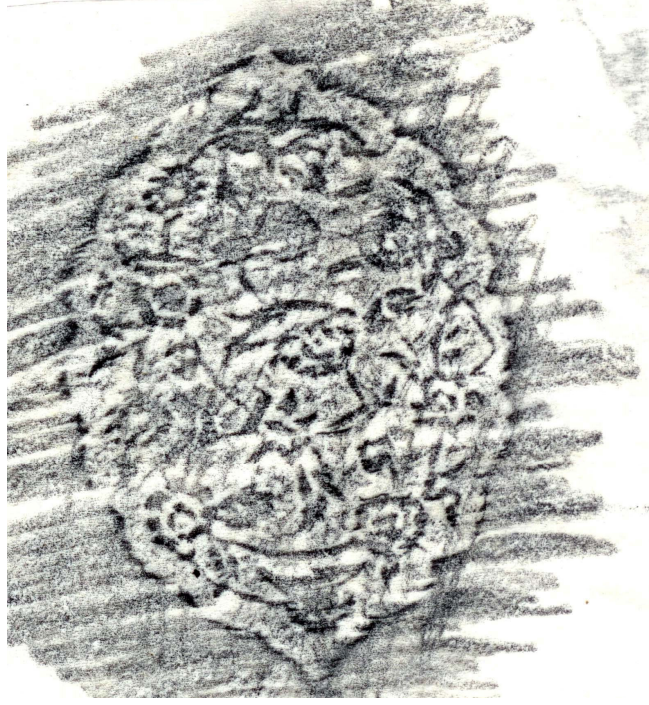
Stampaj 19. 4011 Ön Kapak Şemsesi

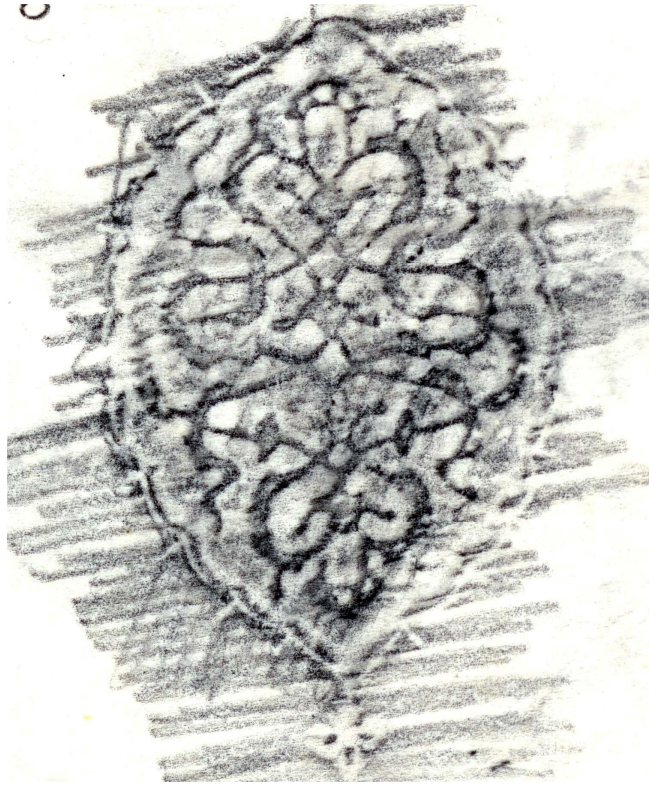
Stampaj 20. 51 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 21. 3921 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 22. 218 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 23. 218 Arka Kapak Şemsesi

Stampaj 24. 3952 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 25. 101 Ön Kapak Şemsesi

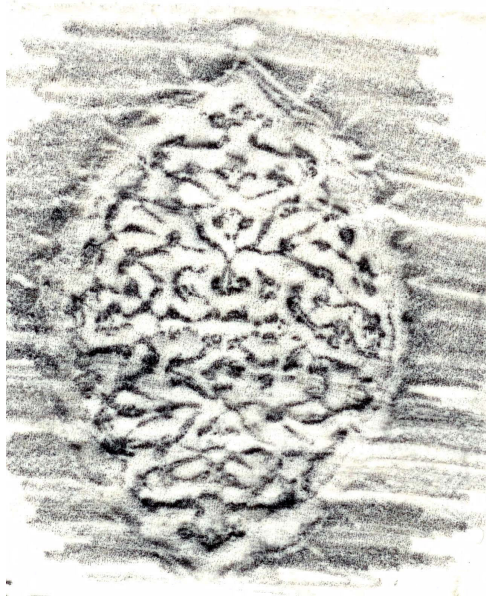
Stampaj 26. 3809 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 27. 295 Ön Kapak Şemsesi

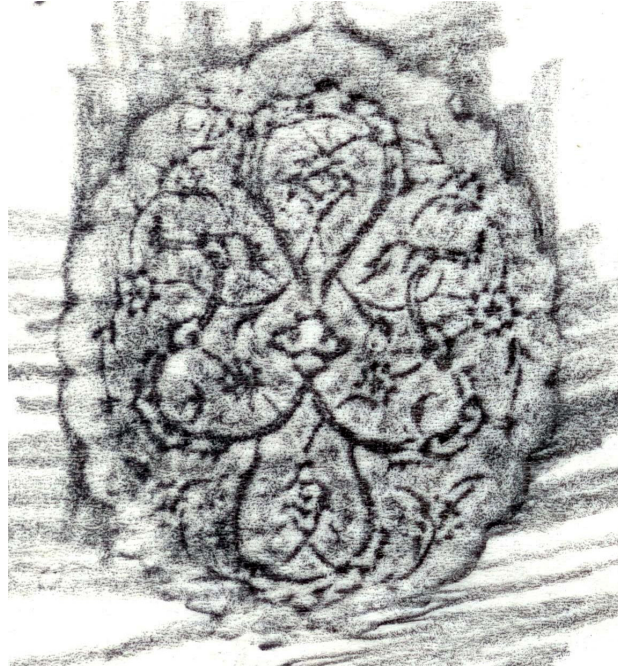
Stampaj 28. 180 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 29. 255 Ön Kapak Şemsesi

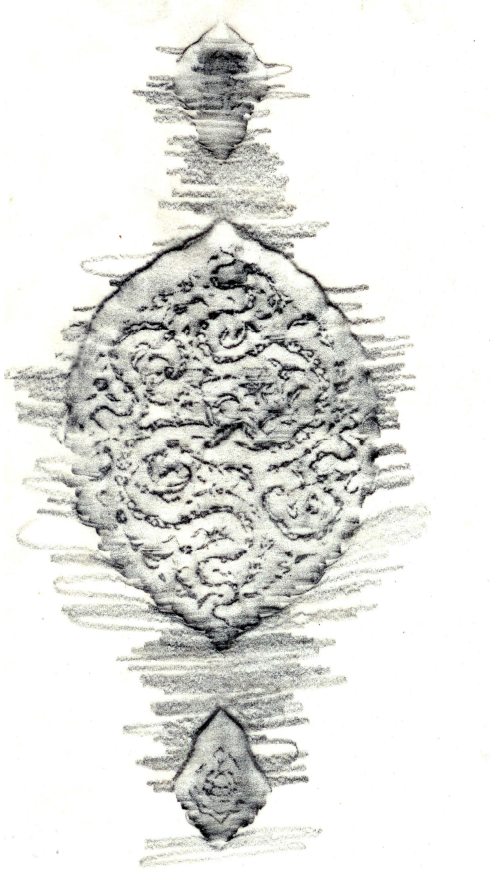
Stampaj 30. 308 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 31. 3869 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 32. 219 Ön Kapak Şemsesi

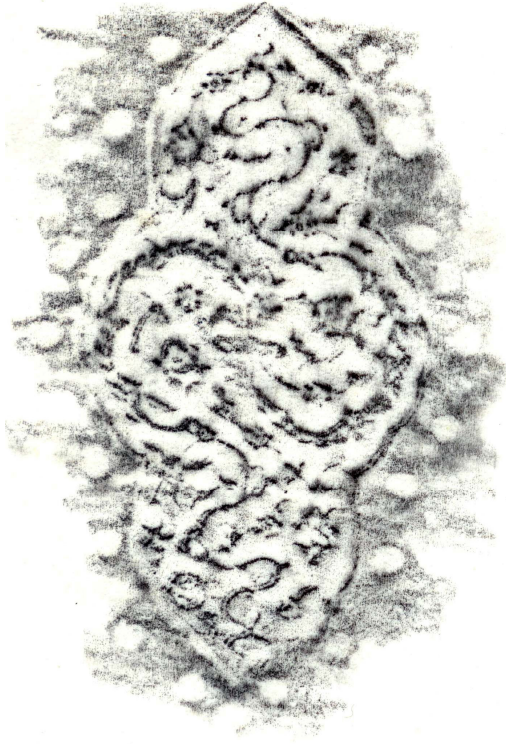
Stampaj 33. 10 Ön Kapak Şemsesi

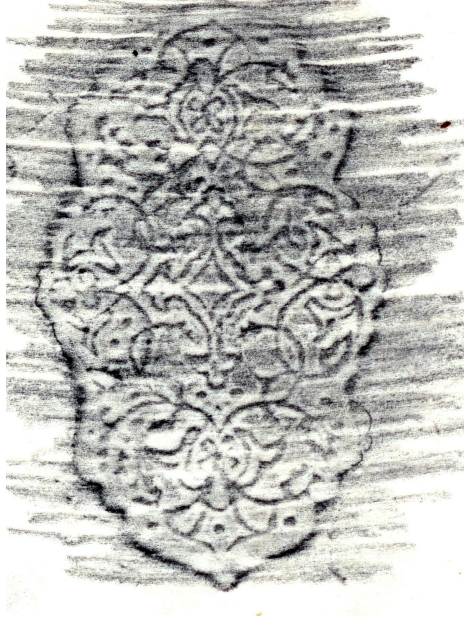
Stampaj 34. 6453 Ön Kapak

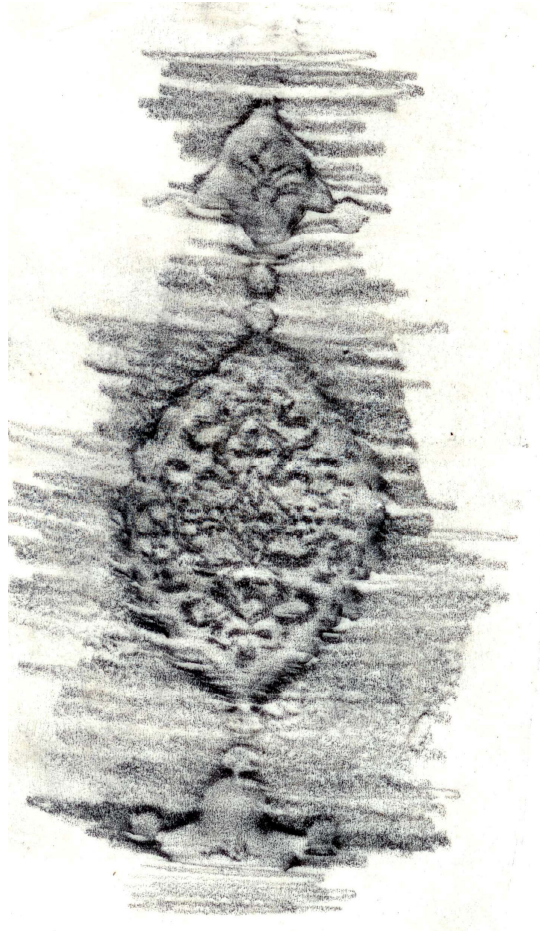
Stampaj 35. 03 Ön Kapak Şemsesi

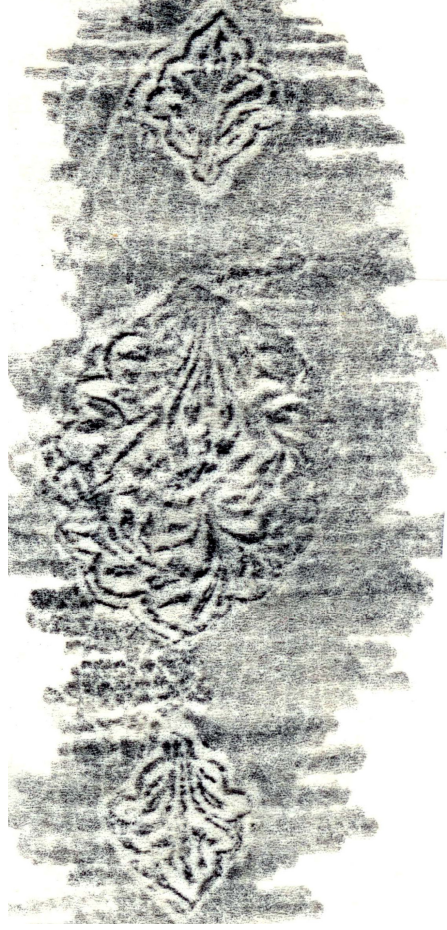
Stampaj 36. 66 Ön Kapak Şemsesi

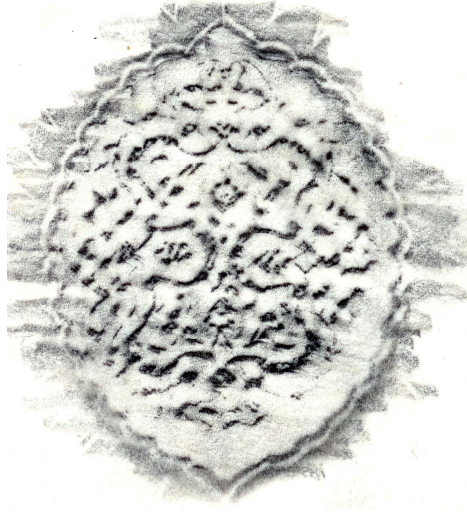
Stampaj 37. 26 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 38. 3979 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 39. 3779 Ön Kapak Şemsesi

Stampaj 40. 12 Ön Kapak Şemsesi

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fot. 1. Ziya Bey Kütüphanesi

Fot. 2. Tefsiru'l-Kevaşi (3989) Ön Kapak

Fot. 3. Tefsiru'l-Kevaşi (3989) Arka Kapak

Fot. 4. Tefsiru'l-Kevaşi (3989) Miklep

Fot. 5. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Ön Kapak

Fot. 6. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Arka Kapak

Fot. 7. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Miklep

Fot. 8. Gunyetü'l Munye Li (32) Ön Kapak

Fot. 9. Gunyetü'l Munye Li (32) Arka Kapak

Fot. 10. Gunyetü'l Munye Li (32) Miklep

Fot. 11. Mesabihü's-Sünne (46) Ön Kapak

Fot. 12. Mesabihü's-Sünne (46) Arka Kapak

Fot. 13. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Ön Kapak

Fot. 14. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Arka Kapak

Fot. 15. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Miklep

Fot. 16. Tefsirü'l –Kurtubi (Camiü'l Ahkam) (57) Ön Kapak

Fot. 17. Tefsirü'l –Kurtubi (Camiü'l Ahkam) (57) Arka Kapak

Fot. 18. Camiu'l-Fetava (199) Ön Kapak

Fot. 19. Camiu'l-Fetava (199) Arka Kapak

Fot. 20. Camiu'l-Fetava (199) Miklep

Fot. 21. Asaru'l-Ensaf fi Asari'l-Hilaf (3773) Arka Kapak

Fot. 22. Asaru'l-Ensaf fi Asari'l-Hilaf (3773) Miklep

Fot. 23. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Ön Kapak

Fot. 24. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Arka Kapak

Fot. 25. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Miklep

- Fot. 26. Zikr 'l-Mevt (3783)  n Kapak
- Fot. 27. Zikr 'l-Mevt (3783) Arka Kapak ve Miklep
- Fot. 28.  fa 'l-Fuad ve Rahatu'l- nsan (3800)  n Kapak
- Fot. 29.  fa 'l-Fuad ve Rahatu'l- nsan (3800) Arka Kapak
- Fot. 30. Kad  Tefsiri Haşiyesi (4001)  n Kapak
- Fot. 31. Kad  Tefsiri Haşiyesi (4001) Arka Kapak
- Fot. 32. Mecmau'l-Fetava ( naye) (4021)  n Kapak
- Fot. 33. Mecmau'l-Fetava ( naye) (4021) Arka Kapak
- Fot. 34. Ha iye-i Saidüddin Ale'l-Ke  af (Ke  af Haşiyesi) (4030)  n kapak
- Fot. 35. Sahih-i Buhari (4031)  n Kapak
- Fot. 36. Sahih-i Buhari (4031) Arka Kapak
- Fot. 37. Sahih-i Buhari (4031) Miklep
- Fot. 38. Mecmuatü'l-Ehadis (3988)  n Kapak
- Fot. 39. Mecmuatü'l-Ehadis (3988) Arka Kapak
- Fot. 40. Mecmuatü'l-Ehadis (3988) Miklep
- Fot. 41. Letaifü'l-M nen fi Menakıb-ı  eyh Ebi el-Abbas (125)  n Kapak
- Fot. 42. Letaifü'l-M nen fi Menakıb-ı  eyh Ebi el-Abbas (125) Arka Kapak
- Fot. 43. Letaifü'l-M nen fi Menakıb-ı  eyh Ebi el-Abbas (125) Miklep
- Fot. 44. Nuzhefu'l-Ervah (324)  n Kapak
- Fot. 45. Nuzhefu'l-Ervah (324) Arka Kapak
- Fot. 46. Kitabu'l-Vikaye (4015)  n Kapak
- Fot. 47. Kitabu'l-Vikaye (4015) Arka Kapak ve Miklep
- Fot. 48. Tergibü's-Salat (4023)  n kapak
- Fot. 49. Tergibü's-Salat (4023) Arka kapak
- Fot. 50. Tergibü's-Salat (4023) Miklep
- Fot. 51. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163)  n kapak

Fot. 52. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163) Arka Kapak

Fot. 53. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163) Miklep

Fot. 54. El- İnaye fi Şerhi'l Hidaye (20) Ön Kapak

Fot. 55. İnaye fi Şerhi'l Hidaye (20) Arka Kapak

Fot. 56. İnaye fi Şerhi'l Hidaye (20) Miklep

Fot. 57. Feraizu Siraciye (135) Ön Kapak

Fot. 58. Feraizu Siraciye (195) Ön Kapak

Fot. 59. Feraizu Siraciye (195) Arka Kapak

Fot. 60. Feraizu Siraciye (195) Miklep

Fot. 61. Riyazü's-Salihin (212) Ön kapak

Fot. 62. Riyazü's-Salihin (212) Arka Kapak

Fot. 63. Risale fi Usturlab (317) Ön kapak

Fot. 64. Risale fi Usturlab (317) Arka Kapak

Fot. 65. Kadı Beyzavi Tefsiri Haşiyesi (3762) Ön Kapak

Fot. 66. Kadı Beyzavi Tefsiri Haşiyesi (3762) Arka kapak

Fot. 67. Mantık ve Hikmet (3926) Ön Kapak

Fot. 68. Mantık ve Hikmet (3926) Arka Kapak

Fot. 69. Mesabih (4028) Ön Kapak

Fot. 70. Mesabih (4028) Arka Kapak ve Miklep

Fot. 71. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Ön Kapak

Fot. 72. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Arka Kapak

Fot. 73. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Miklep

Fot. 74. Kitabu'z-Zekat, Oruç, Hac (4053) Ön Kapak

Fot. 75. Kitabu'z-Zekat, Oruç, Hac (4053) Arka Kapak

Fot. 76. Veciz (4050) Ön Kapak

Fot. 77. Veciz (4050) Arka Kapak

- Fot. 78. Mecmuatü'r-Resail (3899) Ön Kapak
- Fot. 79. Mecmuatü'r-Resail (3899) Arka Kapak
- Fot. 80. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Ön Kapak
- Fot. 81. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Arka Kapak
- Fot. 82. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Miklep
- Fot. 83. Şiratü'l-İslam Şerhi (3841) Ön Kapak
- Fot. 84. Şiratü'l-İslam Şerhi (3841) Arka Kapak
- Fot. 85. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Ön Kapak
- Fot. 86. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Arka Kapak
- Fot. 87. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Miklep
- Fot. 88. Şerhu Telhisu'l-Miftah (233) Ön Kapak
- Fot. 89. Şerhu Telhisu'l-Miftah (233) Arka Kapak ve Miklep
- Fot. 90. Hidaye Şerhi (3970) Ön Kapak
- Fot. 91. Hidaye Şerhi (3970) Arka Kapak
- Fot. 92. Şerhu Mesabihu's-Sünne(Miftahul Futuh) (22) Ön Kapak
- Fot. 93. Şerhu Mesabihu's-Sünne(Miftahul Futuh) (22) Arka Kapak
- Fot. 94. Fetava-yı Ankaravi (31) Ön Kapak
- Fot. 95. Fetava-yı Ankaravi (31) Arka Kapak
- Fot. 96. Fetava-yı Ankaravi (31) Miklep
- Fot. 97. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Ön Kapak
- Fot. 98. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Arka Kapak
- Fot. 99. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Miklep
- Fot. 100. Fetava-yı Siraciye (39) Ön Kapak
- Fot. 101. Fetava-yı Siraciye (39) Arka Kapak
- Fot. 102. Fetava-yı Siraciye (39) Miklep
- Fot. 103. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Ön Kapak

- Fot. 104. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Arka Kapak
- Fot. 105. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Miklep
- Fot. 106. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Ön Kapak
- Fot. 107. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Arka Kapak
- Fot. 108. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Miklep
- Fot. 109. El-İfsah (94) Ön Kapak
- Fot. 110. El-İfsah (94) Arka Kapak
- Fot. 111. Mecmuatü'r-Resail ve Eşcar (189) Ön Kapak
- Fot. 112. Mecmuatü'r-Resail ve Eşcar (189) Arka Kapak
- Fot. 113. Fetava (216) Ön Kapak
- Fot. 114. Fetava (216) Arka Kapak
- Fot. 115. Fetava (216) Miklep
- Fot. 116. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Ön Kapak
- Fot. 117. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Arka Kapak
- Fot. 118. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Miklep
- Fot. 119. Muhtar-u Sıhah (3927) Ön Kapak
- Fot. 120. Muhtar-u Sıhah (3927) Arka Kapak
- Fot. 121. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Ön Kapak
- Fot. 122. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Arka Kapak
- Fot. 123. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Miklep
- Fot. 124. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Ön Kapak
- Fot. 125. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Arka Kapak
- Fot. 126. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Miklep
- Fot. 127. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Ön Kapak
- Fot. 128. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Arka Kapak
- Fot. 129. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Miklep

- Fot. 130. İbni Hişam mine'l-Nahv (3997) Ön Kapak
- Fot. 131. İbni Hişam mine'l-Nahv (3997) Arka Kapak
- Fot. 132. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Ön Kapak
- Fot. 133. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Arka Kapak
- Fot. 134. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Miklep
- Fot. 135. Kur'an-ı Kerim (4056) Ön Kapak
- Fot. 136. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Ön Kapak
- Fot. 137. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Arka Kapak
- Fot. 138. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Miklep
- Fot. 139. Mutavvel Şerhu Telhıs el-Miftah (51) Ön Kapak
- Fot. 140. Mutavvel Şerhu Telhıs el-Miftah (51) Arka Kapak
- Fot. 141. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Ön Kapak
- Fot. 142. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Arka Kapak
- Fot. 143. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Miklep
- Fot. 144. Kitab-ı Mükerrer (3921) Ön Kapak
- Fot. 145. Kitab-ı Mükerrer (3921) Arka Kapak
- Fot. 146. Kitab-ı Mükerrer (3921) Miklep
- Fot. 147. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Ön Kapak
- Fot. 148. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Arka Kapak
- Fot. 149. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Miklep
- Fot. 150. Fetavayı Hayriyye (218) Ön Kapak
- Fot. 151. Fetavayı Hayriyye (218) Arka Kapak
- Fot. 152. Fetavayı Hayriyye (218) Miklep
- Fot. 153. Farıd-ı Şerhi (3953) Ön Kapak
- Fot. 154. Farıd-ı Şerhi (3953) Arka Kapak
- Fot. 155. Farıd-ı Şerhi (3953) Miklep

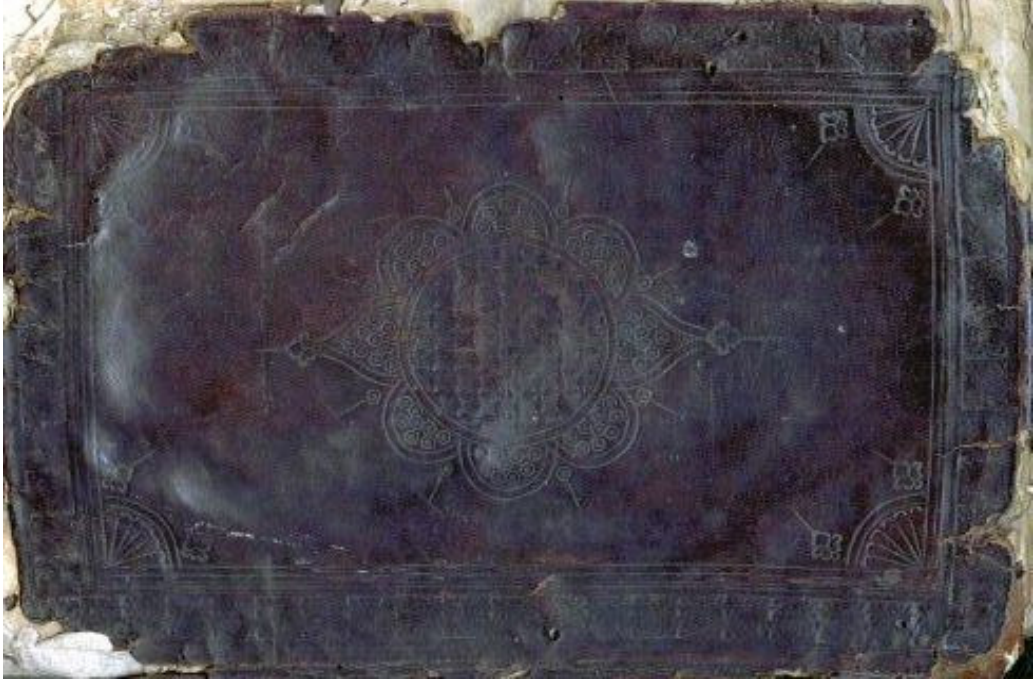
- Fot. 156. Şemail Şerhi (3951) Ön Kapak
- Fot. 157. Şemail Şerhi (3951) Arka Kapak
- Fot. 158. Şemail Şerhi (3951) Miklep
- Fot. 159. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Ön Kapak
- Fot. 160. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Arka Kapak
- Fot. 161. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Miklep
- Fot. 162. Fetava (101) Ön Kapak
- Fot. 163. Fetava (101) Arka Kapak
- Fot. 164. Kitab-ı Telvih Haşiyesi (3809) Ön kapak
- Fot. 165. Kitab-ı Telvih Haşiyesi (3809) Arka Kapak
- Fot. 166. Kitab-ı Telvih Haşiyesi (3809) Miklep
- Fot. 167. Fetavayı Yetimiye (295) Ön Kapak
- Fot. 168. Fetavayı Yetimiye (295) Arka Kapak
- Fot. 169. Fetavayı Yetimiye (295) Miklep
- Fot. 170. Mecmuatü'r-Resail (180) Ön Kapak
- Fot. 171. Mecmuatü'r-Resail (180) Arka Kapak
- Fot. 172. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Ön Kapak
- Fot. 173. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Arka Kapak
- Fot. 174. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Miklep
- Fot. 175. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Ön Kapak
- Fot. 176. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Arka Kapak
- Fot. 177. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Miklep
- Fot. 178. Risaletü'l-Mevize (308) Ön Kapak
- Fot. 179. Risaletü'l-Mevize (308) Arka Kapak
- Fot. 180. Haşiye ala es-Seydi (3869) Ön Kapak
- Fot. 181. Haşiye ala es-Seydi (3869) Arka Kapak

- Fot. 182. Şerhu Şiratü'l –İslam (23) Ön Kapak
- Fot. 183. Şerhu Şiratü'l –İslam (23) Arka Kapak
- Fot. 184. Şerhu Şiratü'l –İslam (23) Miklep
- Fot. 185. Cevahiru'l Künüz (7) Ön Kapak
- Fot. 186. Cevahiru'l Künüz (7) Arka Kapak
- Fot. 187. Cevahiru'l Künüz (7) Miklep
- Fot. 188. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Ön Kapak
- Fot. 189. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Arka Kapak
- Fot. 190. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Miklep
- Fot. 191. Fetava-yı Ali Efendi (45) Ön Kapak
- Fot. 192. Fetava-yı Ali Efendi (45) Arka Kapak
- Fot. 193. Fetava-yı Ali Efendi (45) Miklep
- Fot. 194. Mülteka'l-Ebhur (3898) Ön kapak
- Fot. 195. Mülteka'l-Ebhur (3898) Arka Kapak
- Fot. 196. Mülteka'l-Ebhur (3898) Miklep
- Fot. 197. Feteva-yı Ali Efendi (10) Ön Kapak
- Fot. 198. Feteva-yı Ali Efendi (10) Arka Kapak
- Fot. 199. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Ön Kapak
- Fot. 200. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Arka Kapak
- Fot. 201. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Miklep
- Fot. 202. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Ön Kapak
- Fot. 203. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Arka Kapak
- Fot. 204. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Miklep
- Fot. 205. Mesabihu's Sunne (03) Ön Kapak
- Fot. 206. Mesabihu's Sunne (03) Arka Kapak
- Fot. 207. Mesabihu's Sunne (03) Miklep

- Fot. 208. Şerh-i Pend-Name (66) Ön Kapak
- Fot. 209. Şerh-i Pend-Name (66) Arka Kapak
- Fot. 210. Şerh-i Pend-Name (66) Miklep
- Fot. 211. Hulasatü'l Fetava (26) Ön Kapak
- Fot. 212. Hulasatü'l Fetava (26) Arka Kapak
- Fot. 213. Hulasatü'l Fetava (26) Miklep
- Fot. 214. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Ön Kapak
- Fot. 215. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Arka Kapak
- Fot. 216. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Miklep
- Fot. 217. Tıb Risalesi (3779) Ön Kapak
- Fot. 218. Tıb Risalesi (3779) Arka Kapak
- Fot. 219. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Ön Kapak
- Fot. 220. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Arka Kapak
- Fot. 221. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Miklep
- Fot. 222. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Ön Kapak
- Fot. 223. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Arka Kapak
- Fot. 224. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Miklep
- Fot. 225. Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar (194) Ön Kapak
- Fot. 226. Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar (194) Arka Kapak
- Fot. 227. Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar (194) Miklep

Fot. 1. Ziya Bey Kütüphanesi

Fot. 2. Tefsiru'l-Kevaşı (3989) Ön Kapak

Fot. 3. Tefsiru'l-Kevaşı (3989) Arka Kapak

Fot. 4. Tefsiru'l-Kevaşı (3989) Miklep

Fot. 5. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Ön Kapak

Fot. 6. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Arka Kapak

Fot. 7. Şerhu Mecmuu'l-Bahreyn Multeka'l Nahreyn (59) Miklep

Fot. 8. Gunyetü'l Munye Li (32) Ön Kapak

Fot. 9. Gunyetü'l Munye Li (32) Arka Kapak

Fot. 10. Gunyetü'l Munye Li (32) Miklep

Fot. 11. Mesabihü's-Sünne (46) Ön kapak

Fot. 12. Mesabihü's-Sünne (46) Arka Kapak

Fot. 13. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Ön Kapak

Fot. 14. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Arka Kapak

Fot. 15. Mecmau'l Bahreyn ve Multeka'l Nahreyn (55) Micklep

Fot. 16. Tefsirü'l -Kurtubi (Camiü'l Ahkam) (57) Ön Kapak

Fot. 17. Tefsirü'l -Kurtubi (Camiü'l Ahkam) (57) Arka Kapak

Fot. 18. Camiu'l-Fetava (199) Ön Kapak

Fot. 19. Camiu'l-Fetava (199) Arka Kapak

Fot. 20. Camiu'l-Fetava (199) Miklep

Fot. 21. Asaru'l-Ensaf fi Asari'l-Hilaf (3773) Arka Kapak

Fot. 22. Asaru'l-Ensaf fi Asari'l-Hilaf (3773) Miklep

Fot. 23. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Ön Kapak

Fot. 24. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Arka Kapak

Fot. 25. Hidaye Şerhi Bidaye (3774) Micklep

Fot. 26. Zikrû'l-Mevt (3783) Ön Kapak

Fot. 27. Zikrû'l-Mevt (3783) Arka Kapak ve Miklep

Fot. 28. Şifau'l-Fuad ve Rahatu'l-İnsan (3800) Ön Kapak

Fot. 29. Şifau'l-Fuad ve Rahatu'l-İnsan (3800) Arka Kapak

Fot. 30. Kadı Tefsiri Haşiyesi (4001) Ön Kapak

Fot. 31. Kadı Tefsiri Haşiyesi (4001) Arka Kapak

Fot. 32. Mecmau'l-Fetava (İnaye) (4021) Ön Kapak

Fot. 33. Mecmau'l-Fetava (İnaye) (4021) Arka Kapak

Fot. 34. Haşiyetü'l-Saidüddin Ale'l-Keşşaf (Keşşaf Haşiyesi) (4030) Ön kapak

Fot. 35. Sahih-i Buhari (4031) Ön Kapak

Fot. 36. Sahih-i Buhari (4031) Arka Kapak

Fot. 37. Sahih-i Buhari (4031) Micklep

Fot. 38. Mecmuatü'l-Ehadis (3988) Ön Kapak

Fot. 39. Mecmuatü'l-Ehadis (3988) Arka Kapak

Fot. 40. Mecmuatü'l-Ehadis (3988) Miklep

Fot. 41. Letaifü'l-Münen fi Menakıb-ı Şeyh Ebi el-Abbas (125) Ön Kapak

Fot. 42. Letaifü'l-Münen fi Menakıb-ı Şeyh Ebi el-Abbas (125) Arka Kapak

Fot. 43. Letaifü'l-Münen fi Menakıb-ı Şeyh Ebi el-Abbas (125) Miklep

Fot. 44. Nuzhefu'l-Ervah (324) Ön Kapak

Fot. 45. Nuzhefu'l-Ervah (324) Arka Kapak

Fot. 46. Kitabu'l-Vikaye (4015) Ön Kapak

Fot. 47. Kitabu'l-Vikaye (4015) Arka Kapak ve Miklep

Fot. 48. Tergibü's-Salat (4023) Ön kapak

Fot. 49. Tergibü's-Salat (4023) Arka kapak

Fot. 50. Tergibü's-Salat (4023) Miklep

Fot. 51. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163) Ön kapak

Fot. 52. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163) Arka Kapak

Fot. 53. Nuzlu'l-Sairin fi Ahadis-i Seyyidi'l- Mürselin (163) Miklep

Fot. 54. El- İnye fi Şerhi'l Hidaye (20) Ön Kapak

Fot. 55. İnye fi Şerhi'l Hidaye (20) Arka Kapak

Fot. 56. İnaye fi Şerhi'l Hidaye (20) Miklep

Fot. 57. Feraizu Siraciye (135) Ön Kapak

Fot. 58. Feraizu Siraciye (195) Ön Kapak

Fot. 59. Feraizu Siraciye (195) Arka Kapak

Fot. 60. Feraizu Siraciye (195) Miklep

Fot. 61. Riyazü's-Salihin (212) Ön kapak

Fot. 62. Riyazü's-Salihîn (212) Arka Kapak

Fot. 63. Risale fi Usturlab (317) Ön kapak

Fot. 64. Risale fi Usturlab (317) Arka Kapak

Fot. 65. Kadı Beyzavi Tefsiri Haşiyesi (3762) Ön Kapak

Fot. 66. Kadı Beyzavi Tefsiri Haşiyesi (3762) Arka kapak

Fot. 67. Mantık ve Hikmet (3926) Ön Kapak

Fot. 68. Mantık ve Hikmet (3926) Arka Kapak

Fot. 69. Mesabih (4028) Ön Kapak

Fot. 70. Mesabih (4028) Arka Kapak ve Miklep

Fot. 71. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Ön Kapak

Fot. 72. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Arka Kapak

Fot. 73. Kadı Beyzavi Tefsiri (4046) Micklep

Fot. 74. Kitabu'z-Zekat, Oruç, Hac (4053) Ön Kapak

Fot. 75. Kitabu'z-Zekat, Oruç, Hac (4053) Arka Kapak

Fot. 76. Veciz (4050) Ön Kapak

Fot. 77. Veciz (4050) Arka Kapak

Fot. 78. Mecmuatü'r-Resail (3899) Ön Kapak

Fot. 79. Mecmuatü'r-Resail (3899) Arka Kapak

Fot. 80. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Ön Kapak

Fot. 81. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Arka Kapak

Fot. 82. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3984) Miklep

Fot. 83. Şiratü'l-İslam Şerhi (3841) Ön Kapak

Fot. 84. Şiratü'l-İslam Şerhi (3841) Arka Kapak

Fot. 85. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Ön Kapak

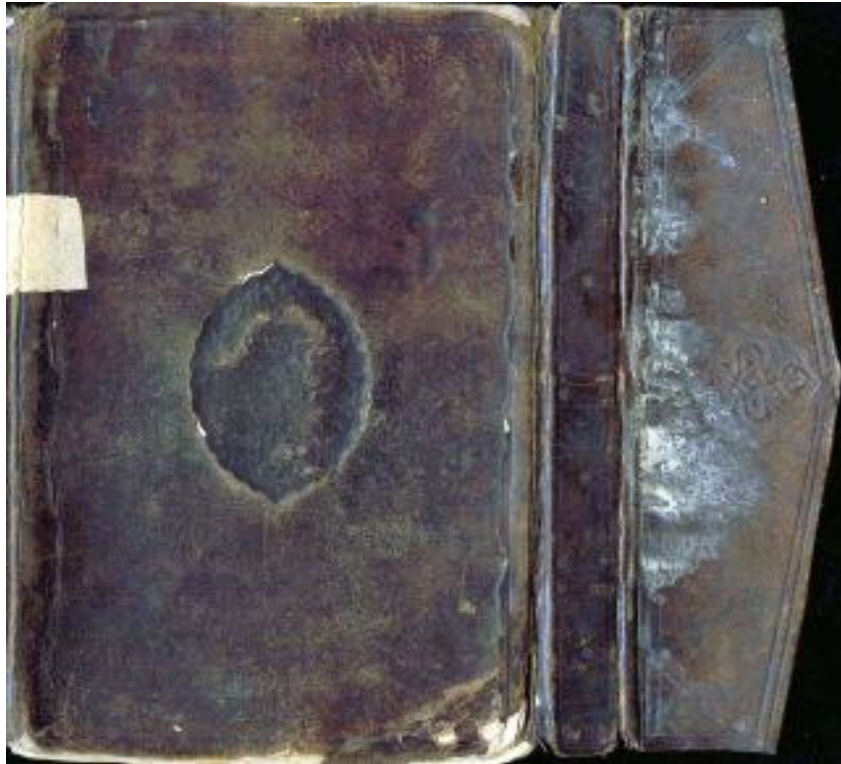
Fot. 86. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Arka Kapak

Fot. 87. Lugat-i Ahteri (Ahter-i Kebir) (30) Miklep

Fot. 88. Şerhu Telhisu'l-Miftah (233) Ön Kapak

Fot. 89. Şerhu Telhisu'l-Miftah (233) Arka Kapak ve Miklep

Fot. 90. Hidaye Şerhi (3970) Ön Kapak

Fot. 91. Hidaye Şerhi (3970) Arka Kapak

Fot. 92. Şerhu Mesabihu's-Sünne(Miftahul Futuh) (22) Ön Kapak

Fot. 93. Şerhu Mesabihu's-Sünne(Miftahul Futuh) (22) Arka Kapak

Fot. 94. Fetava-yı Ankaravi (31) Ön Kapak

Fot. 95. Fetava-yı Ankaravi (31) Arka Kapak

Fot. 96. Fetava-yı Ankaravi (31) Miklep

Fot. 97. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Ön Kapak

Fot. 98. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Arka Kapak

Fot. 99. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (34) Micklep

Fot. 100. Fetava-yı Siraciye (39) Ön Kapak

Fot. 101. Fetava-yı Siraciye (39) Arka Kapak

Fot. 102. Fetava-yı Siraciye (39) Miklep

Fot. 103. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Ön Kapak

Fot. 104. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Arka Kapak

Fot. 105. Şerhu Camiu's-Sahih (88) Miklep

Fot. 106. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Ön Kapak

Fot. 107. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Arka Kapak

Fot. 108. Şerhu Camiu's- Sahih (93) Miklep

Fot. 109. El-İfsah (94) Ön Kapak

Fot. 110. El-İfsah (94) Arka Kapak

Fot. 111. Mecmuatü'r-Resail ve Eşcar (189) Ön Kapak

Fot. 112. Mecmuatü'r-Resail ve Eşcar (189) Arka Kapak

Fot. 113. Fetava (216) Ön Kapak

Fot. 114. Fetava (216) Arka Kapak

Fot. 115. Fetava (216) Micklep

Fot. 116. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Ön Kapak

Fot. 117. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Arka Kapak

Fot. 118. Cezeri Şerhi fi İlmi'l-Tecvidi'l –Kur'an-ı Aziz (3916) Miklep

Fot. 119. Muhtar-u Sihah (3927) Ön Kapak

Fot. 120. Muhtar-u Sihah (3927) Arka Kapak

Fot. 121. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Ön Kapak

Fot. 122. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Arka Kapak

Fot. 123. Camiu'l-Kelimat Şerhi ve Çeşitli Risaleler (3937) Micklep

Fot. 124. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Ön Kapak

Fot. 125. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Arka Kapak

Fot. 126. Şeyhzade Tefsiri Kadı Beyzavi Haşiyesi (3950) Miklep

Fot. 127. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Ön Kapak

Fot. 128. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Arka Kapak

Fot. 129. Tefsiru'l-Kur'an (3983) Micklep

Fot. 130. İbni Hişam mine'l-Nahv (3997) Ön Kapak

Fot. 131. İbni Hişam mine'l-Nahv (3997) Arka Kapak

Fot. 132. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Ön Kapak

Fot. 133. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Arka Kapak

Fot. 134. Kitabu'n-Nihaye fi Şerhi'l-Hidaye (4011) Miklep

Fot. 135. Kur'an-ı Kerim (4056) Ön Kapak

Fot. 136. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Ön Kapak

Fot. 137. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Arka Kapak

Fot. 138. Kitabu Habaik fi Ahbari'l-Melaik (3879) Micklep

Fot. 139. Mutavvel Şerhu Telhıs el-Miftah (51) Ön Kapak

Fot. 140. Mutavvel Şerhu Telhıs el-Miftah (51) Arka Kapak

Fot. 141. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Ön Kapak

Fot. 142. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Arka Kapak

Fot. 143. Haşıye ala Vikayeti'r- Rivaye (27) Miklep

Fot. 144. Kitab-ı Mükerrer (3921) Ön Kapak

Fot. 145. Kitab-ı Mükerrer (3921) Arka Kapak

Fot. 146. Kitab-ı Mükerrer (3921) Miklep

Fot. 147. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Ön Kapak

Fot. 148. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Arka Kapak

Fot. 149. Kitab-ı Envar-ı Kudsiye (3801) Miklep

Fot. 150. Fetavayı Hayriyye (218) Ön Kapak

Fot. 151. Fetavayı Hayriyye (218) Arka Kapak

Fot. 152. Fetavayı Hayriyye (218) Miklep

Fot. 153. Farıd-ı Şerhi (3953) Ön Kapak

Fot. 154. Farid-ı Şerhi (3953) Arka Kapak

Fot. 155. Farid-ı Şerhi (3953) Micklep

Fot. 156. Şemail Şerhi (3951) Ön Kapak

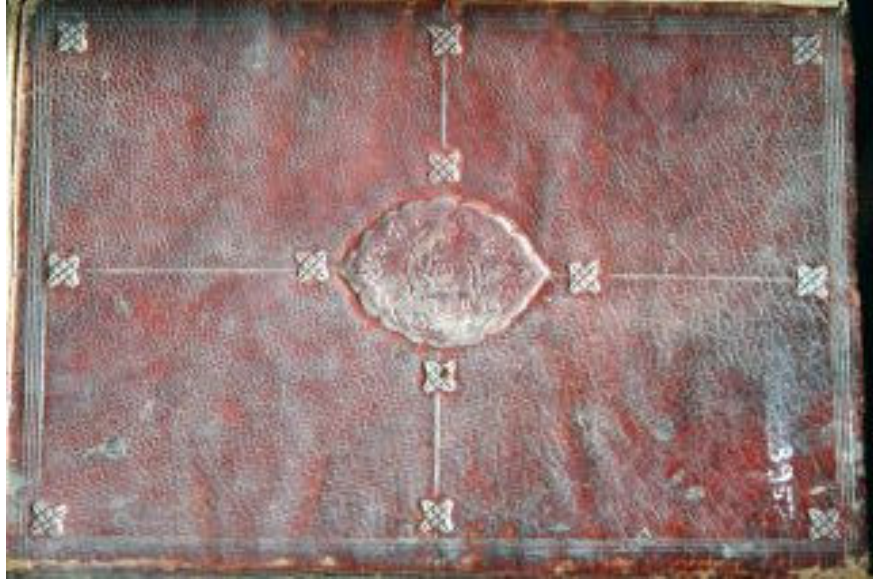
Fot. 157. Şemail Şerhi (3951) Arka Kapak

Fot. 158. Şemail Şerhi (3951) Miklep

Fot. 159. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Ön Kapak

Fot. 160. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Arka Kapak

Fot. 161. Tebyinü'l-Muharrem (3952) Micklep

Fot. 162. Fetava (101) Ön Kapak

Fot. 163. Fetava (101) Arka Kapak

Fot. 164. Kitab-ı Telvîh Haşiyesi (3809) Ön kapak

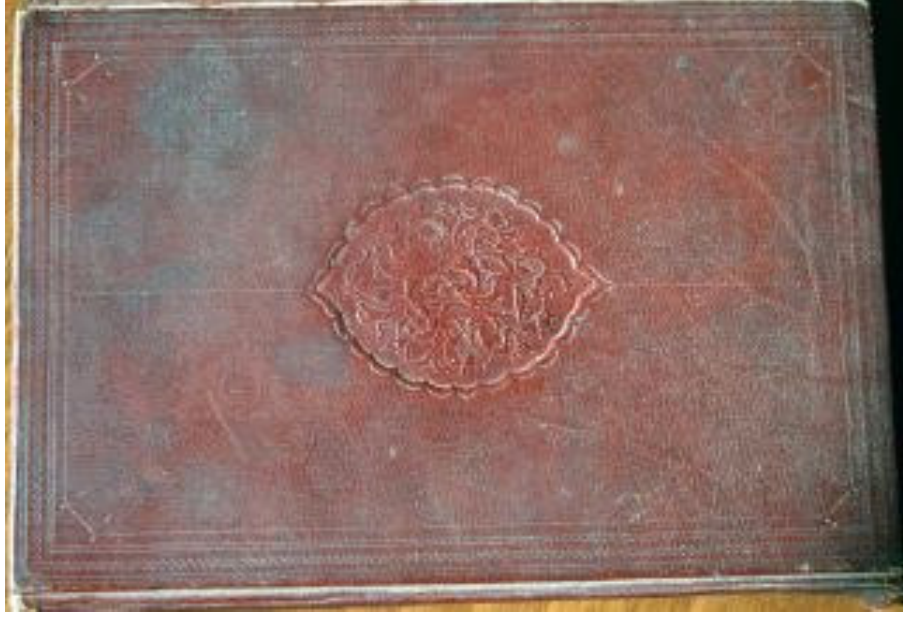
Fot. 165. Kitab-ı Telvîh Haşiyesi (3809) Arka Kapak

Fot. 166. Kitab-ı Telvîh Hâşiyesi (3809) Miklep

Fot. 167. Fetavayı Yetimiye (295) Ön Kapak

Fot. 168. Fetavayı Yetimiye (295) Arka Kapak

Fot. 169. Fetavayı Yetimiye (295) Micklep

Fot. 170. Mecmuatü'r-Resail (180) Ön Kapak

Fot. 171. Mecmuatü'r-Resail (180) Arka Kapak

Fot. 172. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Ön Kapak

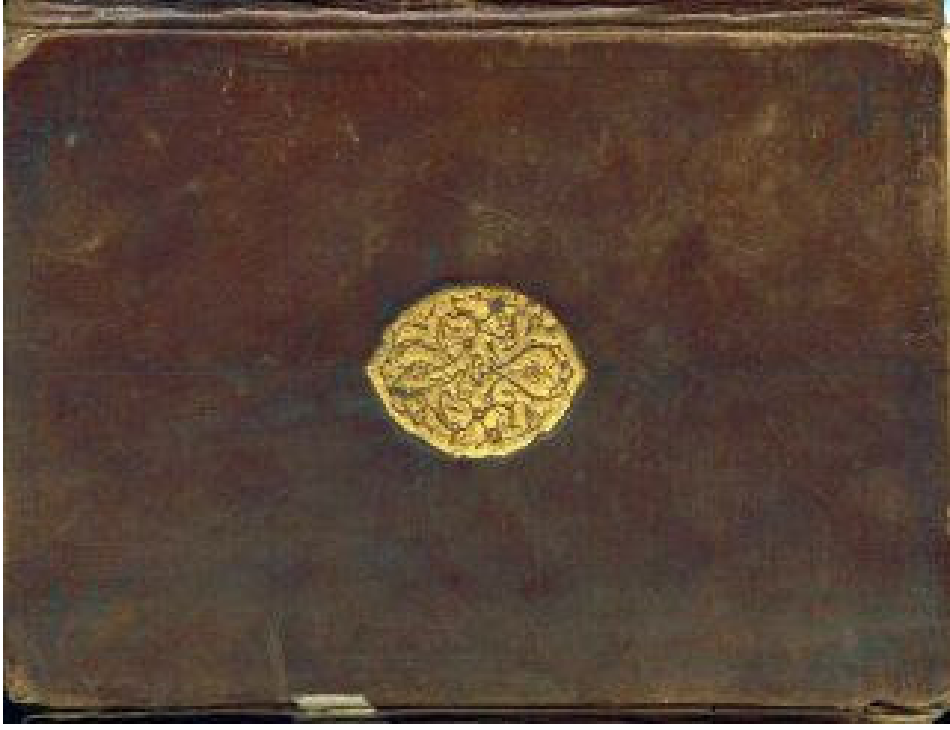
Fot. 173. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Arka Kapak

Fot. 174. Tarikatü'l-Muhammediye fi Siretü'l-Ahmediye (255) Miklep

Fot. 175. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Ön Kapak

Fot. 176. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Arka Kapak

Fot. 177. Hırzu'l-Emani ve Vechü't-Tehan (214) Miklep

Fot. 178. Risaletü'l-Mevize (308) Ön Kapak

Fot. 179. Risaletü'l-Mevize (308) Arka Kapak

Fot. 180. Haşiyeye ala es-Seydi (3869) Ön Kapak

Fot. 181. Haşiyeye ala es-Seydi (3869) Arka Kapak

Fot. 182. Şerhu Şiratü'l-İslam (23) Ön Kapak

Fot. 183. Şerhu Şiratü'l-İslam (23) Arka Kapak

Fot. 184. Şerhu Şiratü'l –İslam (23) Miklep

Fot. 185. Cevahiru'l Künüz (7) Ön Kapak

Fot. 186. Cevahiru'l Küñüz (7) Arka Kapak

Fot. 187. Cevahiru'l Küñüz (7) Micklep

Fot. 188. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Ön Kapak

Fot. 189. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Arka Kapak

Fot. 190. Fetavayı Muhammediye fi Fıkhi'l-Hanefiye (219) Miklep

Fot. 191. Fetava-yı Ali Efendi (45) Ön Kapak

Fot. 192. Fetava-yı Ali Efendi (45) Arka Kapak

Fot. 193. Fetava-yı Ali Efendi (45) Miklep

Fot. 194. Mülteka'l-Ebhur (3898) Ön kapak

Fot. 195. Mülteka'l-Ebhur (3898) Arka Kapak

Fot. 196. Mülteka'l-Ebhur (3898) Miklep

Fot. 197. Feteva-yı Ali Efendi (10) Ön Kapak

Fot. 198. Feteva-yı Ali Efendi (10) Arka Kapak

Fot. 199. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Ön Kapak

Fot. 200. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Arka Kapak

Fot. 201. Envaru't- Tenzil ve Esraru't- Te'vil (28) Miklep

Fot. 202. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Ön Kapak

Fot. 203. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Arka Kapak

Fot. 204. Harzü's-Semini Li'l –Hasini'l-Hasin (6453) Micklep

Fot. 205. Mesabihu's Sunne (03) Ön Kapak

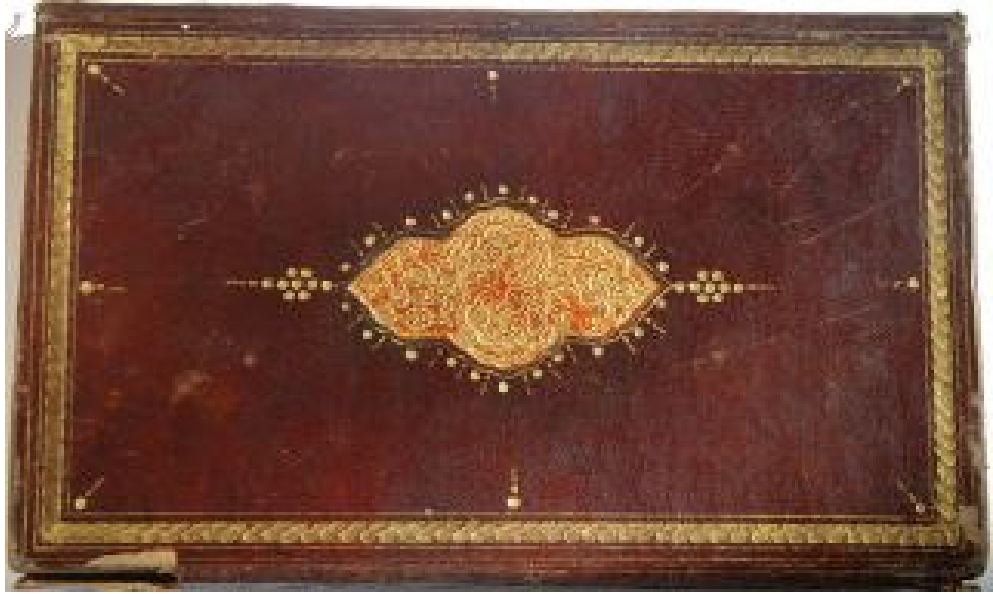
Fot. 206. Mesabihu's Sunne (03) Arka Kapak

Fot. 207. Mesabihu's Sunne (03) Micklep

Fot. 208. Şerh-i Pend-Name (66) Ön Kapak

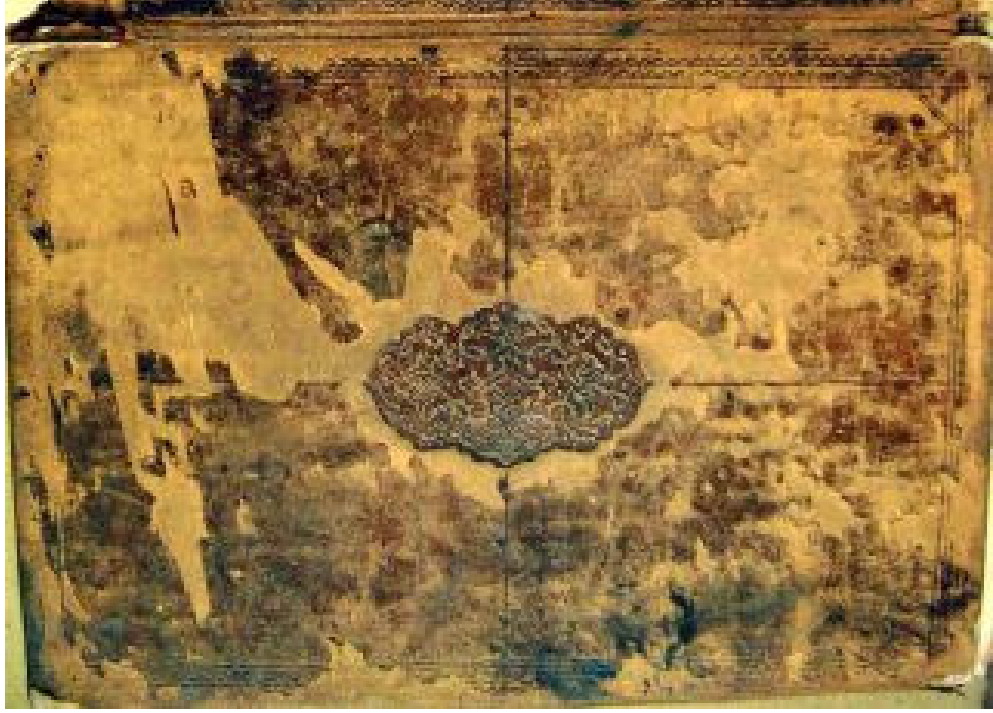
Fot. 209. Şerh-i Pend-Name (66) Arka Kapak

Fot. 210. Şerh-i Pend-Name (66) Micklep

Fot. 211. Hulasatü'l Fetava (26) Ön Kapak

Fot. 212. Hulasatü'l Fetava (26) Arka Kapak

Fot. 213. Hulasatü'l Fetava (26) Micklep

Fot. 214. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Ön Kapak

Fot. 215. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Arka Kapak

Fot. 216. Mecmuatü'l-Fetava (3979) Miklep

Fot. 217. Tıb Risalesi (3779) Ön Kapak

Fot. 218. Tıb Risalesi (3779) Arka Kapak

Fot. 219. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Ön Kapak

Fot. 220. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Arka Kapak

Fot. 221. İctimau's-Şemil fi İlm'il- Remil (11) Miklep

Fot. 222. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Ön Kapak

Fot. 223. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Arka Kapak

Fot. 224. El Esabe Fi Esamei's-Sahabe (12) Miklep

Fot. 225. Şerhu Delaili'l-Hayat ve Şevariki'l-Envar (194) Ön Kapak

Fot. 226. Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar (194) Arka Kapak

Fot. 227. Şerhu Delaili'l-Hayrat ve Şevariki'l-Envar (194) Miklep

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Sivas'ta doğdu. İlkokulu Nevşehir Fakuşağı İlköğretim Okul'nda, Ortaokulu Sivas Alacahan Orta Okulu'nda, Lise eğitiminide Sivas Kongre Lisesi'nde tamamladı. 1999 yılında Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nü kazandı. 2003 yılında bu bölümden mezun oldu. 2003 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisansa başladı. Bu bölümde öğrenimine devam etmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres: Gül Yurt Mah. Bugra Apt. No:10

SİVAS

Tel: 0505 291 84 29

Email: sumeyyesaritepe@hotmail.com